

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

Diplomová práce

Česká města a obce, územní samospráva, v éře
první republiky

Předkládá: Bc. Jan Armstark

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jan ARMSTARK**
Osobní číslo: **R20N0002P**
Studijní program: **N0421A220001 Veřejná správa**
Téma práce: **Česká města a obce, územní samospráva, v éře první republiky**
Zadávací katedra: **Katedra veřejné správy**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Definice základních pojmů
3. Územní samospráva měst a obcí v éře první republiky
4. Samospráva statutárních měst
5. Prvorepubliková samospráva v Novém Městě nad Metují
6. Závěr
7. Cizojazyčné resumé
8. Použité zdroje
9. Přílohy

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Balík, Stanislav, *Komunální politika-obce, aktéři a cíle místní politiky*, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha, 2009, 256 s., ISBN 978-80-247-2908-4
Kopecký, Martin, *Právní postavení obcí a krajů-základy komunálního práva*, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, 377 s., ISBN 978-80-7357-561-8
Schelle Karel, *Vývoj české veřejné správy*, 1. vydání, Key Publishing s.r.o., Ostrava, 2008, 432 s., ISBN 978-80-87071-92-2
Hledíková Zdeňka, Janák Jan, Dobeš Jan, *Dějiny správy v českých zemích: Od počátku státu po současnost*, 1. vydání, NLN-Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2005, 297 s., ISBN 978-80-7106-906-5
Hendrych, Dušan, kol., *Správní právo,Obecná část*, 9. vydání, C.H. Beck, Praha, 2016, 600 s., ISBN 978-80-7400-624-1

Vedoucí diplomové práce: **Doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 25. října 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Česká města a obce, územní samospráva, v éře první republiky“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

Rád bych poděkoval vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Lukášovi Valešovi, Ph.D. za odborné vedení, konstruktivní připomínky, vstřícnost při konzultacích a cenné rady, které mi pomohly vypracovat tuto diplomovou práci.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Definice základních pojmů.....	3
2.1 Obec	3
2.2 Město	4
2.3 Statutární město.....	5
2.4 Územní samospráva	5
2.5 První republika	6
3. Územní samospráva měst a obcí v éře první republiky.....	7
3.1 Územní samospráva v letech 1918-1919.....	7
3.2 Územní samospráva ve 20. letech	16
3.3 Územní samospráva ve 30. letech	22
4. Samospráva statutárních měst	29
4.1 Základní informace.....	29
4.2 Velká Praha	31
4.2.1 Vznik Velké Prahy a její samospráva.....	31
4.2.2 Hospodářství a majetek Velké Prahy.....	44
4.3 Velké Brno	47
4.4 Velký Olomouc	55
5. Prvorepubliková územní samospráva v Novém Městě nad Metují.....	62
5.1 Základní informace.....	62
5.2 Územní samospráva v éře první republiky.....	62
6. Závěr.....	76
7. Cizojazyčné resumé.....	78
8. Použité zdroje.....	81
9. Přílohy	87

1. Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolil téma „Česká města a obce, územní samospráva, v éře první republiky“. Dané téma jsem zvolil z několika důvodů, jako první důvod bych uvedl, že jsem se problematikou měst a obcí, včetně územní samosprávy, částečně zabýval už ve své bakalářské práci, tudíž jsem měl výhodu v tom, že některé poznatky, které jsem prostřednictvím své bakalářské práce získal, jsem mohl aplikovat do této diplomové práce a následně je rozšířit. Dále mě na tomto tématu zaujalo i období první republiky, které považuji za jedno z nejdůležitějších období v historii našeho státu, rovněž tato etapa našich dějin zanechala nerasmazatelnou stopu v rámci vývoje a budoucího směřování územní samosprávy. Svou roli hrálo také to, že jak historie, tak i samospráva, jsou mé oblíbené oblasti, kterým se s oblibou věnuji, tudíž výše zmíněné téma pro mě bylo vhodné. Jako poslední důvod bych uvedl, že toto téma je relativně pružné, to znamená, že ho lze zpracovat více způsoby, tudíž mám při jeho zpracování určitou volnost.

Na začátku této diplomové práce stručně vymezím pojmy, které jsou v ní častokrát zmíněny, jedná se o pojmy obec, město, statutární město, územní samospráva a první republika.

V následující kapitole se zaměřím na vývoj a změny územní samosprávy obcí a měst v průběhu existence první republiky. Budu zde postupovat chronologicky, začnu vznikem první republiky a podobou územní samosprávy v prvních letech existence samostatného státu, poté se přesunu do 20. let minulého století a nakonec skončím 30. léty 20. století a zánikem první republiky. Představeny zde budou vybrané právní předpisy, jež nějakým způsobem ovlivnily prvorepublikový vývoj územní samosprávy měst a obcí. Důraz bude kladen především a oblast volební, finanční a hospodářskou.

Další kapitola bude zaměřena na prvorepubliková statutární města, přičemž nejdříve je krátce definuji a představím, posléze se budu věnovat 3 hlavním statutárním městům, především jejich vzniku a fungování jejich územní samosprávě v prvních letech existence nově vzniklého samostatného státu.

Na závěr bude představena prvorepubliková územní samospráva aplikovaná na příkladu vybraného města, konkrétně se jedná o Nové Město nad Metují. Zde se budu soustředit na více oblastí pojednávajících o územní samosprávě města, ať už se jedná o situaci ve městě krátce po vzniku samostatného státu, o oblasti volební,

finanční, hospodářskou nebo o další oblasti týkající se této problematiky. Soustředit se však budu především na oblast volební, to znamená, že zde budu pojednávat o všech prvorepublikových komunálních volbách, které se ve městě uskutečnily, dále pak také o všech volebních stranách působících ve městě a celkově detailněji představím fungování a podobu místní komunální politiky.

2. Definice základních pojmů

V této kapitole jsou definovány vybrané pojmy, které jsou v diplomové práci často zmiňovány, jedná se o pojmy obec, město, statutární město, územní samospráva a první republika. Zmíněné pojmy budou definovány v jednotlivých podkapitolách. Některé pojmy mohou být definovány hned několika způsoby, proto zde jsou zmíněny pouze vybrané definice.

2.1 Obec

Už v období první republiky se slovo obec používalo v různém smyslu. Bylo možné se setkat s místní, politickou, školní, farní, zdravotní, berní, chudinskou či náboženskou obcí. Pro účely této diplomové práce je rozvíjen především pojem místní obec.

Jaroslav Flögel ve své publikaci s názvem „Obecní zřízení“ uvádí: „Základem obce bývá dávné usídlení obyvatelstva na příhodném místě nebo i později nové osídlování (kolonisace), zejména po válkách, moru a jinakých pohromách.“

Původní obec spojovala lidi, jež se usadili na určitém území kvůli tomu, aby mohli snáze odolat nepříznivým přírodním jevům či útokům nepřátel nebo divoké zvěře a aby si vzájemně pomáhali a podporovali, pokud došlo k neštěstí nebo k pohromám, například při požárech, vánicích či povodních, dále pak aby mohli v bezpečí a v klidu pracovat a starat se o to, aby se jim i jejich potomkům žilo lépe.

Na tyto účely poukázal roku 1846 i Karel Havlíček Borovský ve svém článku s názvem „Co jest obec“, který vyšel v „Pražských Novinách“. Najdeme zde totiž zmínku, jež říká, že obec má svým občanům poskytovat co nejvíce možné bezpečnosti proti jim hrozícímu zlu všelijaké povahy, dále pak co nejvíce možných prostředků k dosažení všelijakému pokroku, zároveň však neomezovat svobody občanů, pokud to není nezbytné.

Právní základ místní obce lze najít v zákonech a obecních zřízeních, jež byly přijaty ještě v době existence Habsburské monarchie.

Obec místní tedy představovala spořádanou pospolitost osob, které se zdržovaly na jejím území a nad nimiž vykonávala svou veřejnou moc.

Obec tedy představovala pospolitý a společenský svazek zahrnující více osob. Jelikož se nejednalo o přirozenou osobu, musela být speciálně upravena, uspořádána a organizována, taktéž muselo být určeno, kdo za ní jedná, jakým

způsobem a ve kterých záležitostech.

Jaroslav Flögel dále ohledně této problematiky uvádí: „jelikož činnost obecní jest velmi rozsáhlá, jak obsahem, tak i rozsahem působnosti obecní, nepostačil by jednati za obec ve všech jejích věcech pouze jediný orgán, a vyskytuje se, proto celá řada orgánů obecních, z nichž každému přiznán jest pouze obmezený okruh činností ve věcech obecních tak, aby vzájemně jeden druhého doplňoval a podporoval, jako kolečka ve stoji jedno do druhého zapadá a spolu celý stroj kupředu pohánějí. Jen touto společnou prací mohou orgány obecní svou činnost úspěšně plniti a přispívati tak, aby důležité úkoly celé obce řádně byly obstarány.“¹

2.2 Město

Stejně jako pojem obec ani pojem město nemá jednotnou a přesnou definici, proto je možné najít několik definic, ať už z právního, sociologického nebo geografického pohledu. Z tohoto důvodu jsou zde stručně představeny pouze některé definice pro získání představy, co to vlastně město je.

Například v rámci sociologického pohledu je možné město definovat jako složitý sociální systém, který se vyznačuje rozvinutou dělbou práce a velkou hustotou obyvatelstva, navíc je město sociálně velmi různorodé, zároveň se však nezabývá zemědělstvím. Rovněž si také město vytvořilo systém interakcí, který je charakterizovaný anonymitou v meziosobních vztazích a nepřímými způsoby sociální kontroly partikulárností sociálních rolí.

Tomuto pojmu se věnovala i tzv. chicagská škola. V roce 1916 vyšel článek s názvem „The City, Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the Urban Environment“, kde bylo například uvedeno, že město je něčím větším než jen shlukem jednotlivců a sociálních zařízení, ulic, světel, budov, telefonů, tramvají atd. Dále je také něčím větším než pouhou konstelací institucí a administrativních zařízení, například soudů, škol nemocnic, policie a správních institucí. Město je tedy spíše stav mysli, soustava tradic a zvyků či organizovaných citů a postojů.²

Jaroslav Flögel zase město definoval jako celek, který je výtvořem složitých společenských, dopravních, hospodářských, správních, kulturních a jiných poměrů,

---

¹ FLÖGEL, Jaroslav, *Obecní zřízení*, 1. vydání, Státní nakladatelství, Praha, 1923, 51 s., (s.3-7), ISBN (Brož.)

² Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., *Sociologická encyklopedie*, [online]. [cit. 20.01.2022]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_(MSgS))

čímž se odlišuje například od obce vesnického typu, v níž nejsou tyto výše zmíněné poměry příliš složité.³

2.3 Statutární město

V minulosti se za statutární města označovala města, jež nepodléhala všeobecným zákonům o obcích, obecním zřízení, ale přijímaly se pro ně zvláštní statuty, a to formou zákonů. Takováto města se odlišovala od jiných obcí tím, že jejich organizace, zřízení a působnost byly upraveny zvláštním zákonem neboli statutem. Působnost statutárních měst byla rozsáhlejší než u klasických obcí, jednak kvůli tomu, že se v těchto městech nacházel okresní úřad, dále pak proto, že statutární města měla působnost okresu, tedy vyššího stupně územní samosprávy. Dozor nad tímto typem měst byl vykonáván přímo zemským úřadem, konkrétně zemským výborem. Zvolení starosty musela nejprve odsouhlasit vláda, dříve takovýto souhlas uděloval panovník. Více o statutárních městech první republiky pojednává kapitola číslo 4.⁴

2.4 Územní samospráva

Ještě před vymezením pojmu územní samospráva je potřeba zmínit, co to vlastně je samospráva. V nejobecnějším smyslu se samospráva rozumí především jako samostatné spravování záležitostí, jež se bezprostředně dotýkají obyvatel. Při správě vlastních záležitostí je nezbytný určitý právní rámec, který je v českém právním řádu zakotven ústavními i ostatními zákony. V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že samospráva vedle správy státní představuje jednu ze dvou odvětví veřejné správy, jedná se o oblast nezávislou, která není podřízena státní správě a je vykonávána od státu odlišnými subjekty.

V obecné teorii se samospráva rozlišuje na územní a zájmovou. V obou případech je existence takovéto samosprávy spojena s existencí tzv. veřejnoprávní korporace, jedná se subjekt veřejné správy, jemuž je svěřena veřejná moc.

Samospráva se tedy od státní správy odlišuje tím, že jejím subjektem je právě zmíněná veřejnoprávní korporace, která je oddělena od státu, dále pak tím, že

---

³ FLÖGEL, Jaroslav, *Obecní zřízení*, (s.7)

⁴ KOPECKÝ, Martin, *Právní postavení obcí a krajů – základy komunálního práva*, 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, 377 s. (s. 113) ISBN 978-80-7357-561-8

její činnost je směřována interně, to znamená, že se výhradně zaměřuje na řešení vlastních záležitostí. Samospráva je tak vykonávána na vlastní odpovědnost, vlastními prostředky a vlastním jménem samosprávných korporací.

Mezi veřejnoprávní korporace, které realizují územní samosprávu, se řadí obce, jakožto základní jednotky územní samosprávy, mluvíme tedy o nižší úrovni územní samosprávy, dále pak kraje, jež představují druhý stupeň, a tedy vyšší úroveň obecní samosprávy.

Územní samosprávu je možné definovat jako určitý prostorově vymezený funkční celek, který disponuje právem sám rozhodovat o vlastních záležitostech. Územní samospráva je tedy charakteristická spravováním určitých záležitostí, jež se vážou k určitému územně vymezenému prostoru a k osobám v něm žijících.⁵

2.5 První republika

Jako první republika je označována Československá republika v období mezi lety 1918-1938. Československá republika se skládala z českých zemí, tedy z Čech, Moravy a Slezska, dále ze Slovenska a Podkarpatské Rusi.

První republika oficiálně vznikla 28. října 1918. Prvním prezidentem Československé republiky byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk, který ve svém úřadu setrval téměř po celé existenční období první republiky, konkrétně až do 14. prosince 1935, kdy ze zdravotních důvodů abdikoval, ve funkci prezidenta ho nahradil tehdejší ministr zahraniční Edvard Beneš, jehož T.G. Masaryk sám jako svého nástupce doporučil.

Zánik první republiky způsobil podepsání Mnichovské dohody nacistickým Německem, fašistickou Itálií, Francií a Velkou Británií krátce po půlnoci 30. září 1938. V Mnichovské dohodě mimo jiné nacistické Německo požadovalo po Československu odstoupení pohraničních území, v nichž žilo více jak 50 % obyvatel německé národnosti. Faktický zánik první republiky nastal, když byly prezidentem Edvardem Benešem a vládou Československé republiky přijaty podmínky mnichovského diktátu, stalo se tak stejného dne, ve který byla podepsána Mnichovská dohoda.⁶

---

⁵ KADEŘÁBKOVÁ Jaroslava, PEKOVÁ Jitka, Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance, 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha, 2012, 300 s., (s. 16), ISBN 978-80-7357-910-4

⁶ Univerzita Palackého v Olomouci (UPOL) – Katedra společenských věd, Dějiny Československa (1918-1992), [online]. [cit. 22.01.2022]. Dostupné z: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

3. Územní samospráva měst a obcí v éře první republiky

Tato kapitola pojednává o prvorepublikové územní samosprávě, přičemž pozornost je upřena na územní samosprávu měst a obcí, další stupně územní samosprávy, jakými byly samospráva okresní a zemská, zde zmíněny nejsou.

Sledován je především vývoj a změny v podobě územní samosprávy z hlediska přípravy a přijímání důležitých právních předpisů, které územní samosprávu na nejnižší úrovni ovlivnily, a to od samotného začátku existence první republiky až do jejího zániku. Dále je tato kapitola zaměřena i na to, co tyto výše zmíněné právní předpisy přinesly či měly přinést nebo jak na ně reagovala tehdejší politická garnitura, přičemž důraz je kladen na hospodaření a finanční situaci municipalit, na jejich působnost a na oblast volební

Kapitola je chronologicky rozdělena na několik podkapitol podle určitých časových úseků v období první republiky.

3.1 Územní samospráva v letech 1918-1919

První republika začala oficiálně existovat dne 28. října 1919, kdy zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, vznik samostatný Československý stát.⁷

Po vzniku první republiky se stala obecní samospráva nejdiskutovanějším tématem z celé oblasti územní samosprávy, je však potřeba zdůraznit, že diskuse týkající se této problematiky probíhaly na nejrůznějších úrovních dlouho před 28. říjnem 1918, tedy dlouho před vznikem první republiky, výše zmíněné diskuse tudíž pouze navázaly na debaty dřívější.⁸

Co se týká obecního práva, zůstal platný Říšský rámcový zákon obecný z roku 1862 a stejně tak následná zřízení z let 1863 a 1864, převzaty byly taktéž zákony o statutárních městech.

Za celou existenci první republiky nebylo v českých zemích vydáno žádné nové obecní zřízení, na druhou stranu však bylo přijato několik podstatných novel ke stávajícím obecním zřízením.

Jako nejvýznamnější právní předpisy je možné uvést zákon č. 75/1919 Sb.

---

⁷ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Beck-online [online]. [cit. 01.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mjrfuya>

⁸ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, 1. vydání, Key Publishing, s.r.o., Ostrava, 2008, 432 s., (s. 135), ISBN 978-80-87071-92-2

z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, zkráceně volební řád, zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice, novela k obecním zřízením, dále pak čtyři finanční novely k obecním zřízením, jednalo se o zákon č. 329/1921 Sb. z. a n. o přechodné úpravě finančního hospodářství obcí a měst s právem municipálním, o zákon č. 77/1927 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, o zákon č. 169/1930 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazů územní samosprávy a o zákon č. 69/1935 Sb. z. a n., o finančních opatřeních v úboru územní samosprávy, jako poslední důležitý novelizační právní předpis lze uvést zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy.⁹

Obecní samospráva představovala nejnižší složku veřejné správy, její podoba byla zároveň převzata z dřívější habsburské monarchie recepčním zákonem, vznikem první republiky se však problematika obecní samosprávy dostala do poněkud odlišné situace.

Zmizely totiž některé politické důvody, kvůli kterým byla územní samospráva v monarchii obhajována, jedním z těchto důvodů bylo například to, že obecní orgány již neplnily funkci jakýchsi „ochránců národních zájmů“ před politickými úřady, které byly centrálně řízeny z Vídně, to vedlo k posílení hlasů usilujících o zrušení dvojkolejnosti veřejné správy.

Jako další argument pro zrušení dvojkolejnosti veřejné správy posloužil zastáncům zrušení i fakt, že během první světové války byla územní samospráva fakticky likvidována a nahrazována jmenovanými výbory nebo komisemi. Rovněž byla kritizována i nejednotná úprava v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, spolu se zcela odlišným systémem na Slovensku.¹⁰

Ke kritice konceptu územní samosprávy se posléze přidali i představitelé tehdejšího levicového politického spektra, kteří upozorňovali na žádné nebo nedostatečné zastoupení dělníků v těchto samosprávných korporacích.

Představitelé dalších politických kruhů si byli taktéž vědomi nutnosti změn územní samosprávy a byla to právě obecní samospráva, jež se jevila jako nejvhodnější k prvním reformním zásahům.

---

⁹ BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha, 2009, 256 s. (s. 46), ISBN 978-80-247-2908-4

¹⁰ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, České právní dějiny, 3. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2016, 696 s., (s.317), ISBN 978-80-7380-575-3

Reformátoři často používali Masarykovo heslo, které říkalo, že „podstata demokracie je v administraci a samosprávě“, i proto se organizace samosprávy, hlavně její nejnižší stupeň, stala předmětem pozornosti ústředních orgánů prakticky ihned po vzniku první republiky.

Právě z výše zmíněných důvodů se problematika obecní samosprávy dostala na pořad jednání Národního výboru v Praze krátce po vzniku samostatného státu, konkrétně se jednalo o 6. listopad 1918. Po podrobné diskusi v ústavní komisi Národního výboru došlo k vytvoření tříčlenné subkomise ve složení B. Bobek, V. Joachim a J. Hoetzel, tato subkomise měla za úkol do 8 dnů předložit osnovy novely k obecnímu zřízení a osnovy volebního řádu do obecních orgánů. Na základě jejich podmětů byla také svolána porada Svazu českých měst a okresů, která se konala 10. a 13. listopadu 1918, na níž probíhaly diskuse návrhy prvních verzí osnov. Tímto však její činnost skončila, protože došlo k přenesení další legislativní přípravy na půdu prozatímního Národního shromáždění, které se poprvé sešlo 14. listopadu 1918.

Jako první se stala předmětem pozornosti Národního shromáždění reforma volební práva do obcí, o které se jednalo už 26. listopadu 1918 na základě návrhu, jež podala skupina poslanců, v jejichž čele byl sociální demokrat A. Meissner. Návrh na vypracování zákona o změně obecního zřízení byl předán ústavnímu výboru 10. prosince 1918.

Obě osnovy projednával ústavní výbor na více než 20 schůzích. Výsledkem bylo předložení dvou zpráv Národnímu shromáždění, konkrétně 9. a 15. ledna 1919. První osnova pojednávala o volebním právu, ta druhá o návrhu novely k obecnímu zřízení.

Dne 22. ledna 1919 se uskutečnila 19. schůze Národního shromáždění, kde v rámci jednání v plénu, probíhala diskuse o volebním řádu. Po několikadenní rozpravě byl přijat zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.¹¹ Konkrétně byl zákon přijat 31. ledna 1919.¹²

Jednalo se o poměrně rozsáhlý právní předpis, který například přiznal všeobecné, tajné, rovné a přímé hlasovací právo mužům i ženám, jež měli v obci trvalé bydliště alespoň 3 měsíce ode dne vyložení voličských seznamů, nebyli z voleb vyloučeni a dosáhli věku 21 let.

Do orgánů obecních samospráv mohl být občan zvolen, pokud dovršil 26 let

---

¹¹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.135-137)

¹² BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, (s. 49)

a v obci, kde kandidoval, alespoň rok žil. Zaniklo taktéž volební právo právnických osob.

Dále se volilo podle zásad poměrného zastoupení, čímž došlo k odstranění většinového systému a na základně vázaných kandidátních listin.¹³

Z volebního práva byly vyloučeni osoby, které soudní výrok zbavil práva volně nakládat se svým majetkem, osoby, jež upadly v konkurs a jejich konkursní řízení nebylo ukončeno, dále pak ti, na jejichž žádost probíhalo vyrovnávací řízení, které v té době ještě nebylo prohlášeno za skončené. Volit nemohly ani osoby odsouzené pravoplatným rozsudkem trestního soudu za zločin, přečin či přestupek za který, podle tehdejších platných ustanoveních, bylo možné ztratit možnost volit v komunálních volbách. V takovýchto případech však byl zákaz volit časově omezen, možnost volit byla nejdříve obnovena po 3 letech u zločinů, u přečinů a u přestupků už po roce, ode dne ukončení trestu. Ti, kteří neměli státní občanství Československé republiky taktéž nemohli volit.¹⁴

Je potřeba také zmínit, že v období první republiky platila volební povinnost. Od volební povinnosti byli osvobozeni lidé starší 70 let, lékaři, osoby, které se kvůli nemoci, tělesné vadě, neodkladné povinnosti svého úřadu či povolání nemohly včas dostavit do volební místnosti.

Dále pak osoby, které se v den volby nacházely na místě, jež bylo vzdáleno minimálně 25 km od volební místnosti nebo pokud se osoby zdržely z důvodu přerušení dopravy či kvůli jiným nepřekonatelným okolnostem.

Zaměstnavatel byl proto povinen upravit ve volební den pracovní dobu tak, aby se jí zaměstnanci mohli zúčastnit. Stejně přizpůsobena byla i vojenská služba.¹⁵

Stejně jako platila volební povinnost, platila i povinnost přijmout zvolení, výjimky tvořily osoby starší 60 let, ženy, jež musely pečovat o rodinu, ti, kdož prokázali, že trpěli vážnou nemocí nebo tělesnou vadou, ti, kteří byli předešlá 2 volební období členové obecní rady, dále pak ti, kteří kvůli svému povoláním často pobývali mimo obec, zaměstnanci, jež kvůli svému povolání nemohli náležitě vykonávat úřad, vojíni z povolání nebo zvolení členové veřejnoprávních,

---

¹³ JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, 1. vydání, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2005, 568 s., (s.376), ISBN 80-7106-709-1

¹⁴ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, (§ 3) Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/976/1/2/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske>

¹⁵ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, (§ 7)

zákonodárných, poradních či správních sborů.¹⁶

Dne 31. ledna 1919 začalo v plénu Národního shromáždění jednání o návrhu novely k obecnímu zřízení. V úvodu vystoupil zpravodaj J. Brabec, poté se přistoupilo ke generální debatě, ta byla ukončena až 6. února 1919, po níž byla zahájena podrobná rozprava.

Následující den byl návrh novely, po menších úpravách, přijat jako zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice, zkráceně též novela k obecním zřízením.¹⁷

Novela byla tedy přijata 7. února 1919, je důležité zmínit, že výše zmíněná novela platila pouze pro české země.¹⁸ Navíc se jednalo pouze o částečnou kodifikaci, která přinesla výhradně nejnutnější doplňky a změny jakožto reakci na nedostatečná a zastaralá ustanovení dosavadních obecních zřízení.

Úvodní ustanovení původního obecního zřízení, jež pojednávala o obecním území nedoznala novelou výraznějších změn. Novela učinila pouze bezpředmětnou císařskou sankci, čímž suspendovala ustanovení o říšském sněmu. Značný význam měl § 23 novely, který modifikoval § 3, 4 a 5 obecního řádu, protože zmocňoval vládu, aby v přechodné době, konkrétně do konce roku 1919, mohla slučovat či rozlučovat obce a měnit obecní a okresní hranice, aniž by byla vázána jakoukoliv předepsanou formalitou. Zmíněné zmocnění bylo dále prodlužováno až do roku 1924.

Důvodová zpráva k výše zmíněnému § 23 sice uváděla, že tato neomezenost zmocnění nepředstavuje nebezpečí pro autonomie, protože platnost a účinnost zmocnění jsou omezeny na poměrně krátkou dobu, a navíc je samozřejmé, že vláda při výkonu této své ústavní odpovědnosti, musí jednat výhradně na základě úředně opatřeného statistického materiálu a pouze v úzkém kontaktu s dotčenými obcemi, přesto se však toto zmocnění u odborné veřejnosti dočkalo rozporuplných reakcí a ne všichni s ním vyslovili souhlas. J. Hoetzel dané zmocnění označil za „správní diktaturu vlády“, navíc se svými výhradami a připomínkami nebyl sám, jelikož se k němu posléze připojili i někteří další tehdejší významné osobnosti správního práva.

Kromě politických pochybností vyvolal § 23 řádu obtíží rovněž v praxi, což

---

¹⁶ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, (§ 8)

¹⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.137)

¹⁸ BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, (s.47)

bylo způsobeno interpelačními nejasnostmi. Navíc kvůli nadměrnému zatížení množstvím žádostí byla vláda nucena, usnesením z 30. července 1919, zmocnit ministra vnitra k jejich přímému vyřizování, to však vyvolalo jen další debaty o legalitě zmíněné kompetence.

Novela přinesla také významné změny v nomenklatuře, stejně tak jako v organizaci obecních orgánů. Nově byly rozeznávány 4 řádné obecní orgány, jednalo se o obecní zastupitelstvo, obecní radu, starostu obce, spolu s jeho náměstkou a komisí. Novela přinesla pro některé orgány nové názvy, obecní zastupitelstvo nahradilo obecní výbor a obecní rada nastoupila místo obecního představenstva. Je sice pravda, že název obecní, případně městská rada byl užíván i před vydáním novely, avšak do té doby nebyl tento název zákonně ustanoven.¹⁹

Novela k obecním zřízením přinesla i změny v oblasti obecní působnosti, protože § 20 nově stanovil 5 oborů, které měla převzít státní správa, jednalo se o věcný náklad na školství obecné, stavbu a udržování silnic, správu chudinskou a ústavy dobročinné, policii zdravotní a mravnostní a policii bezpečnostní a polní.²⁰

Výše zmíněný § 20 se stal předmětem bouřlivé debaty představitelů jednotlivých politických uskupení, jež byly zastoupeny v Národním shromáždění, i přes to, že se zpravodaj ústavního výboru J. Brabec, při svém vystoupení na plenárním zasedání Národního shromáždění, snažil v souladu s důvodovou zprávou přesvědčit poslance o tom, že se jedná pouze o „odlehčení, pomoc či ulehčení“ a samospráva nemá být tímto ustanovením ohrožena.

Jako nejproblematictější se jevílo převedení správy obecního školství na státní orgány, a to především pro poslance socialistických stran. To nakonec vyústilo v podání návrhu skupiny poslanců, v jejichž čele byl J. Stivín. V návrhu bylo doporučeno, aby obory zmíněné v § 20 byly nejdříve převedeny na širší samosprávné sbory a až poté, v případě nezbytnosti, na správu státní.

Odpor vůči § 20 byl způsoben obavami, že tak důležité oblasti jako je například správa školství nebo chudinských záležitostí, budou vydány napospas státní byrokracii.

---

¹⁹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.138-139)

²⁰ Zákon č. 76/1919 Sb. z. a n. kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statútů v Československé republice, (Novela k obecním zřízením), (§ 20), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 01.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/977/0/2/zakon-c-76-1919-sb-kterym-se-meni-a-doplnuji-nektera-ustanoveni-dosavadnich-obecnich-zrizeni-a-mestskych-statutu-v-ceskoslovenske-republice-novela-k-obecnim-zrizenim/zakon-c-76-1919-sb-kterym-se-meni-a-doplnuji-nektera-ustanoveni-dosavadnich-obecnich-zrizeni-a-mestskych-statutu-v-ceskoslovenske-republice-novela-k-obecnim-zrizenim>

Návrh skupiny socialistických poslanců byl nakonec přijat a text této části novely byl posléze upraven.

Oblasti vyjmenované v § 20 měly být přeneseny na státní správu zvláštním zákonem, nejpozději do jednoho roku, podle § 21 téže novely. Vláda však v tomto časovém limitu nestihla úkon splnit. Z tohoto důvodu byly na státní správu převedeny pouze oblasti mravnostní a zdravotní policie, spolu s některými dalšími věcmi, hojně diskutované oblasti řízení obecního školství a péče o chudé nakonec zůstaly v obecní působnosti.

Novela však přinesla i řadu demokratických prvků, jako bylo například zrušení nařízení o zastoupení virilistů či ustanovení moravského obecního zřízení o zvláštním postavení velkostatku v obci.

Nově byly členům obecních orgánů předepsány diety z důvodu, aby funkci v obecní samospráva mohli zastávat i nemajetní. Nové ustanovení o inkompatibilitě mělo za úkol zamezit korupci, protože zakazovalo členům obecních orgánů účast na dodávkách a pracích, které byly zadány obcí, dále pak hlasovat ve věcech, na nichž měli soukromý zájem oni sami, rodinní příslušníci či jejich akciová společnost.²¹

Zaměstnanci obce, obecních ústavů či podniků byli také vyloučeni z veškerého mimořádného postupu a mimořádného započítání služebních let, po dobu, po níž byli členy zastupitelstva nebo komisí s hlasovacím právem.²²

Konceptní a odborní vedoucí úředníci měli právo a povinnost zúčastnit se poradním hlasem veškerých schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady či komisí, pokud dané otázky spadaly do oblasti služby, pro kterou byli ustanoveni, zároveň nedisponovali hlasovacím právem.²³

Je potřeba zmínit, že ne všechny problémy samosprávy byly vyřešeny. Rovněž se neuskutečnila unifikace obecního zřízení v českých zemích a ani na Slovensku. Všechny další změny musely počkat na vydání nového obecního zřízení, ke kterému mělo dojít spolu s reformou politické správy.

Novela k obecním zřízením byla, spolu s úpravou volebního práva do obcí, nejvýznamnějším produktem legislativní činnosti tehdejšího prozatímního Národního shromáždění v oblasti obecní samosprávy, nejednalo se však o jediný

---

²¹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.142-143)

²² Zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice, (§ 6)

²³ Zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice., (§ 9)

případ, kdy se prozatímní Národní shromáždění zabývalo obecními záležitostmi.

Jednalo se například o zrušení židovských obcí, jež se vymykaly z rámce obecního zřízení, dále pak o postavení německých úředníků v Olomouci či o převod matrik z církevních úřadů na obecní úředníky, nejen na úrovni obcí, ale i okresů.²⁴

Dále byl 27. května 1919 přijat zákon č. 295/1919 Sb. z. a n., kterým se upravuje správa obcí, o jejichž sloučení nebo rozloučení se jedná. Díky němuž byl ministr vnitra zmocněn v případech sloučení nebo rozpuštění obcí, v nichž by se navíc sloučení nebo rozpuštění jevílo jako účelné či potřebné, podle výsledků šetření před provedením daného sloučení nebo rozpuštění, jmenovat správní komise, jež měly okamžitě převzít správu v příslušných obcích.²⁵

Za zmínku stojí také zákon č. 443/1919 Sb. z. a n., jímž upravují se služební poměry úředníků při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, který byl přijat 23. července 1919.²⁶

Dále pak zákon č. 444/1919 Sb. z. a n., jímž mění se některá ustanovení zákona ze dne 3. října 1907, čís. 63 z. z., pro Čechy o služebních poměrech okresních úředníků v Čechách, taktéž přijatý 23. července 1919.²⁷

Těmito zákony došlo k jakémusi zrovnoprávnění zaměstnanců samosprávných celků vůči zaměstnancům veřejnoprávním, jejich platy totiž byly nově určeny v relacích, které odpovídaly daným kategoriím státních zaměstnanců v českých zemích, rovněž byli tito zaměstnanci uznáni jako důležitá byrokratická složka stejně jako státní zaměstnanci.

Je pravda, že došlo k podstatnému zlepšení materiálního postavení samosprávných úředníků, avšak obecní finance, které už předtím byly ve velmi špatném stavu, tímto dostaly další ránu.

Problém představovalo také to, že obecní finanční zdroje nebylo možné zvyšovat, jako tomu bylo u státu a dávkový systém, spolu s dalšími podpůrnými zdroji na zlepšení finanční situace municipalit, nestačil.

---

²⁴ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.143)

²⁵ Zákon č. 295/1919 Sb. z. a n., kterým se upravuje správa obcí, o jejichž sloučení nebo rozloučení se jedná, (§ 1), Wolters Kluver, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1196/1/2>

²⁶ Zákon č. 443/1919 Sb. z. a n., jímž upravují se služební poměry úředníků při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Wolters Kluver, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1344/1/2/zakon-c-443-1919-sb-jimz-upravuji-se-sluzebni-pomery-uredniku-pri-obcich-v-cechach-na-morave-a-ve-slezsku>

²⁷ Zákon č. 444/1919 Sb. z. a n., jímž mění se některá ustanovení zákona ze dne 3. října 1907, čís. 63 z. z., pro Čechy o služebních poměrech okresních úředníků v Čechách, Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nbugqwt>

Obecní pokladny nikdy neměly příliš mnoho finančních prostředků, proto byla dne 26. března 1919 Národním shromážděním přijata rezoluce, která požadovala sanaci obecních financí.²⁸

Stát se snažil zlepšit špatnou finanční situaci měst a obcí třemi cestami. První cestou byla snaha přenést některé oblasti samostatné působnosti municipalit na vyšší samosprávné celky či rovnou na státní správu, typickým příkladem této snahy je § 20 novely k obecním zřízením. Dále se stát snažil posílit obecní příjmy, a nakonec více regulovat hospodaření samospráv, což však vedlo k omezování samosprávy. Avšak žádná z těchto cest nevedla k nějakému výraznějšimu zlepšení finanční situace.²⁹

Na špatný finanční stav obcí upozorňovalo i několik představitelů tehdejší sociálně demokratické strany, stejně tak i na nutnost zlepšení této situace, jako příklad lze uvést sjezd sociálně demokratických starostů a členů zastupitelstev, který se konal 7. a 8. prosince 1919 v Praze, na něm poslanec Národního shromáždění J. Ulrich důrazně požadoval zavedení pořádku do obecní správy, dále zkonsolidování obecních financí a navrácení ztracené důvěry do oblasti správy obcí. Na druhou stranu také on požadoval přenesení některých funkcí obcí na stát, popřípadě na vyšší samosprávné celky, protože podle něj jen tak bylo možné docílit ozdravení obecní samosprávy.³⁰

Finanční situace municipalit se tedy v prvních letech samostatného státu příliš nezlepšila a víceméně kopírovala špatnou finanční situaci za dob monarchie.³¹

Dne 19. prosince byl přijat zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských. Tento zákon například stanovil, že občané mohli být do voličských seznamů zapsáni pouze v jedné obci. Pokud měl občan více bydlišť, musel se rozhodnout, v jaké obci chtěl být zapsán do voličského seznamu.³²

Dále zákon stanovil například to, jak byly určeny volební obvody v obcích. V obcích, které neměly více než 5 000 obyvatel, byl vytvořen jen jeden volební obvod s jedním voličským seznamem. V obcích, jež měly více než 5 000 obyvatel

---

²⁸ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.143)

²⁹ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, 1. vydání, Scriptorium, Praha, 2014, 317 s., (s.74), ISBN 978-80-87271-89-6

³⁰ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha, 2002, 389 s., (s.261), ISBN 80-86432-25-4.

³¹ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s.74)

³² Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských, (§ 4), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1565/1/2>

bylo vytvořeno dohlédacím politickým úřadem více volebních obvodů. Pro každý z těchto obvodů byl sestaven speciální voličský seznam.³³

Na závěr této podkapitoly je potřeba podotknout, že už od vzniku první republiky lze pozorovat posilování spíše centralizačních tendencí než těch decentralizačních. Docházelo tak k oklešťování obecní samosprávy, především v oblasti finančního hospodářství, jak již bylo rozepsáno výše.³⁴

Česká společnost se vcelku ochotně smířila s postupným odbouráváním všech stupňů samosprávy a jejím srůstáním se správou státní. Jedním z důvodů, proč česká společnost proti tomu nijak zásadně neprotestovala, je fakt, že si uvědomovala nebezpečí, které jí hrozilo ze strany českých Němců, pokud by byl zachován dosavadní systém dvojkoľejnosti veřejné správy neboli státní správy na jedné straně a územní samosprávy na straně druhé.³⁵

3.2 Územní samospráva ve 20. letech

Na začátku roku 1920 se problematiky obecní samosprávy dotknul zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady, ze dne 16. března 1920. Tento zákon stanovil, že obce musí přispívat na chod státního policejního úřad, a to v prvních pěti letech ode dne, kdy byl státní policejní úřad v dané obci zřízen.

Dále měly obce povinnost přenechat státu užívání budov, místností a věcných zařízení, pokud sloužily k státě převzatým úkolům, a to zcela bezplatně. Vláda taktéž mohla státní policejní úřady v dané obci, jež byly zřízeny podle tohoto zákona, zcela zrušit, kdykoliv to uznala za vhodné, v takovémto případě přešla působnost těchto úřadů znovu na danou obec.³⁶

Skoro o měsíc později přišel zákon č. 266/1920 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí, ze dne 14. dubna 1920. Tento zákon zakazoval, aby se tehdejší ulice a veřejná místa jmenovaly podle osob, které projevíly nějaké nepřátelské smýšlení proti československému národu či sdruženým národům, dále bylo zakázáno pojmenování ulic a veřejných míst podle

³³ Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských, (§ 7)

³⁴ BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, (s.47)

³⁵ JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, (s.376)

³⁶ Zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady, (§3-4), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1746/1/2>

událostí, jež byly protistátního rázu. Pokud v už obci byla nějaká ulice nebo veřejné místo pojmenována v rozporu s tímto zákonem, musela obec do měsíce ode dne, kdy tento zákon nabyl účinnosti, závadné pojmenování odstranit a oznámit nový název příslušnému nadřízenému politickému úřadu.³⁷

Zákon taktéž přiřknul obecnímu zastupitelstvu právo rozhodovat o budoucích názvech těchto míst, formou usnesení. Avšak dané usnesení muselo být do 8 dnů od jeho přijetí předloženo nadřízenému politickému úřadu ke schválení, ten mohl toto usnesení nepřijmout a zakázat používání daného pojmenování. V případě takového zákazu se muselo obecní zastupitelstvo do 8 týdnů od doby, kdy se zákaz stal právoplatným, usnést o novém názvu.³⁸

Obecní rada měla zase na starost číslování domů, které ještě nebyly číslem opatřeny, taktéž formou usnesení. I zde platilo, že nové číslo muselo být, do 8 dnů od přijetí usnesení, předloženo příslušnému nadřízenému politickému úřadu ke schválení.

Změnu v číslování jednotlivých domů, celých míst, obecních částí atd. musel povolit příslušný nadřízený politický úřad, navíc k tomu musely být zvláštní důvody.³⁹

I ve 20. letech se municipality potýkaly se špatným stavem svých financí, na což reagovali, kromě politických stran, i jednotliví politici Národního shromáždění, jedním z nich byl již zmíněný J. Ulrich, který přišel v roce 1920 s požadavkem na vypracování nového komunálního programu pod záštitou sociální demokracie. Program byl nakonec vypracován a obsahoval 4 hlavní body.

V rámci prvního bodu mělo dojít k odstranění zbytečného poručnickování nadřízených orgánů nad obcemi.

Druhý bod byl věnován komunální dani z příjmu, tu měly obce vypsát k úhradě svých příjmů, mělo se jednat o daň jednotnou a vzestupnou. Dále mělo dojít ke zrušení poplatkových a daňových úlev pro jednotlivé osoby. Spolu s tím bylo požadováno zavedení existenčního, daněprostého minima.

Třetí bod se dotýkal družstevních akcí, ty měly být podporovány tak, aby se

---

³⁷ Zákon č. 266/1920 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, (§ 7), Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mrwgywtg>

³⁸ Zákon č. 266/1920 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, (§ 10)

³⁹ Zákon č. 266/1920 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, (§ 18)

dosáhlo zřizování laciných a kvalitních bytů.

Čtvrtý a zároveň poslední bod se týkal učebních a vyučujících pomůcek, ty měla obec zajišťovat pro všechny děti, zároveň měla být zavedena funkce školního lékaře, který by v případě potřeby provedl bezplatné ošetření.

Sociální demokracie byla v té době důležitým činitelem ve vládní koalici, proto by bylo namístě očekávat, že se jí alespoň jeden z výše zmíněných bodů povede prosadit, opak byl pravdou a snaha sociální demokracie nakonec vyšla naprázdno, protože se jí nepodařilo prosadit ani jeden z výše zmíněných požadavků.

Místo toho přišel zákon č. 329/1921 Sb. z. a n., o přechodné úpravě finančního hospodářství obcí a měst s právem municipálním, též označován jako první finanční novela, který byl přijat 12. srpna 1921. Zmíněný zákon představoval první větší právní předpis ovlivňující organizaci obecní samosprávy ve 20. letech minulého století.

Díky první finanční novele došlo k preciznější a přesnější úpravě vzniku a postavení finančních komisí. Rovněž došlo ke zlepšení finanční situace municipalit, protože jim bylo umožněno převádět kmenové jmění a disponovat nemovitostmi, což pomohlo zvýšit výnos jejich jmění. První finanční novela zpřesnila a sjednotila formulování předpisů o vedení účetnictví v obcích a v obecních výdělečných podnicích v českých zemích a na Slovensku. Dále pak byly podrobněji rozvedeny předpisy o schválení rozpočtu, zásluhou toho, že byly definovány rozdíly mezi řádnými a mimořádnými příjmy, přesuny mezi nimi však byly zakázány.⁴⁰

První finanční novela měla umožnit vybírat nové poplatky a samostatné dávky mimo přírážky, čímž mělo dojít k posílení obecních financí a dosáhnutí udržitelného vývoje obecních rozpočtů. Díky finanční novele byly obcím zvýšeny státní přiděly, což však bylo vykoupeno posílením dozorcí moci státu.

Stabilizovat obecní rozpočty bylo složité, protože proti tomuto záměru působila řada úprav a úlev, například usilování o stimulaci stavebního ruchu nebo úplné vyloučení daně z příjmu z přírážkového základu. To způsobovalo ztenčování přírážkové základny a díky tomu naopak rostl tlak na další zvyšování procentuální sazby přírážek, které tak postihovaly stále menší okruh poplatníků, jednalo se například o poplatníky všeobecné daně výdělkové či o poplatníky daně pozemkové.

V období ekonomického rozvoje a příznivého stavu ve 20. letech minulého století se podařilo některým obcím obnovit a významně posílit roli zajišťovatele a

---

⁴⁰ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s.260-261)

poskytovatele veřejných služeb a statků. Některé obce rovněž rozšířily vlastní aktivity v oblasti podnikání, díky tomu se jim podařilo nabýt dalších nemovitostí. Tato expanze a obnova ekonomik municipalit však probíhala ve stínu rostoucího schodku hospodaření a zadlužování.⁴¹

První finanční novela svůj zamýšlený účel, tedy zlepšení pozice samosprávy a posílení financí, nakonec nesplnila, neboť ekonomické a hospodářské problémy stále narůstaly. Selhal i plán orientovat obce tak, aby získaly příjem především z obecních dávek, protože zvolená zastupitelstva se stavěla proti hrazení obecních příjmů ze spotřeby občanů. Důvod, proč se obecní zastupitelstva bránila tomuto plánu, byl prostý, zvolení obecní zastupitelé totiž nechtěli ztratit přízeň potenciálních voličů. Obce tedy byly nuceny stále navyšovat přírážky k přímým daním především kvůli tomu, že se hospodaření obecních podniků pohybovalo většinou v záporných číslech nebo vynášelo velmi málo, což bylo způsobeno i nedostatečnými investicemi.⁴²

Územní samospráva obcí dotklo také nařízení republiky Československé č. 324/1921 Sb. z. a n., jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, ze dne 25. srpna 1921.

Toto nařízení stanovilo, že městům, obcím a osadám, v nichž podle posledního sčítání lidu žilo minimálně 20 % občanů Československa, kteří užívali jiný jazyk než československý, ustanovil ministr vnitra za úřední název také název, jenž byl vytvořen jazykem národnostní menšiny, jestliže bylo možné zjistit původní historický název a zároveň se jednalo o ověřený název v jazyce národnostní menšiny. K učinění tohoto kroku nesměly být žádné administrativní nebo jiné důležité překážky. Za historicky původní název v jazyce národnostní menšiny nebylo považováno pouhé přizpůsobení československých místních názvů pravopisem či koncovkami do jazyka národnostní menšiny, ani uměle vytvořené pozdější překlady či novotvary.⁴³

O tom, v jakém jazyku měly být pojmenovány ulice, veřejná místa nebo

---

⁴¹ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s.74)

⁴² BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, (s.47)

⁴³ Nařízení republiky Československé č. 324/1921 Sb. z. a n., jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, (čl. 2), Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6mzsgqwt>

místní tabulky se v zákonných mezích usnášelo zastupitelstvo obce. Pokud se obecní zastupitelstvo usneslo pojmenovat určité ulice či veřejná místa v jiném jazyce než československém, platila výše zmíněná pravidla, přičemž pojmenování v československém jazyce muselo být vždy na první místě.⁴⁴

Dne 14. července 1922 byl přijat zákon č. 253/1922 Sb. z. a n., kterým se mění řád volení v obcích. Zákon například rozšířil důvody, kvůli kterým mohlo dojít ke ztrátě volebního práva. Dále pak řešil situaci, pokud by po volbách nedošlo k vytvoření zastupitelstva. Na základě tohoto právní předpisu se dne 16. září 1923 konaly volby do obecních zastupitelstev.

V roce 1923 bylo přijato několik rezolucí poslanecké sněmovny a senátu, v nichž byla vláda vyzvána, aby v co nejkratším možném termínu předložila návrh zákona o novém obecním zřízení, jež by platilo pro téměř celé území první republiky, výjimkou měla být Podkarpatská Rus. K nové reorganizaci obecní samosprávy však nedošlo.⁴⁵

Dne 15. června 1927 byl přijat zákon č. 77/1927 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, zákon byl též znám jako druhá finanční novela.⁴⁶

Výše zmíněný zákon byl přijat kvůli přetrvávající špatné finanční situaci, kterou první finanční novely nevyřešila. Cílem tohoto zákona bylo utužení závislosti, která však byla nepřímá, samosprávných útvarů na politické správě, tato závislost byla upevněna prostřednictvím zásahů do finančního hospodářství samospráv.

Druhá finanční novela stanovila horní limity přírážek k přímým daním, pro země (160 %), okresy (110 %) a obce (200 %) s celkovým úhrnem 470 %, limity mohly být překročeny pouze ve výjimečných případech, a pouze pokud by to bylo nezbytné k úhradě splátek a zápujček.

Dále mělo dojít ke zvýšení přidělů ze státních daní, přiděly však neměly samosprávné celky získat přímo, ale formou subvencí z nově vytvořených vyrovnávacích fondů. Subvence však mohly být uděleny pouze, pokud obce vyčerpaly všechny poplatkové a dávkové možnosti a zároveň provedly ustanovení

---

⁴⁴ Nařízení republiky Československé č. 324/1921 Sb. z. a n., jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, (čl. 5-6)

⁴⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 265)

⁴⁶ Zákon č. 77/1927 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6nzx>

zaměstnaneckých zákonů.

Dohlédací úřady získaly také pravomoc nařídít zavedení vhodných dávek a poplatků či zvýšit sazby dávek a poplatků již zavedených, i proti vůli zastupitelstva, rovněž mohly dohlížet na to, aby výnosy z daných dávek nebyly použity k jiným účelům než k zaplacení dluhu, k snížení přírážek v následujících letech či k úhradě rozpočtových schodků, to vše kvůli tomu, aby nevznikla nutnost zvyšovat samosprávné přírážky.

Díky této novele dohlédací úřady nově disponovaly možností, svým rozhodnutím nahrazovat pravomoc samosprávných orgánů. Dohlédací úřady získaly možnost přezkoumávat rozpočty samosprávných celků z hlediska účelnosti, zákonnosti a úplnosti, dále mohly provádět změny v rozpočtech, které již byly odhlasovány zastupitelstvy, a to jak v úhradě, tak ve spotřebě, dohlédací úřady mohly například vyškrtnout výdaje, které samy považovaly za zbytečné.

Druhá finanční novela také dávala dohlédacím úřadům možnost přesunout těžiště příjmového hospodářství municipalit do dávkami zdaňovací spotřeby obyvatelstva, taktéž i proti vůli místních zvolených orgánů.

Druhá finanční novela tedy v podstatě zrušila finanční samostatné hospodaření měst a obcí. Došlo tak k dalšímu osekání konceptu územní samosprávy.⁴⁷

Kompetence obecních orgánů dále omezil zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy, který byl přijat 14. července 1927. Pro obecní samosprávu byl krizový čl. 5, ten dával politickým úřadům možnost vydávat, v mezích svého úředního obvodu, nařízení v oblasti místní policie, jež byla podle zákona svěřena obcím v případech, kdy to politický úřad pokládal za nutné a daná obec příslušné nařízení nevydala. To platilo i v případě nařízení, které by se vztahovalo na území více obcí.⁴⁸

Žádná další výraznější změna organizace obecní samosprávy v tomto období nenastala. Na závěr lze říct, že 20. léta znamenala další omezování působnosti obecní samosprávy, primárně v oblasti financí a hospodaření municipalit.

---

⁴⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 262-264)

⁴⁸ Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy, (čl.5, odst. 1), Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6mjsguwa>

3.3 Územní samospráva ve 30. letech

I ve 30. letech minulého století představovalo právní základ organizace obecní samosprávy novelizované obecní zřízení z roku 1919, které bylo doplněné první a druhou finanční novelou z 20. let, spolu s dalšími právními předpisy, jež se vztahovaly především k volebnímu právu, konkrétně se jednalo o zákon č. 163/1920 Sb. z a n., kterým se mění § 3 zákona ze dne 31. ledna 1919, č. 75 Sb. z. a n. (řádu volení v obcích) a o zákon č. 253/1922 Sb. z. a n., kterým se mění řád volení v obcích.⁴⁹

Dne 27. listopadu 1930 došlo k přijetí zákona č. 169/1930 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazů územní samosprávy.⁵⁰

Tento zákon je známý též pod označením třetí finanční novela a byl reakcí na neuctihající špatnou finanční situaci měst a obcí, kterou se socialistické strany začaly zabývat krátce po vstupu do vlády.

Stejně jako ve 20. letech minulého století, tak i ve 30. letech představovaly finance a hospodaření municipalit velký problém. Finanční novely přijaté ve 20. letech totiž kýžené zlepšení nepřinesly.

Novela dovozovala dohlédacímu státnímu orgánu ukládat obcím nové dávky či poplatky a redukovat, podle jeho názoru, zbytečné výdaje, to vše opět i proti vůli obecních zastupitelstev.

Došlo ke zvýšení přírážek ve prospěch obcí na 250 % a za určitých podmínek až 350 %, ovšem pro uložení přírážek nad 200 % a sjednávání či uzavírání půjček byl nutný souhlas třech čtvrtin obecního zastupitelstva, čehož hojně využívali zástupci pravicových stran, kterým se dařilo přírážky vetovat.

Vyrovňovací fond se změnil na fond přidělový a země ho mohly použít, ze čtyř pětín, na podporu finančně slabých okresů a obcí. Tímto se zvýšila zainteresovanost zemí na fondových příspěvcích.

Třetí novela taktéž přinutila země poskytovat okresům a obcím podpory a pozorněji přezkoumávat jejich rozpočty. Zemská zastupitelstva rovněž musela pro

---

⁴⁹ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 341-342)

⁵⁰ Zákon č. 169/1930 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazů územní samosprávy, Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5115/0/2/zakon-c-169-1930-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-ze-dne-15-cervna-1927-c-77-sb-z-a-n-o-nove-uprave-financniho-hospodarstvi-uzemni-samospravy/zakon-c-169-1930-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-ze-dne-15-cervna-1927-c-77-sb-z-a-n-o-nove-uprave-financniho-hospodarstvi-uzemni-samospravy>

obce vypracovat a vydat tzv. rozpočtový regulativ, ten po formální stránce upravoval celý rozpočtový proces, to znamená, postup při sestavování, schvalování a plnění obecního rozpočtu. Všechna zemská zastupitelstva zmíněnou úlohu splnila. Zvýšením zainteresovanosti zemí v oblastech financí a hospodaření obcí a okresů, spolu s poskytováním podpor, došlo částečně k oslabení dohlédacího práva, které bylo vykonáváno dohlédacími orgány.

Ani třetí finanční novela však zcela neodstranila finanční problémy municipalit. Bylo potřeba totiž reformovat celý systém komunálních financí, protože v tu dobu už dávno neodpovídal podmínkám činnosti samospráv ani jejich úkolům.⁵¹

Rozpočty obcí však nebyly vůbec zanedbatelné, například v roce 1930 dosáhly příjmy všech obcí na území první republiky částky 2 691 000 000 Kč, z čehož největší podíl byl tvořen přírůžkami ke státním daním, příspěvků a dávkami v celkové hodnotě 1 313 000 000 Kč. Výnosy z obecního jmění dosáhly hodnoty 496 000 000 Kč.

Celkové výdaje obcí v tomto roce činily 2 718 000 000 Kč. Na správu vynaložily obce zhruba 412 000 000 Kč, na školství 355 000 000 Kč, na dluhovou službu 586 000 000, především na zaplacení úroků z půjček.

Na konci roku 1930 obecní jmění všech československých obcí a měst dosahovalo hodnoty 14 258 000 000 Kč, zároveň však byly tyto municipality zatíženy dluhy v celkové výši 7 846 000 000 Kč.⁵²

Podstatný byl i zákon č. 208/1931 Sb., o zřizování státních policejních úřadů, který byl přijat 17. prosince 1931. Tento právní předpis novelizoval zákon č. 165/1920 Sb., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady. Zákon stanovoval, že usnesením vlády může být v obci zřízen státní policejní úřad, pokud s tím však zastupitelstvo obce souhlasilo.

Dále tento právní předpis řešil situaci, kdy by obvod nově vznikajícího státního policejního úřadu zasahoval na území více obcí, v takovémto případě by pro vznik státního policejního úřadu stačil souhlas těch zastupitelstev obcí, jejichž obyvatelstvo by čítalo alespoň polovinu celkového počtu obyvatel celého daného obvodu. Údaj o počtu obyvatel byl stanoven podle posledního sčítání lidu. Vždy byl však nutný souhlas všech jednotlivých obcí, jejichž počet obyvatel byl vyšší než

---

⁵¹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.309-310)

⁵² ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s.76)

500.

Státní policejní úřad mohl být usnesením vlády zřízen i v případě, pokud bylo zjištěno hrubé zanedbání péče o veřejnou bezpečnost, pořádek či klid ze strany obce nebo pokud obec na řádné plnění této povinnosti neměla vlastní síly.⁵³

Důležitým právním předpisem ovlivňující územní samosprávu se stal zákon č. 122/1933 Sb. z. a n., o změnách řádu volení v obcích, ze dne 12. července 1933. Podle výše zmíněného zákona volbu starosty v obcích, jež byly sídlem okresního úřadu, muselo potvrdit Ministerstvo vnitra, u ostatních obcích to byl zemský úřad. Do přijetí tohoto právního předpisu platila tato povinnost pouze pro statutární města.

Pokud zmíněné úřady volbu starosty nepotvrdily, nebylo jeho zvolení platné, to stejné platilo i u jeho náměstků, obecní zastupitelstvo tedy muselo provést novou volbu. V případě, že zastupitelstvo nového starostu a jeho náměstky nezvolilo, dohlédací úřad ho rozpustil. V případě, že byl zvolen někdo, kdo nebyl znovu potvrzen, získal členství pouze v radě a dohledací úřad místo něj jmenoval prozatímního starostu.

Ústavně právní výbor sněmovny zdůvodnil toto ustanovení jako reakci na silné postavení starostů ve veřejné správě. Tato argumentace mohla v určitém ohledu obstát u primátorů statutárních měst vzhledem k jejich silnému postavení, avšak u starostů malých obcí byla, především z hlediska principů obecní samosprávy, naprosto nepřijatelná. Stát takto vstupoval do fundamentálního práva municipalit, svobodně si volil své představitele.⁵⁴

Tento zákon byl častokrát kritizován, hlavními odpůrci byli komunisté. Ti viděli ve schvalování starostů snahu buržoazie nepřipustit do těchto funkcí zástupce levice a komunisty.

V parlamentní rozpravě označil Antonín Zápotocký tento právní předpis jako součást fašizačních projevů a jako prostředek perzekuce vlády vůči dělnickému hnutí. V podobném duchu vystoupil i další komunistický poslanec J. Štětka, ten upozornil na to, že pomocí tohoto zákona chtěla vláda dosadit na místo starosty v každé obci svého člověka a zároveň se zbavit těch, kteří nechtějí plnit její příkazy.

---

⁵³ Zákon č. 208/1931 Sb. z. a n., o zřizování státních policejních úřadů, (čl. 1, odst. 1-3), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5362/1/2/zakon-c-208-1931-sb-o-zrizovani-statnich-policejnich-uradu>

⁵⁴ BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, (s.51)

Funkce starosty se postupem času stále více stávala součástí státního aparátu, především kvůli zvýrazňování přenesené působnosti obcí, kterou v té době vykonávali primárně starostové. V rámci přenesené působnosti tedy starostové nevystupovali jako volení reprezentanti obecní samosprávy, ale jako výkonné orgány správy státní.

Je potřeba zmínit, že oblast přenesené působnosti obecních orgánů byla poměrně rozsáhlá. Funkce starosty měla v rámci veřejné správy významné postavení, bylo tedy v zájmu vlády, aby na výkon této funkce nedosáhl někdo, kdo nesplňoval představy vládních stran.

Na požádání státních orgánů musely obce vykonávat výslechy v policejních trestních řízeních, doručování, spolupůsobit ve věcech zdravotních, volebních, živnostenských, zemědělských či dopravních, dále při civilních sňatcích, při policejním vyhoštění, při povinném starobním a nemocenském pojištění, při přechodném ubytování četnictva atd.

Obec musela pomáhat finančním orgánům především v rámci uplatňování cel, přímých a spotřebních daní, poplatků a kolků.

V rámci vojenské správy musely obce, podle branného zákona a dalších vojenských předpisů, spolupůsobit například při sestavování různých seznamů či hlášení, dále pak měly povinnost spolupracovat při odvodech, mobilizaci, evidenci vojenských osob, vojenských úkonech, obstarávání příprěží, povozů a koní či vyživovacích příspěvcích.

Dále byly obce povinny pomáhat orgánům soudním, především ve sporném, nesporném a trestném řízení, rovněž při sestavování vysvědčení o právu chudoby a sestavování seznamů porotců.

Ve školské správě obce pomáhaly vést pamětní knihy, při kursech občanské nauky či zařizovat a přispívat na chod veřejné knihovny.⁵⁵

V letech hospodářské krize se vyhroutil špatná finanční a hospodářská situace municipalit, v této době značně poklesla přírážková základna. Na konci roku 1933 narostly dluhy československé samosprávy na 12 000 000 000 Kč umořování dluhu činilo zhruba 1 000 000 000 Kč ročně. Neschopnost samospráv splácet své dluhy dosáhla takové úrovně, že postupně začaly být ohroženy i finanční zájmy velkých bank. Kvůli tomu vypracovaly banky v roce 1933 memorandum o oddlužení samosprávy, které bylo následně předloženo vládě.⁵⁶

---

⁵⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s.308-309)

⁵⁶ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 345-346)

Dne 9. dubna 1935 byl přijat zákon č. 69/1935 Sb. z. a n., o finančních opatřeních v oblasti samosprávy.⁵⁷

Tento zákon je označován též jako čtvrtá finanční novela a byl vypracován na základě memoranda o oddlužení samosprávy.

Čtvrtá finanční novela přinesla další zvýšení limitů obecních přírážek ke státním daním, a to až na 350 %, avšak obecní přírážky, jejichž sazba byla vyšší než 300 % musely být schválena dohledacím orgánem. Zvýšeny byly rovněž přírážky na úhradu úroků a splátek o 50 % v případě, že byly jiné příjmové zdroje vyčerpány.

Hlavní cíl tohoto zákona bylo alespoň částečně oddlužit samosprávné celky. Toho mělo být dosaženo pomocí tzv. zemských pomocných fondů. Které byly spravovány byrokracií a bankami.

Zmíněné fondy mohly upravovat dluhy tzv. nesoběstačných okresů a obcí, jež byly nejvíce postiženy hospodářskou krizí, pokud byly z rozpočtů financovány stavební a jiné všeobecně prospěšné práce. V takovýchto případech fondy přebíraly umořování a zúročování dluhů či dluhy samy vyrovnaly, dělo se tak nejen z iniciativy samosprávných celků, ale i na žádost jejich věřitelských peněžních ústavů.

Ani čtvrtá finanční novela však nevyřešila finanční problémy samosprávných celků, zmíněné pomocné fondy byly totiž pouze minimálně dotované a možnost participace na nich měl jen relativně malý počet obcí a okresů.⁵⁸

V roce 1935, konkrétně 11. dubna, byl přijat zákon č. 82/1935 Sb. z. a n. o ochraně a obraně proti leteckým útokům, tento právní předpis ukládal obcím povinnost zajistit, na vlastní náklady, dostatečný počet veřejných úkrytů a zásobních úplných plynových masek a zároveň je udržovat v řádném stavu.

Dále mohlo být obcím uloženo, aby podnikly další kroky k ochraně před leteckými útoky, jednalo se o například poplachovou, zdravotní, samaritskou a požární službu, péči o maskování obydlí částí obce a o zhasínání světel či spolupůsobení při hlásné službě, to vše opět na obecní náklady.⁵⁹

---

⁵⁷ Zákon č. 69/1935 Sb. z. a n., o finančních opatřeních v oblasti samosprávy, Beck-online [online]. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm2v6nrzfuya>

⁵⁸ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 345-346)

⁵⁹ Zákon č. 82/1935 Sb. z. a n. o ochraně a obraně proti leteckým útokům, (§ 4, odst. 1-2), Beck-online [online]. [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm2v6obsfuya>

Obcí se dotkl i zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu, ze dne 13. května 1936, ten určil obcím povinnost spoluúčasti při provádění branné výchovy.⁶⁰

Jak zákon č. 82/1935 Sb. z. a n., o ochraně a obraně proti leteckým útokům, tak i zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu, měly především politické aspekty, zároveň však tyto zákony municipality finančně zatížily, což jen zhoršilo už tak špatnou finanční situaci měst a obcí.

Kvůli přetrvávající špatné finanční situaci územních samosprávných celků byla vydána některá méně významná vládní nařízení, která měla za cíl špatnou finanční situaci samosprávných celků zlepšit.⁶¹

Z těchto méně významných právních předpisů stojí za zmínku vládní nařízení č. 19/1937 Sb. z. a n., o některých změnách předpisů, týkajících se úpravy finančního hospodářství svazků územní samosprávy, vzhledem k některým ustanovením zákona ze dne 2. července 1936, č. 226 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon o přímých daních, které bylo přijato 6. února 1937.

Vládní nařízení stanovilo, že obecní zastupitelstvo se muselo včas usnést na rozpočtu obce na příští správní rok tak, aby mohl být předložen ke schválení nejpozději do 15. října.

Dále byly místní školní rady povinny zasílat, nejpozději do 15. září, starostovi obce školní obecní rozpočet na následující kalendářní rok. Rovněž také mohly municipality vypočítávat, předepisovat a vybírat obecní přírážky k pozemkové dani podle údajů, které dostávaly od státní finanční správy.⁶²

Vládnímu nařízení č. 19/1937 Sb. z. a n., o některých změnách předpisů, týkajících se úpravy finančního hospodářství svazků územní samosprávy, vzhledem k některým ustanovením zákona ze dne 2. července 1936, č. 226 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon o přímých daních, ani dalším méně významným vládním nařízením se však problém samosprávných financí vyřešit nepodařilo.

---

⁶⁰ Zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu, (§ 7), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6551/1/2/zakon-c-131-1936-sb-o-obrane-statu#c_28245

⁶¹ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s.346)

⁶² Vládní nařízení č. 19/1937 Sb. z. a n., o některých změnách předpisů, týkajících se úpravy finančního hospodářství svazků územní samosprávy, vzhledem k některým ustanovením zákona ze dne 2. července 1936, č. 226 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon o přímých daních, (čl. 1-2), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6789/1/2/vladni-narizeni-c-19-1937-sb-o-nekterych-zmenach-predpisu-tykajicich-se-upravy-financniho-hospodarstvi-svazku-uzemni-samospravy-vzhledem-k-nekterym-ustanovenim-zakona-ze-dne-2-cervence-1936-c-226-sb-z-a-n-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-o-primych-danich>

Jako poslední výraznější právní předpis v tomto období lze považovat zákon č. 111/1937 Sb. z. a n., kterým se doplňuje řád volení v obcích, z 10. června 1937. Zákon stanovil, že volební strana, která nezískala v obecních volbách žádný mandát, musela obci uhradit náklady na tisk kandidátek. Pokud však strana získala mandát v některé z komor parlamentu, náklady hradit nemusela, i kdyby v obecních volbách zcela propadla a nezískala žádný mandát.⁶³

Dne 8. dubna 1938 byl přijat zákon č. 75/1938 Sb. z. a n., jímž se doplňuje ustanovení § 5, odst. 1 zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům. Novela zákona dávala obcím možnost k úhradě nákladů, které obci vznikly podle zákona č. 82/1935 Sb. z. a n., o ochraně a obraně proti leteckým útokům, používat úhradové prostředky podle všeobecných předpisů o finančním hospodářství obcí. Obce mohly také k výstavbě veřejných úkrytů požadovat ruční služby, potahy či motorová vozidla podle všeobecných předpisů.⁶⁴

V květnu téhož roku se uskutečnily komunální volby, které se měly uskutečnit už v roce 1937, vláda je však na poslední chvíli přeložila. Jejich výsledky odrážely napjatou politickou situaci, která v Československu panovala. Ve smíšených okresech výrazně posílila sudetoněmecká strana na úkor německé sociální demokracie, která naopak výrazně ztratila. V českých zemích se stala nejsilnější národně socialistická strana, druzí skončili komunisté.

Nově zvolení obecní zastupitelé se však ze svého zvolení dlouho netěšili. S blížícím se koncem první republiky se totiž blížil i konec tehdejšího správního systému, nutno podotknout, že už v té době zažívala obecní samospráva nebývalý úpadek, jelikož byla jak postavením, tak svými finančně hospodářskými možnostmi naprosto podřízena a hospodářsky závislá na státní správě.⁶⁵

Jak již bylo zmíněno, první republika fakticky zanikla 30. září 1938 přijetím podmínek Mnichovské dohody.⁶⁶

---

⁶³ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s.346)

⁶⁴ Zákon č. 75/1938 Sb. z. a n., jímž se doplňuje ustanovení § 5, odst. 1 zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům, (čl. 1, odst. 1), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/7133/1/2/zakon-c-75-1938-sb-jimz-se-doplnuje-ustanoveni-5-odst-1-zakona-o-ochrane-a-obrane-proti-leteckym-utokum/zakon-c-75-1938-sb-jimz-se-doplnuje-ustanoveni-5-odst-1-zakona-o-ochrane-a-obrane-proti-leteckym-utokum>

⁶⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 311)

⁶⁶ Univerzita Palackého v Olomouci (UPOL) – Katedra společenských věd, Dějiny Československa (1918-1992)

4. Samospráva statutárních měst

Tato kapitola pojednává o územní samosprávě statutárních měst v období první republiky. Nejprve jsou představeny základní informace týkající se této problematiky, včetně přesného výčtu prvorepublikových statutárních měst v českých zemích, poté je pozornost věnována 3 tehdejším hlavním statutárním městům, jedná se o Prahu, Brno a Olomouc. Každému z těchto statutárních měst je věnována samostatná část této kapitoly.

4.1 Základní informace

Zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice, znám též jako novela k obecním zřízením, se částečně vztahoval i tzv. statutární města neboli města se zvláštní statutem. Tato města, ačkoliv se jednalo o samosprávné korporace, vykonávala v přenesené působnosti i politickou správu první instance, to znamená, že byla na stejné úrovni jako okresní politické úřady.⁶⁷

Výše zmíněný zákon uniformoval označení, složení i volbu orgánů statutárních měst, takže byly téměř stejné jako orgány ostatních obcí, i když i zde byly některé odlišnosti, například obecní zastupitelstvo ve Velké Praze bylo nazýváno ústřední zastupitelstvo a mělo 100 členů.⁶⁸

Působnost městských orgánů statutárních měst byla dvojitá. Jednalo se o působnost původní neboli samostatnou, do které se řadil poměrně rozsáhlý okruh věcí, například správa obecního majetku, záležitosti, jež se vztahovaly k tzv. kmenovému jmění, péče o zachování obecních cest a silnic, dohled nad bezpečností osob a jmění, vykonávání požární policie či pečování o chudé.

Druhá působnost byla působnost přenesená, která taktéž nebyla zanedbatelná. V rámci ní vykonávaly městské orgány veškeré záležitosti politické správy, uvnitř daného městského obvodu, jež byly podle tehdejších platných právních předpisů svěřeny politickým úřadům první instance.⁶⁹

Ačkoliv starosta statutárních měst vykonával funkci okresního hejtmána,

---

⁶⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 144)

⁶⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JÁNÁK, Jan, DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, (s.379)

⁶⁹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 154-155)

musel být potvrzován vládou.

Titul statuárních měst v českých zemích měly původně města Praha, Liberec, Brno, Znojmo, Olomouc, Kroměříž, Uherské hradiště, Frýdek a Opava.⁷⁰

Po vydání zákona č. 125/1927 Sb. z. a n., o organisaci politické správy, většina výše zmíněných měst povahu statutárního města ztratila, oficiálně zůstaly statutárními městy pouze Praha, Brno, Olomouc, Liberec a Opava. Zbylá dřívější statutární města byla deklasifikována a musela se podrobit obecně platným obecním zřízením.⁷¹

Nutno podotknout, že města Liberec a Opava sice teoreticky byla dále vedena jako statutární města, prakticky však tento titul ztratila ještě před zákonem o organisaci politické správy. Obou městům byla totiž odňata působnost politického úřadu.

U města Liberce se o to postarala vyhláška presidenta zemské správy politické v Praze č. 68/1923 Sb. z. a n., kterou se magistrátu města Liberce odnímá agenda politického úřadu, ze dne 6. dubna 1923.⁷² Liberec si tedy formálně status statutárního města udržel, avšak přišel o rozsáhlé kompetence, jimiž dříve disponoval. S účinností od 16. dubna 1923 mu tedy byla odebrána veškerá politická agenda. Navíc přestal být i druhým (německým) centrem Čech, hned po Praze, s čím byly spojeny mnohé výhody.⁷³

V případě Opavy tato situace nastala o rok později, a to vyhláškou presidenta zemské správy politické ve Slezsku č. 184/1924 Sb. z. a n., kterou se purkmistrovskému úřadu (magistrátu) města Opavy odnímá agenda politického úřadu, ze dne 7. srpna 1924.⁷⁴

Z výše zmíněných měst tedy si tedy nakonec uchovaly zvláštní postavení pouze Praha, Brno a Olomouc, což bylo zapříčiněno především tím, že v prvních letech po vzniku samostatné republiky se tyto města spojila s obcemi ve svém okolí, tomuto kroku musela být následně přizpůsobena a nově právně upravena i jejich

---

⁷⁰ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 144)

⁷¹ JÁNÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, (s.379)

⁷² Vyhláška presidenta zemské správy politické v Praze č. 68/1923 Sb. z. a n., kterou se magistrátu města Liberce odnímá agenda politického úřadu, Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 05.02.2022]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1923/031-1923.pdf>

⁷³ ŠOUŠA, Jiří, Obecní majetek v Čechách 1848-1938, Základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938, 1. vydání, Karolinium, Praha, 2009, 246 s., (s. 186), ISBN 978-80-246-1497-7

⁷⁴ Vyhláška presidenta zemské správy politické ve Slezsku č. 184/1924 Sb. z. a n., kterou se purkmistrovskému úřadu (magistrátu) města Opavy odnímá agenda politického úřadu, Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1924/091-1924.pdf>

správa.⁷⁵

V kapitálové oblasti měla statutární města postupem času výslovně upraveno právo vybírat obecní přírážky a zároveň jim byl určena maximální výše těchto obecních přírážek, například k daním pozemkovým či přímým až do výše 310 %. U daně čínžovní mohla být maximální výše obecní přírážky taktéž až do výše 310 %, ale pouze v letech 1928-1931, od roku 1932 se maximální možná výše obecní přírážky k této dani snížila na 155 %, avšak i zde platila výjimka, statutární města, jež vybírala v roce 1927 obecní přírážky k této dani ve výši větší než 155 %, je mohla v dalších letech vybírat do maximální výše 310 %.⁷⁶

4.2 Velká Praha

Tato podkapitola je rozdělena na 2 části, první část pojednává o vzniku Velké Prahy a o její samosprávě v počátečních letech existence první republiky, druhá část je zaměřena na hospodaření města a jeho majetek.

4.2.1 Vznik Velké Prahy a její samospráva

Po vzniku první republiky byla Praha předurčena k tomu, aby se stala politickým, kulturním, hospodářským centrem a hlavním městem nově vzniklého státu, především díky své poloze, velikosti, historické tradici a politickému či hospodářskému významu. Zároveň se stala sídlem Národního shromáždění, vlády, prezidenta republiky a všech nejvyšších úřadů.

Hned po vzniku první republiky došlo, z důvodu uklidnění tamějšího obyvatelstva, k odvolání tehdejšího starosty K. Groše, který byl znám jako přísluhovač Habsburků, rovněž měla být nahrazena celá městská správa zcela novou formou s pružnějším a cílevědomějším programem.

Odstranění starosty Groše nebylo hlavní změnou ve městě, ke které došlo pár týdnů po vzniku první republiky, 13. listopadu 1918 byl vydán zákon č. 39/1918 Sb. z. a n., o rozpuštění sboru starších hlavního města Prahy a zřízení správního sboru. Zákon rozpustil sbor starších a místo něj došlo k vytvoření správního sboru,

---

⁷⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 144)

⁷⁶ Vládní nařízení č. 157/1927 Sb. z a n., kterým se provádí zákon ze dne 15. června 1927, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy stanovilo pro statutární města, (§ 1 odst. 6), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1927/073-1927.pdf>

který měl podle obecního řádu pražského stejnou pravomoc a působnost jako rozpuštěný sbor starších. Správní sbor se skládal ze 49 členů, které jmenovala vláda. Správní sbor ze svých členů volil 16 členů městské rady. V čele tohoto orgánu stanul P. Šámal, náměstci se stali F. Kellner, J. Rotnágel a A. Simonides. Zastoupení politických stran ve správním sboru nereflektovalo tehdejší vnitropolitické poměry v hlavním městě, proto měly být správní sbor a městská rada pouze dočasnými orgány.

Dne 15. června 1919 se konaly první obecní volby v Praze. Volilo se 90 členů městského zastupitelstva. Nejvíce mandátů, 29, získala národně demokratická strana, socialistická strana získala 21 mandátů, díky čemuž skončila druhá, třetí se umístila sociálně demokratická strana, která získala 20 mandátů.

Nově zvolené zastupitelstvo se poprvé sešlo 30. června 1919 a na ustanovující schůzi byl za starostu zvolen národní demokrat K. Baxa. Jako první náměstek byl zvolen F. Kellner a druhým náměstkem se stal J. Rotnágel.

Změny městské správy hlavního města byly nezbytné a naléhavé, protože Praha nesla dědictví velkoměsta, byť pouze provincionálního, které se však ve správním ohledu nedokázalo přizpůsobit velkému průmyslovému a populačnímu růstu. Z těchto důvodů se začalo usilovat o vytvoření tzv. Velké Prahy, k původnímu území města se měly připojit okolní obce, město by tak mohutně rozšířilo své teritorium.

Vládní návrh ze dne 26. března 1919 na vydání volebního zákona ve Velké Praze obsahoval první obrysy Velké Prahy. V tomto návrhu totiž vláda navrhovala vytvořit jednotný ústřední samosprávný orgán pro Velkou Prahu. Toto ustanovení projednával výbor pro Velkou Prahu, spolu s parlamentním ústavním výborem. Po projednání bylo nakonec rozhodnuto, že výše zmíněné usnesení bude z vládního návrhu vypuštěno a vyhradí se mu speciální zákon.

Osnova tohoto speciálního zákona byla podána vládou 20. června 1919 a skládala se ze 2 předloh. První předloha pojednávala o organizaci a působnosti Prahy a jejích městských výborů. Druhá pojednávala o sloučení obcí nacházejících se v okolí Prahy.

Podle návrhu měl být vytvořen ústřední sbor, jehož působnost byla upravena podle předlohy okresních zastupitelstev. Hlavním představitelem ústřední správy města Prahy se měl stát prezident, toho by potvrzoval prezident republiky. Taktéž se mělo volit 24 členů městské rady a polovina členů stížnostního a stavebního sboru.

Ve vládě a v parlamentním výboru nejprve probíhala složitá jednání, od začátku roku 1920 se však už začínalo provádět slučování okolních obcí za účelem vytvoření tzv. Velké Prahy.

Právní podklad pro zmíněné slučování tvořily zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím, ze dne 5. února 1920, zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, zákon č. 115/1920 Sb. z. a n., o volbách do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, všechny zákony byly přijaty 6. února 1920.⁷⁷

Zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím v první řadě určil sestavit regulační komise pro Prahu a okolní obce, aby byl zaručen jednotný stavební rozvoj, v němž by byl brán zřetel na hospodářské, zdravotní a umělecké potřeby. Oficiální název tohoto společného odborového orgánu zněl „Státní regulační komise pro Prahu a okolí“.

Úkolem státní regulační komise bylo připravit a vypracovat přehledný regulační a zastavovací plán, pro tímto zákonem určená území, v měřítku 1:5000, ve kterém měly být rozřešeny základní podmínky stavebního rozvoje Prahy a jejího okolí. Státní regulační komise měla také spolupůsobit při vypracování nového stavebního řádu.

Obce, pro něž se státní regulační komise zřídila jsou jmenovitě vyjmenovány v § 3 téhož zákona. Seznam všech těchto obcí lze nalézt v přílohách této diplomové práce.

Státní regulační komise byla složena z předsedy a 8 členů, ti ze svých řad volili místopředsedu. Předseda komise byl jmenován ministerskou radou, další členy jmenoval ministr veřejných prací, z nichž 3 byly navrženy pražskou městskou radou. Členy se mohli stát pouze odborníci, tři čtvrtiny členů museli být architekti nebo inženýři.⁷⁸

Technické práce, které bylo potřeba pro státní regulační komisi vykonat, prováděla například kancelář regulační hlavního města Prahy, kancelář pro úpravu

---

⁷⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 144-146)

⁷⁸ Zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím, (§ 1-4), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1668/1/2/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim>

řeky Vltavy a jejích přítoků v oblasti Prahy a okolí nebo studijní kancelář Pražské nádražní komise.

Výlohy státní regulační komise hradil stát. Dozor nad hospodařením státní regulační komise provádělo Ministerstvo financí a Ministerstvo veřejných prací.

Úřední místnosti pro státní regulační komisi, spolu s dalšími potřebnými věcmi, například nábytkem, obstarávala Praha, která nad nimi vykonávala dozor. Náklady spojené s fungováním úředních místností nesly obce v zákoně zmíněné, a to společně v poměru přímých daní, které jim byly předepsány. Výlohy spjaté s udržováním městské regulační kanceláře nesla Praha.⁷⁹

Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, pojednával především o připojování soudních obcí a osad k Praze. Obce, kterých se tento právní předpis dotkl, jsou vyjmenovány v § 1, seznam těchto obcí lze nalézt v přílohách této diplomové práce.

Veškeré jmění obcí, obecní statky, fondy a ústavy jmenovaných obcí, dále veškerá práva a závazky osad, přešla v den sloučení na hlavní město Praha, jež přijmulo do svých služeb také všechny pravoplatně jmenované úředníky a zřizence těchto sloučených obcí a osad.

Zaměstnancům připojených obcí, kteří pobírali menší platy, než které náleželi zaměstnancům hlavního města, byl po sloučení rozdíl vyrovnán. To stejné platilo i pro osoby, jež pobírali penzijní, vdovský či zaopatřovací plat.

Sloučením obcí a osad vyjmenovaných v § 1 tohoto zákona zanikly i okresy Královské Vinohrady a Žižkov. Jejich majetky, kromě okresních silnic ležících mimo obce a osady, společně s úředníky a zřízenci, přešly na hlavní město Prahu.⁸⁰

Obecní dávky a poplatky se obvykle dále vybíraly, na území sloučených obcí, ve stejné výši jako před sloučením, pokud je nezměnilo ústřední zastupitelstvo. To stejné platilo i u přírážek k daním státním, i ty se vybíraly, pokud se ústřední zastupitelstvo neusneslo jinak, ve stejné výši jako ve sloučených obcích před sloučením. Vybrané finanční prostředky však byly nově vybírány na účet pražské sjednocené obce.

Ústřední zastupitelstvo se usnášelo na finančním plánu na období 10 let, tímto plánem se upravovalo především postupné provádění investic a postupné

---

⁷⁹ Zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím, (§ 6-8)

⁸⁰ Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou. (§3-4), Beck-online [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjrgqwt>

vyrovnávání poplatků v jednotlivých připojených obcích. Zmíněný finanční plán schvalovalo Ministerstvo financí, po dohodě s Ministerstvem vnitra. Ministerstvo financí rovněž provádělo dohled nad plněním daného finančního plánu.

Obvod pražského policejního ředitelství se rozšířil o území připojených obcí. Ministr vnitra mohl obvod rozšířit i o další nesloučené obce v okolí Prahy, pokud s tím daná obec souhlasila.⁸¹

S hlavním městem Prahou se mohly zcela či částečně sloučit i další obce s Prahou sousedící. K tomu byl potřeba souhlas pražského zastupitelstva a zastupitelstva dané obce.

Obce, které se samy sloučily s Prahou, nemohly ode dne usnesení o sloučení, bez jejího předchozího povolení, vstupovat do žádných nových závazků.⁸²

Volby do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy probíhaly téměř shodně jako v ostatních obcích a městech, podle volebního řádu z roku 1919, avšak zákon č. 115/1920 Sb. z. a n., o volbách do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy, přinesl některé odchylky oproti volbám do klasických zastupitelstev měst a obcí. Jednalo se například náklady, jež byly spjaty s konáním voleb do ústředního zastupitelstva, pokud je totiž podle zákona nehradil stát, byly rozvrženy mezi sloučené obce podle počtu jejich obyvatelstva. Praha prvně zaplatila všechny výdaje spojené s volbami, spolu se zálohou na ostatní obce a následně od nich do měsíce od předložení likvidace vybírala příslušné částky.⁸³

Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, byl významný právní předpis upravující oblast ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy.

Zvolení členové ústředního zastupitelstva se sházeli nejpozději 8 dní po tom, co byla volba do ústředního zastupitelstva uznána za právoplatnou. Na první schůzi nejprve ze svých řad zvolili primátora. Volba primátora mohla proběhnout pouze, pokud byly přítomny nejméně dvě třetiny všech členů. Zvolen byl ten, kdo obdržel nadpoloviční většinu hlasů všech členů ústředního zastupitelstva. Zvolení primátora musel potvrdit prezident republiky. Pokud nebylo zvolení prezidentem potvrzeno do 3 měsíců, nabylo zvolení právní moci.

---

⁸¹ Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou. (§10-13)

⁸² Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, (§16-17)

⁸³ Zákon č. 115/1920 Sb. z. a n., o volbách do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy, (§ 6), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1695/1/2/zakon-c-115-1920-sb-o-volbach-do-ustredniho-zastupitelstva-hlavniho-mesta-prahy/zakon-c-115-1920-sb-o-volbach-do-ustredniho-zastupitelstva-hlavniho-mesta-prahy>

Nově zvolený primátor svolal členy zastupitelstva do 5 dnů od svého zvolení ke schůzi, kde zastupitelstvo zvolilo ze svých členů 3 náměstký primátorova a 24 členů městské rady.⁸⁴

Ústřední zastupitelstvo mělo za úkol budovat příští organizaci sjednocené pražské obce, zejména v oblasti finanční, dále pak vykonávat vrchní dohled nad hospodářskou správou všech obcí a osad, provádět práce, na kterých byly povoleny státní subvence, řešit dopravní, pozemkovou a bytovou otázku. Ústřední zastupitelstvo mělo také právo nabývat pro obce pozemky, a to i vyvlastněním, jak na území pražské sjednocené obce, tak i mimo toto území, ale pouze v mezích zvláštních vyvlastňovacích zákonů. Dále mohlo konat vrchní dozor nad chudinskou správou a nad péčí o mládež, pečovat o práci pro nezaměstnané, konat vrchní dohled nad zdravotní správou, vydávat všeobecná nařízení v oblasti místní policie, pokud je nevydávaly státní orgány nebo dohlížet na jednotné vykonávání stavebního řádu.

Pomocí usnesení ústředního zastupitelstva mohla být jeho působnost dále rozšířena i na jiné oblasti, které samo uznalo za vhodné. K platnému usnesení bylo potřeba i potvrzení od ministra vnitra, po dohodě s příslušným odborným ministrem. Taktéž ministr vnitra mohl nařízením, po dohodě s příslušným odborným ministrem, rozšířit působnost ústředního zastupitelstva, pokud spadala do oboru samostatné působnosti obce.⁸⁵

Ústřední zastupitelstvo nahradilo městské zastupitelstvo v Praze, stejně tak okresní zastupitelstva nebo okresní výbory v ostatních obcích v případě, že se jednalo o vykonávání dozoru nad hospodářskou správou ve všech obcích a osad sloučených, dále pak pokud se jednalo o usnášení či schvalování důležitých hospodářských opatření, a to v takových případech, kde bylo usnesení městského zastupitelstva v Praze či schválení okresního zastupitelstva nebo výboru, podle tehdejších zákonů, nutné.

Díky tomu, že ústřední zastupitelstvo vykonávalo tento dozor, mohla jeho finanční komise vyslat do kterékoliv přidružené obce své zástupce. Tito zástupci měli právo například nahlížet do knih účetních, spisů či dokladů. Spolu s tím bylo ústřednímu zastupitelstvu vyhrazeno schvalovat ve všech sloučených obcích

---

⁸⁴ Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, (§1-3), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1696/1/2>

⁸⁵ Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, (§10)

jakákoli vydání mimo rozpočet.

Ústřední městská rada ve sloučených obcích a osadách přejala veškeré ostatní úřední funkce, které do té doby vykonávaly okresními výbory.⁸⁶

Po dokončení sloučení všech obcí a osad v jednu obec převzalo ústřední zastupitelstvo také všechny ostatní úkoly, jež pražská obec v samostatné i přenesené oboru vykonávala.

Primátor pak převzal úkoly do té doby určené starostovy pražské obce, především předsednictví magistrátu.

Po dokončení sloučení všech obcí a osad v jedinou obec měly místní výbory za úkol spolupůsobit při odevzdání jmění a správy dřívějších samostatných obcí a osad nově vzniklé obci. Dále musely spolupůsobit jako dozorčí, poradní a výkonné orgány v oboru samostatné i přenesené obecní působnosti, taktéž u hospodářství a správy jednotné obce, podle všeobecných nebo zvláštních usnesení ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy.

Náležela jim zejména, v mezích pravidel schválených ústředním zastupitelstvem a za jeho dohledu, správa ústavů, zařízení a podniků, které sloužily čistě místním účelům.

Místní výbory v částech města mimo dosavadní Prahu I. až VIII. vykonávaly trestní policejní pravomoc v oblasti místní pomoci, v rozsahu obcí svěřené. Místní výbory mohly podávat podněty, které se týkaly místních zájmů.

Schůze místních výborů se konaly podle potřeby, nejméně však jednou za 2 měsíce, schůzím předsedal místní starosta. O konání všech schůzí musel být primátor hlavního města předem a včas informován. Primátor měl právo vyslat na schůzi místních výborů člena ústředního zastupitelstva nebo úředníka. Měl taktéž právo blokovat jakékoli usnesení místního výboru, pokud se domníval, že porušovalo zákon nebo mohlo způsobit obci podstatnou škodu. V těchto případech měl místní výbor možnost se odvolat k ústřednímu zastupitelstvu.⁸⁷

Přijetím zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920, se stala Praha hlavním městem Československé republiky, stejně tak sídlem obou komor Národního shromáždění,

---

⁸⁶ Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, (§13)

⁸⁷ Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, (§17-19)

tedy poslanecké sněmovny a senátu, dále pak také prezidenta republiky a vlády.⁸⁸

Dne 8. listopadu 1920 bylo oběžníkem č. 9743 os. pres. zřízeno samostatné oddělení magistrátu pro vyměřování a vybírání obecních dávek. Dále bylo dne 7. března 1921 městským zastupitelstvem schváleno, podle návrhu finanční komise, zřízení kontrolního úřadu. Tento orgán měl odbornou kontrolou zjišťovat skutečný stav, preventivně zabraňovat případným škodám a získávat předpoklady pro racionální finanční vývoj a hospodářské schopnosti obcí k plnění jejich úkolů, to zahrnovalo například kalkulaci cen při transakcích, evidenci lhůt, revizi rozpočtu nebo účetní kontrolu.⁸⁹

Na konci roku 1921 došlo k částečné unifikaci politické správy I. instance v pražské sjednocené obci, prostřednictvím vládního nařízení republiky Československé č. 457/1921 Sb. z. a n., kterým se ku provedení § 14 ze dne 6. února 1920, č. 114 Sb. z. a n., vydávají předpisy o zabezpečení jednotnosti politické správy v sjednocené obci pražské, ze dne 9. prosince 1921.⁹⁰

Nařízením stanovilo věci, které v oblasti působnosti politické správy I. instance v pražské sjednocené obci bylo nutné jednotně vyřizovat, jednalo se výkon moci nařizovací, dále pak o věci spolkového práva, o věci vodoprávní a zásobovací, o věci domovského práva a státního občanství či o věci shromažďovacího a tiskového práva.

Na magistrát hlavního města Prahy přešla výlučná působnost dřívějšího okresního obilního úřadu Velké Prahy, spolu s tím i výlučná působnost politických úřadů I. instance na Smíchově, na Královských Vinohradech, v Karlíně a v Žižkově týkající se oblasti zásobování lidu podle tehdejších platných předpisů v celém obvodu sjednocené pražské obce.

To stejné platilo i v oblasti uhelného zásobování, pokud daná oblast spadala do působnosti politických úřadů I. instance. Pro části obcí, jež se nově k hlavnímu městu připojily, po případě pro několik těchto sousedních částí dohromady, se zřídily zvláštní uhelné úřady, jež byly podřízené magistrátu hlavního města Prahy.

Magistrát hlavního města Prahy měl výlučnou příslušnost vydávat v celém obvodu sjednocené pražské obce cenové předpisy, pokud daná věc spadala do oboru působnosti politických úřadů I. instance.

---

⁸⁸ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, (čl. 5-6, 63, 70), Beck-online [online]. [cit. 06.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgewta>

⁸⁹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 147)

⁹⁰ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 266)

Na magistrát hlavního města Prahy přešla v rámci celého územního obvodu sjednocené pražské obce i příslušnost ve věcech vodoprávních a zásobovacích zmíněných ve vodním zákoně ze dne 28. srpna 1870, č. 71 z. z., pokud k tomu byly dříve příslušné politické úřady I. instance.

Dále měl magistrát hlavního města Prahy výlučnou příslušnost na území celé sjednocené pražské obce vykonávat působnost, jež dříve náležela politickým úřadům I. instance v oblasti domovského práva a státního občanství.⁹¹

Pražské policejní ředitelství získalo působnost pro výkon nařizovací moci v rámci celého obvodu pražské sjednocené obce. Pražské policejní ředitelství bylo výlučně příslušné vykonávat zákony o shromažďování, o tisku a o spolcích, v obvodu celé sjednocené pražské obce, pokud takovýto výkon spadl do působnosti politických úřadů I. instance.

Vládní nařízení také pojednávalo o sboru pro politickou správu I. instance v Praze, sbor se usnášel o nařízeních, které jsou zmíněny v § 2 tohoto právního předpisu a spolupůsobil v rámci zabezpečení jednotné politické správy ve sjednocené pražské obci.

Sbor byl složen z primátora hlavního města Prahy, ten byl zároveň jeho předseda, dále pak ze zástupce magistrátu, kterého ustanovil primátor, ze zástupců okresních politických správ v Karlíně, v Žižkově na Smíchově a na Královských Vinohradech a ze zástupce pražského policejního ředitelství. Místopředsedu volili členové sboru většinou hlasů ze zástupců okresních politických správ výše zmíněných.

Sbor se scházel pravidelně, nejméně však jednou za 14 dní, schůze svolával primátor, který mohl podle potřeby svolat i schůze mimořádné. Svolání schůze probíhalo písemnou formou. O každé schůzi a jejím programu musela být předem a včas podána zpráva zemské politické správě, ta měla právo na schůzi vyslat svého zástupce. Schůze nebyly veřejnosti přístupné.

Jednání sboru řídil předseda nebo místopředseda. Sbor byl způsobilý se usnášet pouze, pokud na něm byli přítomni všichni jeho členové, popřípadě jejich náhradníci. K přijetí usnesení bylo potřeba většiny hlasů členů sboru, v případě rovnosti hlasů měl rozhodující hlas předseda. V případě, že by usnesení mohlo

---

⁹¹ Nařízení vlády republiky Československé č. 457/1921 Sb. z. a n., kterým se ku provedení § 114 ze dne 6. února 1920, č. 114 Sb. z. a n., vydávají předpisy o zabezpečení jednotnosti politické správy v sjednocené obci pražské, (§ 1-7), Beck-online [online]. [cit. 07.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6nbgv4wta>

odporovat zákonům či pokud přesahovalo působnost sboru, mohl předseda, a na žádost vyslaného zástupce politické zemské správy musel, usnesení pozastavit a předložit ho k projednání a rozhodnutí zemské politické správě.

Sbor měl za úkol projednávat veškeré věci z oboru působnosti politických úřadů I. instance, které vyžadovaly nezbytné a jednotné řešení v celém územním obvodu sjednocené pražské obce, dále pak věci v oboru působnosti politických úřadů I. Instance, jež některý zúčastněný úřad sboru předložil sboru k usnesení či věci oboru působnosti politických úřadů I. instance, které přikázal projednat nadřízený úřad. Sbor byl taktéž povinen podávat vyjádření, jež si žádaly nadřízené úřady a byl oprávněn podávat nadřízeným úřadům návrhy týkající se jednotnosti politické správy ve sjednocené pražské obci. Usnesení sboru byla závazná pro každý zúčastněný politický úřad I. instance.⁹²

Oběžník č. 10915 os. pres., z 28. prosince 1921, stanovil, že od 1. ledna 1922 přebraly všechny obecní úřady a ústavy agendy v připojených obcích.

Oběžník č. 979 ú. s. k., taktéž z 28. prosince 1921, zase nařídil od 1. ledna 1922 odvádět veškeré příjmy připojených obcí do hlavní městské pokladny, spolu s tím učinil taková opatření, aby mohl být vytvořen jednotný rozpočet.

Oběžník č. j. 231 os. pres., ze dne 7. ledna 1922, vymezil působnost místních úřadoven, jež se nacházely v připojených částech města, úřadovny měly vykonávat zejména práce spojené s funkcí místních výborů, rad a starostů.

Na začátku roku 1922 už k dokončení plánu realizace vzniku Velké Prahy zbývalo pouze faktické sloučení obcí. Ve dnech 6.-14. ledna 1922 byla převzata správa nad několika obcemi, jednalo se například o obce Hlubočepy, Podolí, Střížkov nebo Radlice. Do 13. února 1922 byla správa převzatá již ve 32 obcích. Od okamžiku převzetí správy začaly působit bývalé obecní úřady jako úřady místní samosprávy. V Žižkově, v Karlíně, na Smíchově a na Královských Vinohradech měly tehdejší obecní úřady částečně také magistrátní kompetence.

Spolu s reorganizací vedoucích orgánů samosprávy bylo potřeba přistoupit i k úpravě ostatního úředního aparátu, což se nakonec stalo pomocí zřízení nových institucí a úpravou dosavadních zařízení, vznikl například Sbor pro vyřizování stížností, Stavební sbor či Komise finančně dozorčí, dále byl zřízen i Památkový sbor hlavního města Prahy, do tohoto institutu přešla tehdejší Komise pro soupis

---

⁹² Nařízení vlády republiky Československé č. 457/1921 Sb. z. a n., kterým se ku provedení § 114 ze dne 6. února 1920, č. 114 Sb. z. a n., vydávají předpisy o zabezpečení jednotnosti politické správy v sjednocené obci pražské, (§ 9-18)

historických a uměleckých památek hlavního města Prahy. Rovněž došlo k novému uspořádání stavebního úřadu, jeho agenda byla rozdělena do 3 skupin, na technicko-zdravotní, technicko-správní a technicko-stavební.

Došlo i k sjednocení oblasti archivnictví, archivář hlavního města Prahy totiž nově převzal pod vlastní dozor a péči veškerý materiál spisoven sjednocených měst a obcí v rámci Velké Prahy

Koncem roku 1922 bylo celé rozdělení administrativy a jejích kompetencí dokončeno. Ve Velké Praze bylo tedy možné najít kanceláře a úřady, jakými byly například kancelář prezidia, osobní oddělení prezidiální kanceláře, technický odbor, kontrolní úřad hlavního města Prahy, referát dávkový, hospodářský, finanční, živnostenský, stavební, berní, popisní, školní, zdravotní, obilní, humanitní a městských elektrických podniků, úřad pro bytovou reformu, magistrátní kancelář vyživovacího, zaopatřovacího a vojenského příspěvku, úřad chudinský, úřad pro péči o mládež hlavního města Prahy, úřadovny hlavní města Prahy v městských částech mimo Prahu I-VII, hlavní městská podatelna, hlavní spisovna, hlavní výpravna, kancelář pro službu dozorců a výpravnou v okresech, kancelář pražského adresáta, městský popisný úřad, městská účtárna, fyzikát hlavního města Prahy, hlavní pokladna, úřad hospodářský, archiv hlavního města Prahy, městské muzeum, statistická kancelář, chudobinec hlavního města Prahy, chudobinec na Karlově, filiálka městského zaopatřovacího úřadu a hnanécké komisařství, ústav zádušní, kancelář pro styk s korespondencí s cizinou, staroměstská tržnice, ústav ke zkoušení vod a potravin, ústav pro všeobecně bezplatné zprostředkování služby a práce, úřad stavební, který se dělil na technicko-stavební odbor, odbor technicko-zdravotní a odbor technicko-správní.

Odbor technicko-stavební byl dále rozdělen na regulační úřad, měřičský úřad, sadový úřad, komunikační a dlažební úřad, úřad vodních staveb, tunelů, mostů a poříční správy s lázeňským oddělením, úřad bytové reformy, úřad k navrhování a provádění nových staveb a zaměřování a fotografování památek a na úřad k udržování obecních a nadačních budov s připojeným oddělením zádušním.

Odbor technicko-zdravotní se skládal z úřadu vodáren a vodovodů, úřadu čištění města a úřadu kanalizačního.

Odbor technicko-správní byl složen z úřadu stavební policie pro pravý břeh Vltavy, technické revize městské účtárny, úřadu požární policie a ředitelství hasičského sboru.

Pro oblast volební byl důležitý rok 1923, kdy se konaly první volby do

zastupitelstva Velké Prahy, konkrétně se tak stalo 16. září 1923. Volby vyhrála, stejně jako v roce 1919, strana národně demokratická, která získala 23 mandátů, druhá skončila československá socialistická strana s 22 mandáty, třetí skončili komunisté s 19 mandáty.

Po volbách do zastupitelstva Velké Prahy se 23. září 1923 uskutečnily volby do místních výborů, 1. října 1923 byl K. Baxa zvolen primátorem.

Nová politická reprezentace města se musela vypořádat s celou řadou administrativních úkolů.

Kvůli sjednocení Velké Prahy se rozšířilo pole působnosti městské správy, což způsobilo to, že nebylo možné spolehlivě plnit úkoly, které stály před městskou administrativou, bylo tedy nezbytné přikročit k úpravám městské správy.

V roce 1923 byl například výnosem Ministerstva zdravotnictví autorizován ústav hlavního města Prahy ke zkoušení potravin. Ve stejný rok začala reorganizace stavebního úřadu, nově byl zřízen odbor strojní a technická revize. Dále byl téhož roku založen ústřední sociální sbor se sítí místních sociálních sborů, jimž se svěřilo řízení sociální péče v územním obvodu Velké Prahy, daný územní obvod byl rozdělen na 13 sociálních obvodů.

Po těchto úpravách obecní administrativy bylo taktéž potřeba přikročit k přípravě prací na generální reorganizaci pražského magistrátu. V září 1924 byly proto zřízeny 2 komise, jednalo se o komisi pro úpravu úřadování a o komisi pro vypracování obecního statutu.

Dne 18. března 1926 předložil primátor hlavního města zásady nové organizace. Celá tato reforma měla za cíl zjednodušit, urychlit a celkově zlepšit správní řízení, to znamenalo, že orgány, jež obstarávaly stejné nebo podobné správní úkoly měly být koncertovány do společných skupin či odborů, to umožnilo vyřizovat věci od začátku až do vyřízení v jediném odboru, čímž byl dřívější složitý podstup jednotlivých úřadů zhospodárněn a urychlen. Zároveň však muselo dojít k přeskupení místních úřadů a rozdělení agend.

Oběžník č. 7551 os. pres., z 31. května 1926, se stal základem pro výše zmíněnou reorganizaci, podle něhož bylo všech 52 obecních úřadů seskupeno do 8 odborů.

Jednalo se o odbor sociální a sociálně zdravotní, sem patřil ústřední sociální úřad, taktéž veškeré ústavy a sociální zařízení či sociálně zdravotní zařízení, konkrétně se jednalo například o dětské domovy, mateřské školky, útulky, ozdravovny, školy, chudobince, učňovské domovy nebo noclehárny.

Dále pak odbor pro správu obecního majetku a veřejnou bezpečnost. Do tohoto odboru patřil například městský úřad hospodářský, obecní skladiště, hasičský sbor, rovněž do tohoto odboru patřila městská stráž.

Do finančního odboru byly zařazeny účtárna a hlavní pokladna, referát finanční či referát berní a dávkový.

Do odboru pro školství, vědu, umění a lidovýchovu patřil například referát školní, dále pak opatřování nábytku a školních potřeb pro staré a nové školy z městského úřadu hospodářského, ochrana uměleckých pomníků, památek a pamětních desek či nakupování uměleckých věcí.

Zbýlé 4 odbory se nazývaly odbor zdravotnictví, odbor pozemkový, odbor komunikační a odbor pozemních staveb.

V čele každého odboru byli vedoucí úředníci, ti měli v podstatě dvojí funkci dozorcí a poradní.⁹³

Vládní nařízení č. 222/1926 Sb. z. a n., o úpravě politické správy v hlavním městě Praze, ze dne 17. prosince 1926, přineslo několik dalších administrativních úprav politické působnosti magistrátu.

Počínaje dnem 1. ledna 1927 začal magistrát hlavního města Prahy vykonávat veškerou agendu politických úřadů I. instance v těch částech sjednoceného města Prahy, v nichž ji do té doby vykonávaly politické úřady okresní správy v Karlíně, na Královských Vinohradech, na Smíchově a v Žižkově.

Od 1. ledna 1927 došlo ke zrušení okresní politické správy v Žižkově a na Královských Vinohradech, dále bylo z úředního obvodu okresní politické správy na Smíchově a v Karlíně vyloučeno území bývalých obcí a osad, které se sloučily s Prahou. Pozůstatky obvodů okresních politických správ na Smíchově a v Karlíně byly dne 1. června 1927 sloučeny v obvod jednoho politického úřadu, jehož název byl „Praha venkov“. Tento politický úřad sídlil v Praze. Od téhož dne došlo také k rozšíření agend, které mělo policejní ředitelství v Praze vykonávat v celém obvodě sjednocené pražské obce. Jednalo se například o záležitosti ohlašovacích, cestovních listů, všeobecných občanských legitimací, policejních záležitosti při vozbě železniční a letecké dopravě, dále pak péče o bezpečnost a snadnost dopravy na cestách nebo kontrolu a povolování veřejných sbírek.⁹⁴

⁹³ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 267-273)

⁹⁴ Vládní nařízení č. 222/1926 Sb. z. a n., o úpravě politické správy v hlavním městě Praze, (§ 1-4), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 07.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4296/1/2/vladni-narizeni-c-222-1926-sb-o-uprave-politicke-spravy-v-hlavnim-meste-praze>

Vládní nařízení č. 222/1926 Sb. z. a n., o úpravě politické správy v hlavním městě Praze, představovalo poslední větší právní předpis, který přispěl k dokončení procesu vzniku Velké Prahy.

V roce 1927 už byly veškeré agendy všech sloučených obcí sjednoceny po stránce politické i správní a spolu s přiměřeným doplněním počtu zaměstnanců, jež měl odpovídat rozsahu nových úkolů a ustálením existenčních podmínek obecních orgánů byla výstavba Velké Prahy dokončena.

Katastrální rozloha Velké Prahy činila 17 164 ha, což bylo srovnatelné s tehdejší rozlohou Birminghamu či Amsterdamu. V počtu obyvatel však Velká Praha, mezi tehdejšími evropskými metropolemi, kralovala.

Úprava správy v Praze, která se uskutečnila v roce 1923, byla původně budována jako dočasná či provizorní, avšak toto provizorium zůstalo ve stejné podobě až do zániku první republiky.⁹⁵

4.2.2 Hospodářství a majetek Velké Prahy

V okamžiku vzniku samostatného státu vlastnila Praha značné množství movitého i nemovitého majetku. První skupinou byl stavební majetek, do této skupiny patřily například administrativní budovy, radnice, úřadovny nebo skladiště. Další skupinou byly budovy, jež byly určeny k plnění zdravotních a sociálních potřeb, do této skupiny budov lze zařadit vodárny, čistící stanice, nemocnice, chudobince, sirotčince, lázně, jesle, školy, muzea nebo knihovny. Do další skupiny je možné zařadit budovy, které byly zřízeny a vydržovány k plnění hospodářských cílů, jednalo se především o obecní podniky. Je možné zmínit také budovy reprezentační, do této skupiny spadal například Obecní dům, dále pak kavárny nebo restaurace. Do majetku města byly zařazovány také některé další stavby, jimiž byly brány, trhy či hrady.

Sloučením Prahy a okolních obcí přišel kvantitativní nárůst komunálního majetku. Během rozšiřování Prahy nedocházelo pouze k rozšiřování městského majetku o jmění sloučených obcí, ale vznikaly například nové obecní ústavy, které měly zajišťovat účelné plnění veřejnoprávních povinností města, lze zmínit například chudobinec na Karlíně.

Takovýto rozsáhlý majetek si však vyžadoval vynakládání rozsáhlých

---

⁹⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, (s. 273)

finančních prostředků na jeho udržování. Město však takové prostředky, vinou první světové války, nemělo. Z tohoto důvodu nedocházelo v prvních letech samostatného Československé státu k výraznějším investicím a opravám.

V roce 1924 vynaložila Praha na opravy veřejných, úředních, obecních činžovních a fondových domů celkem 2 846 215,97 Kč, v roce 1925 to bylo 2 838 283,89 Kč, o rok později 4 874 786,33 Kč, v roce 1927 to bylo celkem 3 712 936, 52 Kč a v roce 1928 3 280 708,44 Kč. Rok 1928 byl poslední rokem, kdy došlo k tak rozsáhlým investicím do oprav, po tomto roce bylo aplikováno průběžné financování staveb a jejich údržba.

V rámci mimořádného rozpočtu na rok 1931 bylo na novostavby, rekonstrukce a podobné úpravy, pokračování stavebních prací, dostavby a přístavby odborných, mateřských a obecních škol, úředních budov, divadel, sportovních stadionů, pomníků, dílen a vychovatelů nebo kanalizací vyčleněno 164 174 000 Kč.

Praha vlastnila také rozsáhlý domovní majetek, z čehož velkou část tvořil činžovní a domovní majetek. V roce 1918 měla Praha 217 obecních domů a obecních nadací. V roce 1923, po sloučení s okolními obcemi, jich už bylo 366, o rok později to bylo již 441, v roce 1925 jich bylo 455, další rok 487, v roce 1927 jejich počet opět stoupl na 503.

Od 20. let 20. do konce první republiky narostl nemovitý majetek hlavně mimo městské centrum. Z budov fondových, úředních a nouzových činžovních navíc mělo město výnos. Z nouzových činžovních domů, které sloužily k ubytování chudých osob a osob, jež z nějakého důvodu potřebovaly provizorní bydlení, býval výnos mimořádně vysoký. Tyto domy měly původně sloužit jako možnost přiměřeného bydlení pro nižší příjmové skupiny občanů, jak je ale vidět na příkladu mezi lety 1924-1925, kdy v daném období tyto domy představovaly téměř polovinu výnosů všech pražských činžovních domů, tak tyto domy příliš sociální nebyly. K regulaci vysokého nájemného došlo až v roce 1926, přesto do 30. let 20. století byly tyto nouzové činžovní domy čistě ziskové.

Za zmínku stojí také vlastnické poměry kostelů. Například takový kostel svatého Martina byl vlastněn městem, avšak od roku 1920 byl pronajat evangelíkům. Kostel svatého Václava město v roce 1929 prodalo za 303 993 Kč radě starších Církve československé. Ve vlastnictví města byly i kostela svatého Františka, kostel svaté Barbory či kaple svaté Máří Magdaleny. Jak je tedy vidět kostely nebo kaple vlastněné hlavním městem Prahy byly většinou církvím či

náboženským organizacím pronajímány, aniž by je samy vlastnily. Zároveň se však město o tyto budovy muselo starat a provádět mnohdy drahé opravy.

Praha od roku 1920 do 1923 skupovala pozemky, které se nacházely na předměstích, jednalo se o pozemky ve Střešovicích, v Motole nebo v Horní Krči. Praha nakonec koupila zhruba 4042,6 ha pozemků. Navíc v letech 1922-1927 koupilo město téměř všechny velkostatky v Praze a okolí.

Po roce 1928 už však docházelo k rozprodávání pozemků, avšak ne vždy za nejvýhodnější cenu. Tím se plocha obecních zemědělských pozemků výrazně zmenšila, například od roku 1928 bylo takto prodáno zhruba 359,5 ha.

V období první republiky vlastnilo město celkem 7 rybníků, mezi největší patřily rybníky v Kyjích a v Dolních Počeradech. V Dolních Počeradech vlastnilo město také zámek.

Mezi další nemovitosti vlastněné Prahou je možné zařadit také obecní lesy, jejichž plocha byla v období první republiky významně rozšířena, především kvůli vysazování nových stromů. To lze doložit konkrétním příkladem, v roce 1919 vlastnila Praha zhruba 100 ha obecních lesů, do roku 1923 přibylo různými způsoby dalších 363 ha obecních lesů.

Praha také disponovala hned několika fondy, ústavami či zařízeními, navíc spravovala značný počet takovýchto subjektů, které byly právně samostatné.

Mezi výše zmíněné obecní ústavy se řadily například 3 vychovatelny mravně ohrožených dětí, noclehárna, sirotčinec, 4 chorobince, 35 jeslí, 2 učňovské domy nebo dětská ozdravovna.

V oblasti školství město pravidelně navyšovalo svůj majetek. V roce 1928 Praha vlastnila 20 jeslí, 66 opatroven a mateřských škol, 38 denních útulků mládeže, dětský chudobinec či 2 učňovské domovy.

Také v oblasti vzdělání se majetek města postupně rozšiřoval. V roce 1918 disponovala Praha hlavní obecní knihovnou a 6 jejími pobočkami. V letech 1920-1921 bylo zřízeno 16 nových knihoven. Mezi lety 1918-1928 představovala částka, kterou hlavní město na obecních knihovnictví věnovalo téměř 15 640 000 Kč.

V roce 1935 vlastnilo město 116 obecních podniků, jednalo se například o 3 elektrárny, spalovnu odpadu, plynárnu, 3 vodárny, 9 tržnic, lesní podnik, 19 plováren, koupališť či lázní nebo 15 zemědělských závodů. Mezi významné podniky patřily například Elektrické podniky hlavního města Prahy, Vinohradská spořitelna, Pražská obecní plynárna nebo elektrárna v Holešovicích.

V oblasti dluhové, úvěrové a platební politiky byla Praha, především kvůli

hospodaření z dob monarchie v roce 1919, předlužena. Celkové dluhy činily 214 455 879 Kč.

Zadlužení nepomáhalo ani to, že Praha realizaci několik významných majetkových aktivit prováděla pomocí půjček, jež jí poskytovala především Zemská banka. V letech 1918-1938 finanční výše půjček Praze poskytnutých Zemskou bankou činila zhruba 46 000 000 Kč. Tyto peněžní prostředky putovaly především na postavení mostů, kanalizací či silnic. V závěru 20. let minulého století poskytla Živnobanka Praze půjčku ve výši 500 000 Kč s úrokem 4,5 % a splatností na 30 let.

Díky druhé finanční novele, konkrétně § 11 odst. 3, mohl ministr financí přiznat hlavnímu městu zvláštní přiděl z daně z obratu, a to do 10 000 000 Kč v případě, že by město vyčerpalo maximální zákonem povolenou míru přírážek.

V roce 1929 byly schváleny výše obecních přírážek k přímým daním, u činžovní daně činila obecní přírážka 49 %. K dani pozemkové, všeobecné výdělkové a z vyššího služného byla obecní přírážka stanovena ve výši 190 %. Zemskému výboru se však zdály tyto obecní přírážky poměrně vysoké, proto výslovně doporučil městské radě, aby dbala na úspornost a zároveň se snažila zvyšovat výtěžky z obecních podniků.

S příchodem třetí finanční novely se zvýšila i maximální možná výše obecních přírážek pro hlavní město Praha na 360 %. Dále podle tohoto právního předpisu mohl ministr financí rozdělit všem městům, v nichž sídlily zemské úřady, úhrnem 10 000 000 Kč v případě, že jimi vybírané obecní přírážky přesáhly hranici 210 % daně. Hlavní město Praha po celou dobu období první republiky vybíralo nižší výši obecních přírážek, než na jaký měla nárok, například v roce 1933 vybírala obecní přírážky ve výši pouze 190 %.⁹⁶

4.3 Velké Brno

První dny po vyhlášení samostatného státu měly pro město zásadní význam, během těchto dnů totiž došlo k započetí důležitého procesu, na jehož konci bylo vytvořeno tzv. Velké Brno.

Po vyhlášení první republiky byla radnice města stále v rukou místních Němců, avšak složení městské rady neodpovídalo politickému a národnostnímu

---

⁹⁶ ŠOUŠA, Jiří, *Obecní majetek v Čechách 1848-1938, Základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*, (s. 167-175)

složení města. Proto se ujal iniciativy Národní výbor a sesadil K. Heinolda z křesla moravského místodržícího a z pomoci českých obyvatel Brna došlo následně i k sesazení německého správce na brněnské radnici. Němečtí městští radní v čele s Ferdinandem Schnitzierem však odstoupit odmítli, což následně vyvolalo masivní protesty v ulicích města. Situace se stávala neudržitelnou, proto se 5. listopadu 1918 němečtí radní vzdali svého úřadu. Ještě tentýž den byl jmenován vládní komisař pro správu města Brna., tím byl Petr Kerndlmayer, který dříve vykonával funkci okresního hejtmana v Přerově. Následující den došlo k slavnostnímu převzetí správy města, což znamenalo, že město Brno bylo konečně v rukou Čechů.

K vládnímu komisaři byl vytvořen poradní sbor, který měl 24 členů, polovinu jeho členů tvořily zástupci socialistických stran a druhou polovinu zástupci českých a německých občanských stran, národnostně tvořily Češi dvě třetiny sboru, zbylou třetinu tvořili Němci.

Dále došlo k vytvoření několika odborů, jež však měly pouze poradní funkci. Jejich složení téměř kopírovalo složení poradního sboru, ať už z hlediska politického, tak národnostního.

Už v prvních dnech první republiky se začaly objevovat úvahy o správním spojení Brna s určitými okolními obcemi, čímž by došlo k vytvoření tzv. Velkého Brna, zástupci německého obyvatelstva však proti těmto návrhům projevovali odpor. Už 8. listopadu 1919 poslal národní výbor v Brně dopis adresovaný správní komisi, ve kterém stálo, že okrajové obce projevíly zájem o sloučení s Brnem.

Národní výbor v Brně svolal dne 14. listopadu 1918 schůzi, které se účastnili zástupci několika okolních obcí, jednalo se například o zástupce obce Židenice, Maloměřice, Jundrov, Nový Lískovec nebo Husovice, přičemž všichni přítomní řečníci projevíli souhlas se spojením. Nejčastějšími argumenty byly finanční důvody, hygienické důvody či možnost účelnějšího využívání elektrické energie. Avšak té době ještě nebyl parlamentu předložen návrh příslušného zákona.

Další jednání bylo naplánováno na 27. prosince 1918. Mezitím však probíhala jednání v daných obcích, obyvatelé těchto obcí a jejich zástupci byli totiž téměř jednomyslně pro sloučení, což bylo způsobeno i tím, že požadovali okamžité výhody, které by jim, podle jejich představ, mělo sloučení přinést. Jako příklad lze uvést jednání obecní rady v obci Žabovřesky, na které byla myšlenka sjednocení podpořena, zároveň však bylo předloženo několik požadavků na zlepšení života v obci, bylo požadováno například zřízení kanalizace, elektrického osvětlení či prodloužení elektrické dráhy. Mezi světlé výjimky patřila obec

Řečkovice, kde se rozhodli vyčkat až bude blíže známo, za jakých podmínek a jakým způsobem by mělo sjednocení probíhat.

Dne 27. prosince 1918 se konala další porada zástupců příslušných obcí, na níž bylo rozhodnuto, že sjednocení obcí a vytvoření tzv. Velkého Brna se mělo uskutečnit co nejdříve. Avšak i zde se začaly objevovat neshody, především mezi zástupci jednotlivých obcí, například zástupci Nového Lískovce nesouhlasili s připojením Starého Lískovce, argumentovali tím, že Starý Lískovec se nacházel 3 km od Brna, tudíž byl pro proces připojení příliš vzdálen. S tím souhlasil i Spolek brněnských předměstí, který doporučil, aby byla vypracována expertíza, zda má smysl, z hlediska efektivity, připojovat k Brnu i vzdálenější obce. S tímto postojem souhlasili i zástupci obce Husovice, kteří navrhli, aby sloučení proběhlo jenom u blízkých obcích.

V následujících dnech bylo podáno několik odborných vyjádření, která podpořila vznik Velkého Brna, dále bylo představeno několik variant, jak sloučit i vzdálenější obce.

Dne 17. ledna 1919 proběhlo jednání, ke kterému byli přizváni znalci, jež měli vyjádřit svá stanoviska se sloučením z technického hlediska, užívání a udržování komunikací a dalších aspektů, znalci nakonec plán na vznik Velkého Brna podpořili. Dále dny bylo provedeno několik speciálních expertíz, které měly posoudit vliv sjednocení z pohledu infrastruktury a jejího budoucího vývoje v sjednocených obcích, například profesor V. List podal 8. ledna 1919 zvláštní expertízu ohledně plynu a elektrické energie, 11. ledna 1919 byla provedena profesorem V. Hlavicou zvláštní expertíza z pohledu kanalizace a zásobování pitnou vodou, stejný den architekt J. Karásek provedl architektonickou studii. Dále se k možnosti vzniku Velkého Brna vyjádřili i odborníci z finančních a právních oblastí. Všechny expertízy, studie a stanoviska dopadly kladně, čímž plán na vznik Velkého Brna podpořily.

Na začátku roku 1919 se správní komise města Brna obrátila na parlament s obsáhlým podáním, v němž se poukazovalo na stavební růst města, hygienické, dopravní a hospodářské požadavky či potřebu konstituování hlavního města Moravy ve velikosti, jež by byla reprezentativní. K memorandu byl přiložen i návrh zákona, podle něhož mělo dojít ke sloučení všech sousedních obcí, ve kterých měly správu vykonávat dosavadní obecní výbory neboli správní komise, a to až do všeobecných voleb. Rovněž bylo zdůrazňováno, že je nezbytné zachovat v tu dobu platnou domovní daň až do roku 1930.

Přípravné práce se postupně přenesly na půdu poradního sboru vládního komisaře města Brna. Dne 22. ledna 1919 vyzvalo Ministerstvo vnitra orgány vládního komisaře města Brna, aby byla v co nejkratším možném čase podána zpráva o tom, které obce mělo být možné sloučit a jaké stanovisko k tomuto plánu zastávala německá menšina. Poradní sbor se sešel 27. ledna, kdy mu bylo sděleno, že vzniku Velkého Brna by mělo být dosaženo prostřednictvím spojení celkem 19 obcí sousedících s městem Brno, jednalo se například o obec Jundrov, Komárov, Maloměřice, Husovice, Obřany nebo Kohoutovice.

Jménem německé menšiny vystoupil dr. Czech, který vyjádřil nesouhlasil s tímto plánem, zároveň však bylo jasné, že německé menšina nebude schopná zabránit vzniku Velkého Brna, proto se její zástupci pokusili alespoň získat odklad. Dr. Czech prohlásil, že poradní sbor není kompetentní k řešení otázky vzniku Velkého Brna a doporučil, aby se počkalo do doby, než dojde ke zvolení řádného obecního zastupitelstva. Dále dodal, že německá menšina se nemůže na tomto plánu nikterak podílet, protože není zastoupena v orgánech, jež vypracovávají podklady pro chystaná opatření. F. Weyr, jakožto mluvčí českých členů poradního sboru však namítl, že tato záležitost je tak vážná, že její řešení nelze odložit.

Nakonec byl přijat jakýsi kompromis, definitivní rozhodnutí mělo padnout až na další schůzi sboru, aby se zástupci německé menšiny mohli seznámit s jeho podklady. Následný odpor německé menšiny byl však slabý, proto byl vládě předložen návrh na připojení oněch 19 přilehlých obcí k Brnu, nakonec k nim ještě přibyly 3 obce, jednalo se o Brněnské Ivanovice, Dolní Heršpice a Přízřenice.

V době vzniku první republiky byla rozloha Brna 1 816 ha. Díky připojení okolních obcí měla jeho rozloha narůst více než pětinasobně na 12 376 ha. Všechny obce, kterých se mělo sloučení týkat s připojením souhlasily.

Dne 19. dubna 1919 byl Národnímu shromáždění předložen konečný návrh zákona, podle kterého mělo vzniknout Velké Brno. V době, kdy byl návrh zákona projednáván v ústavním výboru, došel ještě dodatečný návrh na připojení obce Tuřany. Dne 11. dubna diskuse v ústavním výboru o vytvoření Velkého Brna skončila. Následně byl 17. dubna návrh zákona plénem Národního shromáždění schválen jako zákon č. 213/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Brnem. Tímto zákonem k tehdejšímu zhruba 130 000 obyvatelům města přibylo dalších přibližně 80 000 obyvatel z připojených obcí, které se nově staly předměstími Brna,

největší z nich bylo Královo Pole.⁹⁷

Zákon č. 213/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Brnem, nevymezil pouze obce, které se připojily k Brnu, ale pojednával i o dalších oblastech, například o obecních přírážkách či o zastupitelstvu města.

V § 1 zákon vymežil všechny obce, které se spojily s Brnem. Jednalo se celkem o 23 obcí, jejichž názvy jsou vyjmenovány v přílohách. Tyto obce přestaly být samostatnými obcemi a vytvořily jednotnou obec, pro níž platil obecní řád zemského hlavního města Brna.

Podle zákona mělo nově městské zastupitelstvo zemského hlavního města Brna 90 členů.

Pro oblast volební se připojené obce nově braly jako jedna obec. Na konání voleb dohlížela zemská politická správa.

Veškeré statky, jmění, fondy a ústavy, spolu s právy a povinnostmi sloučených obcí přešly na novou obec vzniklou sloučením, tedy na Velké Brno.

Obecní dávky a poplatky se měly ve sloučených obcích vybírat nadále podle tehdejší výměry tak dlouho, dokud jejich výši neupravilo jinak usnesením nově zvolené zastupitelstvo.

Obecní přírážky ke státním daním mohly být podle usnesení obecního zastupitelstva a v případě schválení příslušných vyšších úřadů nadále vybírány v jednotlivých částech města, jež tvořily do té doby samostatné obce, v rozdílné výši.

Okresní silnice, jež se nacházely na území sloučených obcí, přešly do vlastnictví a správy města Brna.⁹⁸

Přijetí výše zmíněného zákona však fakticky pouze započal proces sloučení, ještě bylo potřeba vyřešit určité hospodářské, personální, organizační a jiné otázky.

Přednostně bylo potřeba zajistit správu v předměstích v mezidobí zániku jejich obecních orgánů a zřízení orgánů nových.

Dne 26. května 1919 bylo zasláno vládním komisařům, dřívějším starostům, připojených obcí sdělení, že byli pověřeni vedením místních záležitostí. Zároveň se k celé situaci mohly vyjádřit pobočky jednotlivých politických stran působících ve sloučených obcích a v Brně, zda souhlasí s tím, aby daní funkcionáři zůstali i nadále ve svých funkcích. Žádné vážnější námitky se neobjevily, tudíž byli 2. června 1919

---

⁹⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 148-152)

⁹⁸ Zákon č. 213/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Brnem, (§ 1-7), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 08.02.2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1113/0/2/zakon-c-213-1919-sb-o-sloucení-sousednich-obci-s-brnem>

bývalí starostové, v tu dobu už vládní komisaři, oficiálně pověřeni, aby pokračovali ve výkonu místních záležitostí. Tentýž den dané politické strany kontaktoval oběžníkem vládní komisař města Brna, podle tohoto oběžníku mělo ve sloučených obcích dojít k zřízení poradních sborů, kam by vysílaly politické strany působící v daném obvodu své zástupce.

Dne 28. června se konala porada delegátů sloučených obcí, na níž byl kritizován chaos, který ohledně poradních komisí panoval. V tu dobu ještě nebyly tyto poradní sbory zřízeny, ani nebyly vymezeny jejich kompetence.

O pár dní později Ministerstvo vnitra potvrdilo správnost tehdejšího postupu, starostové tedy měli zůstat ve svých funkcích, avšak jako vládní komisaři, navíc k nim měly být přiděleny poradní sbory, jež by se skládaly se zástupců politických stran. Členy těchto orgánů měl potvrzovat vládní komisař města Brna.

Situace však stále zůstávala nepřehledná, což způsobily především 2 skutečnosti. Za prvé byly v Brně zrušeny obecní volby, kvůli formálním vadám, tudíž zde platilo jakési provizorium. Za druhé v té době stále nebylo určeno, kdo bude v budoucnu vykonávat správu ve sloučených obcích, přesněji jaké orgány na těchto předměstích města Brna budou zřízeny.

Došlo proto k situaci, že v některých připojených obcích fungovaly poradní sbory už v červenci nebo v srpnu. V Bohuslavicích schválil tento orgán dne 27. července 1919 rozpočet a vyúčtování obecního jmění, v Horních Heršpicích schválil rozpočet 28. srpna 1919. V některých jiných sloučených obcích však nebyly v tu dobu poradní sbory vůbec zřízeny nebo nefungovaly. Tato situace nastala například v Komíně, kde místní vládní komisař dostal výtku, že v té době ještě nebyla svolána žádná ustanovující schůze místního poradního sboru, i přes fakt, že příslušné politické strany už jmenovaly své zástupce. V některých obcích však poradní sbor nefungoval, protože příslušné politické strany v té době ještě nejmenovaly své zástupce. To se stalo například v Králově Poli, kde byla dne 19. srpna 1919 svolána porada představitelů příslušných politických stran, po kterých bylo žádáno, aby politické strany předložily jména osob, jež navrhnou do poradního sboru. Až po této poradě politické strany navrhly své zástupce.

V souvislosti se vznikem Velkého Brna musela být upravena i organizační struktura magistrátu města, kde se nacházel odbor pro Velké Brno, v této souvislosti se řešilo, jak moc by měla být připojeným obcím ponechána jejich samostatnost, konkrétně jak velká její část by měla být převedena na orgány sjednoceného města. V tomto směru nepanovala shoda, většina byla toho názoru, že by nově vzniklým

předměstím měla být ponechána jejich administrativní samostatnost. Obecně však bylo doporučeno obcím ponechat část dřívější agendy, například chudinské, hospodářské či zdravotní věci a agendy zbývající centralizovat.

Postupem času se ve správě Velkého Brna začaly objevovat vážné nedostatky, v problémech se ocitl hlavně odbor pro Velké Brno, který nedisponoval dostatečným množstvím kvalifikovaných zaměstnanců, což způsobilo, že se stížnosti občanů města začaly množit.

Bylo potřeba vyřešit také to, co udělat s dalšími zaměstnanci zaniklých samosprávných obcí. Důležitou otázkou bylo, jak pro tyto zaměstnance vyměřit platy a různé výhody, například strážníci, cestáři či školníci v bývalých samosprávných obcích chtěli získat stejné výhody a postavení, jakými disponovali městští úředníci. Jako příklad lze uvést červenec 1919, kdy strážníci z bývalé samosprávné obce Maloměřice požádali o zvýšení platů a úpravu podmínek pro výkon služby, jejich cílem bylo, aby se v těchto ohledech dosáhli stejné úrovně jako jejich brněnští kolegové. Navíc byl proces přijímání samotných úředníků a zřízců do služeb města Brna velmi zdlouhavý. V roce 1919 přebralo Brno jen malou část těchto zaměstnanců, u zbytku se tak stalo až na konci roku 1920.⁹⁹

Důležitým právním předpisem, který ovlivnil samosprávu ve městě, byl zákon č. 278/1920 Sb. z. a n., o složení a působnosti místních výborů ve Velkém Brně, který byl přijat 14. dubna 1920. Podle tohoto zákona mohly ve sloučených obcích, kromě obce Kamenný Mlýn, místní výbory spravovat příkázané obecní záležitosti spadající do oboru samostatné i přenesené působnosti.

Členy místních výborů jmenovalo městské zastupitelstvo Velkého Brna, do 14 dnů od jejich ustavení. V částech Velkého Brna, jejichž počet obyvatel byl do 10 000, měly místní výbory 18 členů, v částech, které měly nad 10 000 obyvatel, to bylo 24 členů. Členství v místním výboru bylo slučitelné s členstvím v brněnském městském zastupitelstvu.

Do místních výborů byly voleni občané bydlící v dané sloučené obci, kteří kandidovali jakožto zástupci politických stran či skupin. Volby probíhaly podle volebního řádu z roku 1919. Místní výbory si volily ze svého středu předsedu a 2 jeho náměstky.¹⁰⁰

Detailněji o postavení a úkolech místního výboru mělo rozhodnout

---

⁹⁹ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 152-154)

¹⁰⁰ Zákon č. 278/1920 Sb. z. a n., o složení a působnosti místních výborů ve Velkém Brně, (§ 1-5), Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 10.02.2022]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/053-1920.pdf>

zastupitelstvo města Brna. Městské zastupitelstvo nakonec rozhodlo o decentralizaci správy, dané usnesení o rozhodnutí decentralizovat správu se stalo podkladem dalších návrhů, které měly upravovat místní výbory. Místní výbory měly být voleny, přičemž pokaždé mělo dojít ke spojení několika připojených obcí v jeden okres.

Výše zmíněné usnesení bylo předloženo Ministerstvu vnitra, to ho však odmítlo předložit vládě, protože poukazovalo na fakt, že nebylo možné vytvářet další okresy, argumentovalo totiž tím, že stávající okresy už byly zákonem schváleny a městské zastupitelstvo je nemůže jen tak z libovůle upravovat. Rovněž si Ministerstvo vnitra všimlo i určitých terminologických nedostatků.

Následný vývoj ohledně místních výborů nebyl příliš přehledný, zmatečnost celé situace umocňovaly i vzájemně se křížující návrhy a rozhodnutí. Například městské zastupitelstvo schválilo dne 1. října 1919 předpisy působnosti místních výborů a předložilo je vládě, načež ale 27. listopadu 1919 komise pro změnu obecního statutu městského zastupitelstva poslala politickým klubům a odborům jiný návrh, v něm bylo uvedeno, že místo místních výborů by měly vzniknout místní komise. Dne 17. prosince 1920 však nakonec vláda schválila výše zmíněný předložený návrh, avšak vláda toto schválení zapoměla sdělit městskému zastupitelstvu, tudíž její souhlas musel být ještě na začátku roku 1921 urgován.

Místní výbory byly definovány pouze jako dočasné orgány, jež měly za úkol podporovat městské zastupitelstvo v oblasti správy v připojených obcích. Jejich funkční období bylo shodné s délkou volebního období zastupitelstva. Vydáním výše zmíněného předpisu skončilo jednání o rozdělení agendy mezi město a jeho jednotlivé části, které probíhalo už od roku 1919. Do působnosti místních výborů byla nakonec svěřena například agenda místní policie, obecního jmění, částečně agenda stavebního řízení, chudinské záležitosti či čistota ulic.

Vlastní ustanovování místních výborů v připojených obcích nemělo hladký průběh. Volby do obecního zastupitelstva v Brně se konaly dne 15. června 1919, v těchto volbách zvítězila česká sociální demokracie, která získala 17 mandátů, druzí skončili němečtí sociální demokraté, jež získali 16 mandátů a třetí skončila se 14 mandáty socialistická strana. Výsledek voleb však neuspokojil německé kruhy, ani některé české, z tohoto důvodu byly podány 3 stížnosti na vady přípravného řízení. Zemská politická správa těmto stížnostem vyhověla a dne 2. října 1919 prohlásila volby za neplatné.

Kvůli tomu nemohly být ustanoveny místní výbory, protože podle

rozhodnutí volební komise, které padlo dne 6. června 1919, se měly místní výbory vytvořit podle výsledků voleb do obecního zastupitelstva.

Za týden ode dne zrušení voleb vládní komisař rozhodl o novém termínu voleb, ty se měly konat 29. února 1920. Ve zmíněný termín volby skutečně proběhly a teoreticky pouze potvrdily volební výsledky z roku 1919. Znovu vyhrála česká sociální demokracie, která si oproti minulým volbám polepšila a získala 19 mandátů, druzí národní demokraté získaly 16 mandátů, a třetí socialisté, ti získaly 13 mandátů. Díky úspěšně proběhlým volbám mohlo dojít k zřízení místních výborů, což se stalo v následujících týdnech.

Výše zmíněné problémy s ustanovováním místních výborů částečně způsobil i samotný zákon č. 278/1920 Sb. z. a n., o složení a působnosti místních výborů ve Velkém Brně, protože byl připravený a odhlasovaný v relativně krátkém čase, právě proto se stal terčem kritiky z nejrůznějších míst.

Roku 1927 byla vypracována studie s názvem „O reformě obecní správy Vel. Brna“, která byla předána členům městského zastupitelstva. V této studii bylo navrženo, aby se zmenšil počet místních výborů pomocí utvoření nových správních jednotek. Nový obvod působnosti nového místního výboru mělo podle studie tvořit 3-5 tehdejších obvodů. V každém takto nově utvořeném obvodu měla být zřízena místní úřadovna, v jejímž čele by byl konceptní úředník, ke kterému by byl přiřazen veškerý potřebný konceptní a technický personál. Diskuse probíhala i v souvislosti se způsobem vytvoření takovýchto místních výborů.

Na základě výše zmíněné studie a následné diskuse byl 30. října 1930 vypracován návrh na novelu zákona o místních výborech, který byl městskou radou dokonce schválen, nakonec se ale novelu prosadit nepodařilo.

Realizováním zákona č. 213/1919 Sb., o sloučení sousedních obcí s Brnem a kritizovaného zákon č. 278/1920 Sb., o složení a působnosti místních výborů ve Velkém Brně, byla v podstatě vytvořena stabilní správní organizace města, ta se navíc až do zániku první republiky v zásadě nezměnila.

4.4 Velký Olomouc

Na začátku této podkapitoly je potřeba vyjasnit problematiku rodu u města Olomouc. Ačkoliv v dnešní době Ústav pro jazyk český AV uvádí u města Olomouc rod ženský, v období první republiky byl u města Olomouc uváděn rod mužský, to potvrzují například příslušné právní předpisy z té doby, z tohoto důvodu

je v této práci zmiňován Olomouc v mužském rodě.¹⁰¹

V době vzniku první republiky roku 1918 nebylo tehdejší hlavní město Moravy Olomouc nikterak velkým sídelním útvarem, jeho rozloha činila pouze 288 ha a počet obyvatel se pohyboval kolem 20 000, a to včetně příslušníků vojenské posádky, jejichž počet byl tehdy mimořádně vysoký.

Město sice disponovalo svým hospodářským zázemím, například vlastnilo kamenolom, cihelnu, vápenku, vodárnu, jatka, elektrárnu či plynárnu a patřilo mu 2 500 ha lesů a přes 1 300 ha pronajímané zemědělské půdy, chyběly však mu větší průmyslové podniky a spolu s nimi také vlivnější daňoví poplatníci, jež by platili daně, čímž by pomáhali rozkvětu a rozrůstání města a předměstských obcí.

Město tedy nabízelo málo důvodů, proč by se do něj měli přistěhovat noví obyvatelé. Proto nebylo příliš potřeba stavět nové školy, domy či zakládat další obchody. Kvůli tomu byl tehdejší Olomouc pouze malým provinčním městem.

V tu dobu navíc pouze třetina obyvatel byla české národnosti, zbytek tvořili téměř výhradně Němci. Problém představovalo i to, že Češi nebyli vůbec zastoupeni v městském zastupitelstvu, které bylo čistě německé. To způsobovalo nezáměr městského zastupitelstva ohledně řešení problémů a potřeb obyvatel města české národnosti. V městě fungovala malá česká obecní škola, ale například společenské, ekonomické či kulturní potřeby české menšiny byly ignorovány.

Proto česká občanská sdružení a politické strany bojovali proti této nespravedlnosti, což vyústilo v myšlenku, že by se jednoho dne mohl Olomouc stát českým městem.

Českým představitelům bylo zřejmé, že k tomu, aby se Olomouc stal převážně českým městem mohlo dojít pouze pomocí jeho administrativního spojením předměstskými obcemi, ve kterých Češi tvořili většinu, dále se takovéto spojení mělo zasadit o hospodářský rozvoj samotného města i připojených obcí.¹⁰²

Se vznikem samostatného Československa tedy nastala ve městě značně komplikovaná situace. Dne 26. října 1918 vznikl okresní národní výbor, avšak starosta města Karl Brandhuber se svého úřadu nechtěl vzdát. O jeho postoji se vedla složitá jednání, která trvala několik dní a skončila až 10. listopadu 1918, kdy byla městská rada, po nátlaku okresního národního výboru, donucena rezignovat.

---

¹⁰¹ Zprávy z MUNI, Olomouc, Bystrc, Náměšť. Ten nebo ta?, [online]. [cit. 11.02.2022].

Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/vite/3832-olomouc-bystrc-namest-ten-nebo-ta>

¹⁰² Olomoucký deník.cz, Velký Olomouc 1919. Jak a proč vznikl?, [online]. [cit. 11.02.2022].

Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/velky-olomouc-jak-a-proc-vznikl-slavi-20090329.html

Dne 16. listopadu 1918 byl R. Fischer jmenován vládním komisařem, ten posléze jmenoval správní komisi, kterou tvořili ze dvou třetin Češi a ze třetiny Němci.

Vládní komisař dále vytvořil 3 poradní sbory, které měly usnadnit práci správní komisi, jednalo se o I. odbor pro technické věci, II. odbor pro školské a kulturní věci, III. odbor pro právní a finanční věci. Činnost zmíněného vládního komisaře a správní komise byla ukončena 14. června 1919.

Vládní komisař, spolu s poradním sborem, byl pověřen k vytvoření tzv. Velkého Olomouce, k jeho vytvoření mělo dojít sloučením 13 okolních obcí.¹⁰³

Je potřeba zmínit, že nové vedení města postupovalo s přípravami na vznik Velkého Olomouce relativně svižně a bylo vidět, že tento plán má prioritu, především v kontrastu toho, že se město muselo potýkat s mnohými zásadnějšími problémy způsobené vznikem samostatného státu a první světovou válkou, jednalo se například o špatné zásobování základními životními potřebami.¹⁰⁴

Už před podáním oficiálního návrhu nasvědčovalo sloučení několik akcí. Jednalo se především o přiřazování vládních komisařů a správních komisí do přilehlých obcí, čímž docházelo k přebírání správy z německých rukou do českých. Například v obci Neředín se představenstvo obce vzdalo 21. listopadu 1918 svých funkcí, ustanovující schůze správní komise v obci se konala 7. prosince 1918, správní komise byla složena z celkem 9 členů, konkrétně z 6 Čechů a 3 Němců.

Dne 4. prosince 1918 se obecní zastupitelstvo obce Pavlovice vzdalo správy obce, tudíž okresní hejtmanství jmenovalo vládního komisaře, který následující den složil slib. Dále byla ustanovena správní komise skládající se ze 13 členů, 9 členů bylo české národnosti a 4 německé. Správa obce byla převzata 8. prosince 1918.

V Nových Sadech byla správní komise ustanovena 11. prosince 1918, ustanovující schůze se konala o 17 dní později. I zde byl národnostní poměr členů komise v podstatě stejný jako v ostatních přilehlých obcích, dvě třetiny tvořily Češi a zbylou třetinu Němci.¹⁰⁵

Zprávy o blížícím se vytvoření Velkého Olomouce se začaly objevovat i v místní tisku, kde to veřejně prozradil A. Kubis, jeden z protagonistů olomouckého převratu.

A. Kubis zmínil, že jsou podnikány kroky k vytvoření Velkého Olomouce,

---

¹⁰³ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 157)

¹⁰⁴ Olomoucký deník.cz, Velký Olomouc 1919. Jak a proč vznikl?

¹⁰⁵ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (157-158)

prostřednictvím připojení přilehlých obcí, netajil se ani tím, že většinu obyvatelstva Velkého Olomouce by měli tvořit Češi, jelikož přímo uvedl, že Velký Olomouc musí být český.

Postupem času se už začalo přistupovat k samotnému procesu vytvoření tzv. Velkého Olomouce. Přilehlé obce, které připadaly v úvahu ke sloučení lze rozdělit do 2 skupin, první skupinou byly obce, jež měly většinu obyvatelstva české národnosti, jednalo se například Holodany, Řepčín nebo Chválkovice, druhou skupinu tvořily obce s německou většinou obyvatel, zde je možné zmínit například Neředín, Nová Ulice či Pavlovice.

Zatímco přilehlé obce s české většinou obyvatelstva už s městem Olomouc spolupracovaly a jejich souhlas s připojením se očekával, u přilehlých obcí s německou většinou obyvatel naopak panovala nejistota.

Právě nejistota ohledně postoje německých obcí byla jedním z důvodů, proč vyvinul okresní národní výbor, ještě před zahájením jednání o integraci s příslušnými obcemi, iniciativu, jež měla za cíl sesadit představitele německé správy v daných obcích a nahradit volená zastupitelstva revolučními správními komisemi, v jejichž čele by stáli úředně jmenovaní vládními komisaři.

To se podařilo, takže vládní komisaři a jejich správní komise, kde byli zastoupeni většinou Češi, nekladli plánu na sjednocení žádné překážky.¹⁰⁶

Podle představ měl Velký Olomouc vzniknout především kvůli potřebě budoucího kulturními a hospodářskému rozmachu města, čehož by samostatné město bez sloučených obcí dosáhlo jen těžko.

Jako první se jednalo o připojení obce Holodany, posléze bylo doporučeno, aby se zahájily jednání i s ostatními sousedícími obcemi. Zástupce německých sociálních demokratů požadoval, aby se dále začalo o připojení jednat i s obcí Nová Ulice, která již dříve projevila zájem se k Olomouci připojit, především kvůli politickým, školským či národnostním důvodům. Dále němečtí zástupci požadovali, aby byla zahájena jednání i s obcemi Pavlovice a Bělidly.

Na konci prosince 1918 proběhlo jednání se zástupci všech sousedních obcí. Dne 19. prosince 1918 se obec Holodany vyslovila pro připojení, brzy na to svůj souhlas vyslovily i další obce například Nové Sady nebo Nová Ulice. Dne 13. ledna 1919 proběhla schůze na níž byla zvolena komise pro Velký Olomouc.

Následně dne 17. února 1919 už se sloučením souhlasilo 13 obcí. Ne

---

¹⁰⁶ Olomoucký deník.cz, Velký Olomouc 1919. Jak a proč vznikl?

všechny obce s připojením souhlasily, například obec Holice připojení odmítla.¹⁰⁷

V obci Holice žilo přes 2 000 obyvatel, kteří byli ze 70 % Češi, navíc byl v obci soustředěn průmysl a sama obec vlastnila podstatnou část zemědělské půdy.

Připojení Holic proto bylo pro Olomouc velmi důležité, jednak by se zvýšil ekonomický potenciál nově vzniklého sídelního útvaru, navíc by se etnický poměr obyvatel zvýšil o 2 % ve prospěch Čechů. Proto bylo pro tehdejší místní politické představitele velké zklamání, když obec připojení odmítla.¹⁰⁸

Nakonec byl přijat zákon č. 214/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem, ze dne 16. dubna 1919. Zákon v § 1 stanovil obce, které se s celým svým katastrálním obvodem sloučily s městem Olomoucem, zároveň přestaly být samostatnými obcemi, protože nově tvořily s Olomoucem jednotnou obec, pro níž platil obecní řád města Olomouc. Názvy sloučených obcí jsou zmíněny v přílohách této diplomové práce.

Zastupitelstvo města mělo 60 členů. Funkcemi, jež podle volebního řádu do obcí z roku 1919 vykonával starosta či obecní úřad, byl nově pověřen vládní komisař města Olomouce.

V rámci voleb se sčítal nepřetržitý a souvislý pobyt v nově připojených obcích. U podmínek volitelnosti a volebního práva to bylo bráno, jako by šlo o pobyt v jedné obci. Dohledacím úřadem pro konání voleb byla zemská politická správa.

Veškeré statky, fondy, ústavy, jmění, práva a povinnosti sloučených obcí přešly na novou obec vzniklou sloučením, tedy na Velký Olomouc.

Obecní dávky a poplatky ve sloučených obcích se i po sloučení vybíraly podle tehdejší výměry do doby, dokud nebyly jinak upraveny na základě usnesení nově zvoleného zastupitelstva.

To stejné platilo i u obecních přírážek ke státním daním. Přírážky se mohly podle usnesení obecního zastupitelstva, spolu se schválením příslušných vyšších úřadů, vybírat v jednotlivých nově vzniklých částech města v rozdílné výši, stejně jako v době, kdy městské části ještě byly samostatné obce.

Daň domovní ve sloučených obce měla být vyměřována do konce roku 1920, podle tehdejších právních předpisů.

Okresní silnice nacházející se na území připojených obcí přešly do vlastnictví správy města Olomouce. Na druhou stranu však muselo město uhradit

---

¹⁰⁷ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 158-159)

¹⁰⁸ Olomoucký deník.cz, Velký Olomouc 1919. Jak a proč vznikl?

silničnímu výboru olomouckému okresu část dluhů.¹⁰⁹

Důvodová zpráva k zákonu č. 214/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem, poukazovala na souhlas odborníků a úřadů se sloučením, dále pak vypočítávala počet obyvatel Olomouce a sloučených obcí podle národnosti. V této souvislosti bylo zdůrazněno, že důvodů ke sloučení bylo více nikoliv pouze národnostní hledisko.

Po sloučení příslušných přilehlých obcí a vzniku Velkého Olomouce se rozloha města zvětšila na 4 053 ha.

Dne 15. června 1919 se konaly první obecní volby po vytvoření Velkého Olomouce, v těchto volbách zvítězila sociálně demokratická strana, což znamenalo, že K. Mareš se stal prvním českým starostou města.¹¹⁰

Za zmínku stojí také zákon č. 190/1920 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje obecní řád města Olomouce. Zákon byl přijat 22. března 1920.

Zákon stanovil například, že za dobrovolné přijetí do domovské svazky bylo nutné zaplatit přijímací poplatek ve výši 2 000 Kč. Zmíněný poplatek putoval do obecní pokladny, přičemž polovina připadla obecnímu chudinskému fondu a druhá polovina směřovala na jiné, veřejně dobročinné účely, které určilo obecní zastupitelstvo.

Městská rada se skládala z 20 členů, konkrétně ze starosty, 2 jeho náměstků a 17 řadových členů. Městská rada měla k dispozici přiměřený počet stálých referentů a potřebné pomocné síly.

Přenesenou působnost vykonával za předsednictví starosty sbor složený z obou náměstků a příslušných magistrátních úředníků.

Městské zastupitelstvo jmenovalo magistrátní radu a představitele obecních úřadů. Dále mohlo uvést určité úředníky do výslužby, ať už dočasné nebo trvalé, rovněž je mohlo propustit ze služby či povolit požitky jejich pozůstalým.

Městské zastupitelstvo mohlo také nabývat nemovitosti, pokud jejich hodnota převyšovala 5 000 Kč, dále pak uzavírat smlouvy, pokud jejich smluvená úplata převyšovala hodnotu 10 000 Kč nebo zcizovat obecní jmění a statky, pokud jejich hodnota převyšovala 5 000 Kč.

V případě, že mělo městské zastupitelstvo v plánu zcizit kmenový obecní statek nebo jmění a jejich cena byla vyšší než 50 000 Kč, byl potřeba souhlas

---

¹⁰⁹ Zákon č. 214/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem, (§ 1-8), Beck-online [online]. [cit. 10.02.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mrrgqgte>

¹¹⁰ SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 159-160)

dohlédacího úřadu. Městské zastupitelstvo mohlo také uzavírat příslušné půjčky, zastavovat obecní majetek či rozhodovat o neuhrazených výdajích finančních komisí, pokud by jejich výše převyšovala 5 000 Kč.

Městskému zastupitelstvu bylo taktéž vyhrazeno dobrovolné přijímání do domovského svazku. Městské zastupitelstvo vykonávalo prezentační a patronační právo, jež příslušelo obci a rozhodovalo o udílení nadací, pokud to nebylo vzneseno na jiný obecní orgán. Městské zastupitelstvo se mohlo platně usnášet, pokud bylo přítomno alespoň 30 jeho členů.

Aby se mohla platně usnášet městská rada byla nutná přítomnost starosty či náměstka a minimálně 10 dalších členů městské rady.¹¹¹

V momentě, kdy správní komise přebírala obecní správu, byla obecní agenda rozdělena mezi jednotlivé referáty, jednalo se referát politický, policejní, finanční, stavební, lesní, hospodářský, zvěrolékařský a zdravotní.

Následně po převzetí obecní správy byl zřízen ještě referát pro Velký Olomouc a referát živnostenský. Zmíněné rozdělení zůstalo platné do 30. června 1920. Pro každý obecní podnik či referát byla taktéž zřízena společná spisovna, podatelna, písárna a výpravna.

Nedlouho poté se však zmíněná organizace ukázala jako nedostatečná, proto došlo od 1. července 1920 k reorganizaci, v rámci které bylo vytvořeno celkem 26 referátů, jednalo se o presidium, dále pak například o referát politicko-vojenský a školský, popisný a statistický, policejní, sociální péči, živnostenský, finanční, český a německý městský školní výbor, pro cihelnu a vápenku, zdravotní, zvěrolékařský, stavební, hospodářský, lesní, pro elektrárnu v Olomouci, pro plynárnu a vodárnu, pro elektrárnu v Nové Ulici, pro elektrárnu v Hodolanech, všeobecná podatelna, společná registratura, společná dodavatelná, pro českou městskou knihovnu a čítárnu, pro německou městskou knihovnu a čítárnu nebo pro městskou zastavárnu.

V následujících letech byly provedeny ještě některé další úpravy, které v oblasti samosprávy městu přinesly některé další změny, avšak ve své podstatě organizace městské samosprávy Velkého Olomouce zůstala nezměněna.¹¹²

---

¹¹¹ Zákon č. 190/1920 Sb., kterým se mění a doplňuje obecní řád města Olomouce, (§ 6, 59, 66, 68, 72, 76, 78, 79, 80, 83, 102, Wolters Kluwer, Aspi [online]. [cit. 12.02.2022]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/040-1920.pdf>

¹¹² SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, (s. 160)

5. Prvorepubliková územní samospráva v Novém Městě nad Metují

Tato kapitola je rozdělena na 2 podkapitoly, v první podkapitole jsou uvedeny základní informace o městě, druhá kapitola pojednává o územní samosprávě Nového města nad Metují v období první republiky, přičemž důraz je kladen především na informace ohledně obyvatelstva, finanční situaci a hospodaření města, dále pak na oblast volební, složení určitých obecních orgánů a na politické strany, jež ve městě působily.

5.1 Základní informace

Nové Město nad Metují se nachází v Královéhradeckém kraji, přesněji v okrese Náchod. Město je umístěno na geografickém rozmezí Orlického podhůří a úrodné nížinné části Královéhradecka. Průměrná nadmořská výška Nového Města nad Metují je 332 m n. m., přičemž členitost terénu místy dosahuje rozdílu ve výšce až 90 m. Jak je již patrné z názvu, městem protéká řeka Metuje. Velikost města je 2 313 ha a k 1. lednu 2019 v něm žilo 9 436 osob. Nové Město na Metují představuje spádové centrum vzdělávání, průmyslu, zaměstnanosti, obchodu a služeb pro okolní obce. Dále se jedná o obec s rozšířenou působností. Město založil Jan Černčický z Kácova roku 1501. V současnosti se město skládá z katastrálních území Nové Město na Metují, Spy, Krčín a Vrchoviny.¹¹³

5.2 Územní samospráva v éře první republiky

V období první republiky bylo Nové Město nad Metují průmyslovým městem.¹¹⁴

V roce 1921 mělo Nové Město nad Metují 3 449 obyvatel, v roce 1930 jejich počet stoupl na 3 827. Ve městě vždy dominovali občané české, popřípadě československé národnosti, v éře první republiky to nebylo výjimkou, například v roce 1930 bylo ve městě evidováno 3 748 Čechoslováků, 52 Němců, 3 Židé a 3 osoby uvedly jinou národnost.

---

¹¹³ Nové Město nad Metují, Základní informace, [online]. [cit. 12.02.2022]. Dostupné z: <https://www.novemestonm.cz/o-meste/zakladni-informace/>

¹¹⁴ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 117)

Pokud jde o náboženské složení obyvatel města, tak podle sčítání lidu v roce 1921 v něm žilo 2 404 římských katolíků, 664 příslušníků československé církve, 261 příslušníků česko-bratského vyznání, 31 židů a 131 nevěřících. V roce 1930 ve město žilo 2 355 římských katolíků, 905 věřících československé církve, 220 evangelíků, 41 židů, 16 lidí, kteří uvedli jiné vyznání a 290 nevěřících.

Kromě průmyslu a zemědělství bylo Nové Město nad Metují i turistickým cílem, a to především v letních měsících. Podle městské kroniky do města přijelo mezi lety 1927-1934 každoročně 1 100-1 700 turistů, z nichž zhruba 200 ve městě zůstávalo déle než 4 týdny. Nejvíce hostů do města přijíždělo z Prahy. Letní hosté mohli být ubytováni v jednom ze 7 hotelů či v 50 soukromých bytech.

Jako důležitý socioekonomický indikátor lze považovat nezaměstnanost. Například v roce 1930 bylo v Novém Městě nad Metují zhruba 20-25 osob nezaměstnaných. V roce 1936 se už jednalo přibližně o 100-120 obyvatel města. Je však potřeba zmínit, že nezaměstnaní lidé byli evidováni podle toho, kdo pobíral podporu v nezaměstnanosti, ne všichni však tuto podporu pobírali, tudíž konečné číslo nezaměstnaných lidí bylo vyšší.

Narůstající počet nezaměstnaných byl důsledkem hospodářské krize ve 30. letech minulého století, kdy se ve městě zhroutil velmi významný textilní průmysl. Kvůli tomu se zvyšoval počet nezaměstnaných, konkurzů a soudních dražeb.¹¹⁵

Politický převrat uskutečněný v říjnu 1918 proběhl ve městě klidně, avšak za mohutného jásotu tamních obyvatel, dne 29. října 1918 představitelé Sokola uspořádali průvod městem, počet účastníků byl odhadován na několik tisíc, na průvod přijeli lidé i z okolních obcí.

V průběhu převratu byl zřízen okresní národní výbor, v jehož čele stanul bývalý starosta města Jan Vostřebal. Tomu se podařilo shromáždit bojeschopné muže a vytvořil tzv. stráž národní obrany, ta v prvních týdnech a měsících samostatného státu nahrazovala příslušníky pohraniční stráže a vojsko. Stráž národní obrany fungovala až do konce ledna 1919, na výslovnou žádost tehdejšího okresního hejtmana Bedřicha Porkerta.

V prvních prvorepublikových komunálních volbách, které se konaly 15. června 1919 bylo do zastupitelstva města zvoleno 25 nováčků. Největší počet hlasů obdrželi národní socialisté a národní demokraté, obě strany obdržely 676 hlasů, což každé straně přineslo 11 mandátů, za nimi skončili sociální demokraté, kteří získali

---

¹¹⁵ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 163-165)

289 hlasů, to stačilo na 4 mandáty, v závěsu byli lidovci, ti získali 246 hlasů a získali taktéž 4 mandáty.

Národní demokraté měli ve městě po delší dobu silné postavení. Mezi jejich zastupitele z roku 1919 patřil například i bývalý dlouholetý starosta Jan Vostřebal. Spolu s ním se podařilo získat mandát ještě 2 kandidátům z řad národních demokratů, kteří vykonávali funkci zastupitele města už v době monarchie, byli jimi rolník Václav Štěp a obuvník Jan Suchánek.

Dlouholetí zastupitelé však byli znovu zvoleni i za některé další strany, jednalo se o sociálního demokrata a obchodníka Jana Novotného a o mlynáře Jana Voborníka, který byl znovuzvolen za lidovce.

Vzhledem k poválečným náladám a změnám volebního řádu výrazně posílili národní socialisté a sociální demokraté. Právě na kandidátní listině národních socialistů se objevily první ženy, které byly zároveň zvoleny do zastupitelstva města, jednalo se o domkářku Marii Hladíkovou a tkadlenou Františku Kulhánkovou. Dne 3. července 1919 si nově zvolené zastupitelstvo zvolilo desetičlennou městskou radu.

Žádné volební uskupení, jež disponovalo alespoň třetinou či čtvrtinou zastupitelů neuplatilo nárok na prvního nebo druhého náměstka starosty. Starostu a jeho 2 náměstky proto volili všichni zastupitelé. Celkem 29 zastupitelů města zvolilo za starostu notáře Václava Svobodu, který patřil k národním demokratům.

První náměstkem byl zvolen strojník a národní socialista František Bořek, druhým náměstkem se stal sociální demokrat Rudolf Kouba, který pracoval jako tkalcovský mistr.

Zbývající radní volila z vlastních řad příslušná volební uskupení, v souladu s volební zákonem. Národní demokraté měli celkem 4 členy městské rady, starostu a 3 další zvolené členy. Národní socialisté měli taktéž nárok na 4 radní, měli však už prvního náměstka starosty, tudíž si i oni ještě zvolili další 3 členy městské rady. Sociální demokraté měli podle volebního výsledku nárok pouze na jediného radního, tím už ale byl zvolený druhý náměstek starosty. Posledního člena městské rady získali lidovci.

Roku 1920 došlo k výrazné personální změně městské samosprávy. Tehdejší starosta Václav Svoboda získal místo notáře v Košířích, proto rezignoval na všechny jím zastávané veřejné funkce ve městě.

Dne 29. května 1919 se novým starostou stal zastupitel za sociální

demokracii a textilní podnikatel Antonín Nyklíček.¹¹⁶

Pro představu je dobré zmínit, že starosta dostával v Novém Městě na Metují za výkon své funkce 500 Kč měsíčně.¹¹⁷

Rok poté byl zvolen i nový tajemník města, stal se jím Jaroslav Moravec, ten úřad tajemníka zastával až do roku 1948.

Celých 20 let existence první republiky představovalo další etapu dynamického rozvoje Nového Města na Metují. Kromě soukromých aktivit vynaložilo město značné úsilí a investice do zlepšení městské infrastruktury a města celkově.

Jednalo se například o různé rekonstrukce či rozšiřování městského vodovodu, to zahrnovalo zřízení dalších studní a vodojemu, dále pak dláždění chodníků a vozovek, budování kanalizace nebo výstavba živnostenské pokračovací školy.

Město taktéž vybudovalo nové koupaliště, které ho stálo 150 000 Kč. V roce 1929 došlo k dokončení moderní budovy, jež si za 2 500 000 Kč nechala postavit městská spořitelna.

Město se částečně podílelo i na okresních investicích, které zasahovaly na jeho území, jednalo se například o Okresní dům sociální péče či Bartoňův okresní chorobinec, zde však většinou část výdajů uhradil Josef Bartoň-Dobenín, který rovněž věnoval pozemky.

Důležitým úkolem pro město bylo postavit nové úřední budovy na náměstí Republiky. Tím se měl ve městě udržet okresní úřad.

Do 30. let minulého století probíhaly ve městě mohutné investice, které však byly utlumeny ve 30. letech kvůli hospodářské krizi.

Jako velký úspěch tehdejší obecní samosprávy lze označit získání vojenské posádky, tu se město snažilo získat už v roce 1924, ale žádost byla zamítnuta.

Město se proto pokusilo získat vojenskou posádku znovu, během vrcholu hospodářské krize, která město velmi zasáhla, protože došlo ke zhroucení místního textilního průmyslu, z tohoto důvodu měla vojenská posádka ve městě hospodářsky povznést místní obyvatelstvo. Po zaslání příslušné žádosti však město nedostalo odpověď. Město mělo původně v plánu poslat novou žádost, ale než stačilo novou žádat poslat znovu, přišla zamítavá odpověď. Mezi místními politiky panovalo

---

¹¹⁶ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 189-190)

¹¹⁷ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 89)

zklamání. O to větší překvapení bylo, když se dne 8. dubna 1936 na městský úřad dostavili zástupci zemského vojenského ředitelství, kteří následně oznámili, že zemské vojenské ředitelství v Praze rozhodlo o zřízení stálé vojenské posádky praporu pěšího pluku v Novém Městě nad Metují, konkrétně se jednalo o 3. prapor 30. pěšího pluku Aloise Jiráka.

Město však nejdříve muselo splnit určité podmínky, a to postavit na své náklady vojenské kasárny na pozemku předem určeným zemským vojenským velitelství a přesně podle plánu téhož velitelství.

Umořování a úrokování stavebního nákladu měla uhrazovat sama vojenská správa až do úplného zaplacení. Další podmínka spočívala v tom, že město muselo na své náklady opatřit či upravit prozatímní ubikace, které však vojenská správa musela schválit.

Zástupci města výše zmíněné podmínky okamžitě přijali a hned se začalo uvažovat o místnostech, které by byly vhodné pro prozatímní ubytování, dále pak o vhodných místech pro stavbu kasáren.

Zřízení vojenské posádky se však nelíbilo městu Náchod, které rovněž usilovalo o zřízení vojenské posádky na svém území, navíc v roce 1936 k jejímu zřízení mělo velmi blízko, avšak zřízení vojenské posádky v nedalekém Novém Městě nad Metují znamenalo konec nadějí na její umístění v Náchodě. Náchod se s tímto rozhodnutím nechtěl jen tak smířit, proto se ozývaly stížnosti i z vlivných politických kruhů, to ale mělo nulový efekt, protože o této věci v tu dobu již nerozhodovali politici, ale vojenští odborníci, ti jednomyslně uznali strategickou nevýhodnost Náchoda a namísto toho uznali přítomnost vojenské posádky v Novém Městě nad Metují jako strategicky důležité.

Do Nového Města nad Metují přišli vojenští příslušníci v září 1936, v roce 1937 probíhala výstavba kasáren, na což si město muselo půjčit. Na svoje náklady město vybuodovalo i cesty, vodovod, kanalizace či elektrické vedení.¹¹⁸

V období první republiky docházelo k navyšování rozpočtů oproti období monarchie, i z důvodu snížení kupní síly československé koruny oproti té předválečné, rakouské. Nové město nad Metují v tomto ohledu nebylo výjimkou.

Na počátku 20. let minulého století přesahovaly výdaje a příjmy 500 000 Kč. Téměř polovina příjmů města stále pocházela z obecních přírážek ke státním daním. Procentuálně jejich výše v porovnání z dob monarchie ještě stoupla.

---

¹¹⁸ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 190-191)

Například v roce 1922 museli občané městu platit 90 % přírážku k činžovní dani, 200 % přírážku k výdělkové dani a 300 % přírážku k ostatním daním.

V období první republiky zaměstnávalo Nové Město nad Metují celkem 10 lidí, jednalo se manipulanta, tajemníka, lesníka, vodáka, hajného, důchodního, školníka, vrchního policejního strážníka a 2 policejní strážníky.

Ve 30. letech minulého století byl finanční objem městského rozpočtu téměř 3 000 000 Kč, a to včetně investic zachycovaných v rámci mimořádné potřeby.

Například v roce 1931 byl schválen rozpočet s řádnou běžnou spotřebou ve výši 1 482 000 Kč, přičemž na správu města mělo jít 119 000 Kč, z toho činily platy a odměny celých 85 000 Kč, 278 000 Kč mělo jít na údržbu městského jmění, z toho bylo necelých 90 000 Kč vyčleněno na hospodaření v lesích a necelých 140 000 Kč na náhradu anuit, dále pak šly 4 000 Kč na obecní výdělečné podniky a ústavy, 7 000 Kč na výběr obecních přírážek, 149 000 Kč na bezpečnost, z toho na platy 3 obecních strážníků bylo vyčleněno 51 000 Kč a dalších zhruba 22 000 Kč na platy 3 pomocných strážníků, na zdravotnictví putovalo 56 000 Kč, jednalo zejména o odměny na čištění stok, ulic, kališť, kropení ulic a uhrazení schodku jatek, na správu a opravu komunikací šlo 83 000 Kč, 2 000 Kč putovalo do zemědělství, na sociální péči bylo vyčleněno 44 000 Kč, většina těchto peněz se použila na úhradu schodku chudinského rozpočtu, na školství bylo vyčleněno celkem 105 000 Kč, především na úhradu školního rozpočtu, na dluhovou službu bylo vyčleněno celých 635 000 Kč, z toho 450 000 Kč na splacení úroků.

Město plánovalo získat 323 000 Kč z obecního jmění. Aby bylo možné vyrovnat bilanci, muselo město přistoupit k vybírání různých přírážek a dávek, podle plánů mělo být takto vybráno 191 000 Kč, především ze psů, z nápojů, ze zábav, z přírůstku hodnoty nemovitostí, z přechodného ubytování atd.

Dalších 428 000 Kč měly do městského rozpočtu přinést přírážky k přímým daním, 190 % činila přírážka k dani činžovní, tato přírážka přinesla městské pokladně celkem 63 000 Kč, přírážka k ostatním daním byla 300 %, což znamenalo výnos zhruba 365 000 Kč.

Město v té době hodně investovalo, v roce 1931 šlo na výstavbu živnostenské školy 670 000 Kč, rozšiřování kanalizace stálo 50 000 Kč. Celková částka mimořádné potřeby dosáhla v součtu 720 000 Kč.

Vedle rozpočtu města existovaly i jakési vedlejší rozpočty, samostatně účtován byl lesní úřad, městské lomy a pískovny, městské elektrické podniky, mlýn, ústav chudých, městská vodárna a místní školní rada. Do rozpočtů však byla

promítána až výsledná salda těchto vedlejších rozpočtů.¹¹⁹

Ve 20. a 30. letech minulého století obec postavila 11 činžovních domů, roku 1925 město koupilo Voborníkovy elektrárny, čímž rozšířilo vlastní energetické podniky, k tomu se mu navíc podařilo získat i mlýn. Jak domy, tak i elektrárna, mlýn, lomové a pískové podniky nebo vodárna generovaly příjmy, čímž přispívaly do městského rozpočtu. Město rovněž nakupovalo lesní pozemky ve svém okolí.

Obecní investice se v celkovém součtu pohybovaly v řádech několika milionů korun, jejich zajištění však nebylo bez subvencí možné. V tomto směru se výrazně činil trafikant Josef Kubín, který byl za lidovce zvoleným zastupitelem a radním v letech 1923-1938. Josef Kubín jezdil, za účelem získání subvencí, do Prahy skoro každý týden, v Praze už ho většinou dobře znali, především kvůli jeho vlídnému a zdvořilému chování a úsilí téměř vždy poskytovatelé subvencí a šéfové státní pokladny jeho žádostem vyhověli. Josef Kubín zajistil pro Nové Město nad Metují miliony korun v podobě státních příspěvků.

Město získalo například 15 % subvencí od zemského úřadu a dalších 15 % od Ministerstva zemědělství na prodloužení a rekonstrukci vodovodu. Při rekonstrukci ulice Českých bratrů a opravě dláždění na městském náměstí uhradil 70 % nákladů stát a dalších 10 % zemský úřad. Avšak navzdory využití subvencí a výnosům městských podniků došlo postupně k navýšení obecních daňových přírůžek.

V této souvislosti je dobré zmínit politickou strategii, kterou prosazoval tehdejší starosta Nyklíček. Své plány a cíle prosazoval i s pomocí opozice, avšak když byla nějaká městu prospěšná věc realizována, běžný člověk nevěděl, jakou mírou a či vůbec to byla zásluha opozice, proto se na městské radnici opozici příliš nedařilo, i díky tomu, že tehdejší opozice neuměla svůj podíl na realizovaných plánech a myšlenkách náležitě využít.

Je samozřejmé, že investiční i jiné projekty byly projednávány v městském zastupitelstvu i mimo něj, na druhé straně nedocházelo mezi politickým zastoupením ve městě k žádným větším sporům či štěpení. Jediné období, kdy byla místní politická atmosféra napjatá, bylo v období voleb, po nich bývala situace klidná a vládnoucí i opoziční političtí zástupci dokázali spolupracovat.

Dne 16. září 1923 proběhly ve městě druhé prvorepublikové komunální

---

¹¹⁹ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 167-168)

volby, ve kterých nově kandidovali komunisté a živnostenská strana. Tyto volby vyhrály národní demokraté, kteří získali celkem 8 mandátů, za nimi se umístili živnostníci s národními socialisty, obě strany získaly 6 mandátů, lidovci získali 5 mandátů, komunisté 3 mandáty a jako poslední skončili sociální demokraté, ti získaly pouhé 2 mandáty.

V následné volbě rady města, která se konala 1. října 1919, obhájil post starosty Antonín Nyklíček z národní demokracie. Prvním náměstkem byl zvolen majitel barevny a zástupce živnostenské strany Jaroslav Herzig. Druhým náměstkem byl zvolen strojník Vilém Svoboda, který byl zvolen za národní socialisty.

Mezi zvolené strany bylo taktéž rozděleno 10 míst v městské radě, 3 místa získaly národní demokraté, 2 místa získaly národní socialisté a živnostníci a zbylá 3 místa si rozdělili lidovci, komunisté a sociální demokraté.

Ve třetích prvorepublikových komunálních volbách konaných 16. října 1927 se o 30 míst v městském zastupitelstvu ucházelo 145 osob, z nichž bylo 139 mužů a pouze 6 žen. Voleb se účastnilo celkem 8 politických stran.

Vítězem těchto místních voleb se stala živnostenská strana, která získala 7 mandátů, za nimi skončili národní demokraté, národní socialisté a lidovci, všichni získali 5 mandátů, komunisté a sociální demokraté získaly každý po 3 mandátech a poslední 2 mandáty si rozdělili nově kandidující strany, jednalo se Národní stranu práce a Republikánskou stranu zemědělského a maloroľnického lidu.

Ještě před konáním voleb se většina stran sdružila, konkrétně národní socialisté, sociální demokraté a strana práce, druhé sdružení proběhlo mezi národními demokraty, lidovci, živnostníky a agrárníky.

Žádná žena nakonec nebyla zvolena. Všech 6 žen bylo na kandidátních listinách umístěno na nevolitelných pozicích, takže prakticky ani neměly šanci být zvoleny, protože u přísně vázaných kandidátních listin nebyla možná žádná změna pořadí.

Dne 30. října 1927 zvolení zastupitelé vybírali starostu, 2 jeho náměstky a zbylé členy městské rady. O funkci starosty nebyl v tu dobu mezi zvolenými zastupiteli příliš velký zájem. Předchozí starosta města Antonín Nyklíček odmítl v dalším volebním období pokračovat, protože plánoval rozšířit svou továrnu. Starostou byl nakonec zvolen dřívější první náměstek Jaroslav Herzig z živnostenské strany. První náměstek byl volen pouze národními demokraty, lidovci, agrárníky a živnostníky, z jejich středu, protože levicové strany, konkrétně

národní socialisté, sociální demokraté, komunisté a strana práce, uplatnily ještě před volbou starosty nárok na druhého náměstka, protože disponovaly více než čtvrtinou členů městského zastupitelstva.

Prvním náměstkem starosty byl tedy zvolen ředitel městské spořitelny a národní demokrat Vilém Syrovátka, druhým náměstkem se stal poštovní úředník a národní socialista Josef Hodek.

Celkem 10 míst v radě města si zvolené strany rozdělily následovně, národní demokraté, národní socialisté, živnostníci a lidovci měli všichni po 2 zástupcích, svého zástupce v městské radě měli také komunisté a sociální demokraté. Bez svých zástupců v městské radě tedy byla Národní strana práce a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu.

Čtvrté prvorepublikové komunální volby se v Novém Městě na Metují konaly 27. října 1931. V těchto volbách ve městě kandidovalo celkem 128 osob na kandidátních listinách 8 stran, ze zmíněných kandidátů bylo 118 mužů a 10 žen.

V těchto volbách získali nejvíce mandátů národní demokraté, živnostníci a národní socialisté, všichni po 6 mandátech, komunisté a lidovci získali po 4 mandátech, 2 mandáty získali sociální demokraté a poslední 2 mandáty si rozdělili agrárníci a občanská pokroková strana. Celkem bylo zvoleno 29 mužů a 1 žena.

I v těchto volbách se některé strany sdružily, konkrétně se jednalo o sociální demokraty a národní socialisty, dále se sdružily národní demokraté, agrárníci a živnostníci.

Dne 9. listopadu 1931 se nově zvolení zastupitelé sešli, aby ze svých řad zvolili starostu, jeho 2 náměstky a ostatní radní. Starostou byl zvolen učitel ve výslužbě a národní demokrat Josef Švorc. Prvním náměstkem starosty byl zvolen majitel parní voskárny a zastupitel za živnostenskou stranu Jan Václavík. Na pozici druhého náměstka starosty uplatili nárok národní socialisté, sociální demokraté a zastupitel za občanskou pokrokovou kandidátku, takže se jím stal tkadlec a národní socialista František Křepelka. Nakonec měli v městské radě národní demokraté, živnostníci, národní socialisté a lidovci po 2 zástupcích, poslední 2 místa připadla sociální demokratům a komunistům, zbylé strany vyšly naprázdno.

Během volebního období musel kvůli nemoci odstoupit tehdejší starosta města Josef Švorc, stalo se tak 1. února 1935, 18. března 1935 byl městským zastupitelstvem za nového starostu zvolen tehdejší první náměstek starosty Jan Václavík, místo něj se stal prvním náměstkem starosty obuvnický mistr a národní demokrat Jan Suchánek.

Od 4. června až do Vánoc 1936 probíhala ve městě kontrola hospodaření, kterou prováděli úředníci zemského úřadu v Praze. Jako reakce na tuto kontrolu byl 8. února 1937 odeslán dopis okresního úřadu Nového Města nad Metují, dopis byl adresován zemskému úřadu.

V dopise bylo navrženo rozpustit městské zastupitelstvo právě kvůli nepořádku v hospodaření. Úředníci zemského úřadu však doporučili vyčkat a situaci lépe zvážit. Nakonec městské zastupitelstvo rozpuštěno nebylo, došlo však k reorganizaci obecního hospodaření.

Poslední obecní volby ve městě v období první republiky proběhly 22. května 1938. Před samotnými volbami se většina místních představitelů politických stran navrhovala se ohledně složení městského zastupitelstva dohodnout, tím pádem by nemusely volby proběhnout. S tím však nesouhlasili komunisté, kteří si od nových voleb slibovali zvýšení počtu svých zástupců v zastupitelstvu města. Ostatní strany se tedy alespoň dohodly na klidném způsobu vedení kampaně, což znamenalo nepořádání předvolebních schůzí mezi sebou a s voliči nebo snížení počtu svých volebních plakátů.

Výše zmíněná dohoda však nebyla úplně dodržena. V prvních fázích kampaně se většina politických strany, které byly zastoupeny na radnici, dohodly a vydaly společný předvolební plakát. Této dohody se neúčastnili komunisté. S blížícími se volbami vydali agráři předvolební samostatný plakát, čímž výše zmíněnou dohodu porušili.

Dalším problémem pro tuto dohodu byl i fakt, že se do voleb zaregistrovala nová politická strana jejíž název zněl „Odborová organizace Čs. domova, majitelů domů a domků a volné sdružení voličů usilujících o obnovu obecního hospodářství v Novém Městě nad Metují“. Tato strana taktéž vydala svůj předvolební plakát, v němž kritizovala nepořádky a nesrovnalosti v hospodaření města.

Podle Kronikáře Jana Voborníka se jednalo o druhou, skrytou kandidátní listinu agráříků, pomocí které měli agráři již zmíněnou dohodu obejít. Je však potřeba říct, že pro potvrzení této teorie se nenašel žádný přímý důkaz, jediným vodítkem bylo umístění rolníka Františka Syrovátka na kandidátní listině nové strany, protože jeho jméno figurovalo na kandidátní listině agráříků v komunálních volbách v roce 1927.

Těsně před konáním voleb nakonec vypukl mezi kandidujícími stranami ostrý předvolební boj, ten však skončil 21. května 1938, kvůli událostem spjatých s částečnou mobilizací armády Československa. Samotné volby probíhaly pod

rouškou tehdejší napjaté mezinárodní politické situace v klidu, za stísněné nálady.

V těchto volbách kandidovalo celkem 124 mužů a 6 šest na kandidátních listinách 8 politických stran, žádná z žen zvolena nebyla.

Nejlépe si vedli živnostníci a národní socialisté, kteří získali po 6 mandátech, 5 mandátů získali lidovci a uskupení Národní sjednocení, což byla celostátní aliance národních demokratů, Národní ligy a Národní fronty, komunisté a sociální demokraté získali po 3 mandátech, zbývající 2 mandáty si rozdělili agrárníci a odborová organizace Čs. domova.

V těchto komunálních volbách mohli poprvé voliči využít možnosti preferenčních hlasů, avšak voliči v Novém Městě nad Metují tuto možnost příliš nevyužili, proto nedošlo k žádné změně pořadí kandidátů.

Dne 21. června 1938 proběhla volba starosty, jeho náměstků a městské rady. Ještě před volbou starosty uplatnili lidovci, Národní sjednocení, agrárníci a zastupitel odborová organizace Čs. domova nárok na prvního náměstka starosty, tím se stal majitel továrny na speciální oleje a tuky a národní demokrat Oleg Alexijevič Bricha. Zbylí zastupitelé volili ze svých řad starostu a druhého náměstka starosty. Díky hlasům levicových stran se starostou stal ředitel nemocenské pojišťovny a národní socialista Jiří Jireš, druhým náměstkem starosty byl zvolen sociální demokrat Rudolf Kouba, jenž tuto funkci zastávat už ve volebním období 1919-1923.

Celkem 10 míst v městské radě bylo rozděleno mezi živnostníky, Národní sjednocení, národní socialisté a lidovci, každý subjekt získal po 2 křeslech, sociální demokraté a komunisté se podělili o zbývající 2 křesla. Další politické strany neměly v městské radě zastoupení.

Výsledky povolebních jednání v červnu 1938 komentoval i zdejší týdeník „Podkrkonošské rozhledy“, jednalo se v podstatě o týdeník sociálně demokratické strany.

V něm se psalo například to, že výsledek volby starosty byl pro obyvatele města velkým překvapením, protože podle dohody mezi živnostníky, lidovci, sociálními demokraty a národními socialisty měl být za starostu zvolen tehdejší dosluhující starosta a živnostník Jan Václavík, národní socialista Jiří Jireš se měl stát prvním náměstkem starosty.

Podle týdeníku lidovci porušili dohodu mezi výše zmíněnými stranami, když se i přes podepsání písemné dohody nakonec spojili s Národním sjednocením, agrárníky a odborovou organizací Čs. domova, takto byla narychlo vytvořena jakási

vlastenecká aliance, která si však kvůli nízkému počtu zastupitelů, 12 ku 18, nemohla dělat naději na post starosty, proto tedy uplatila nárok na funkci prvního náměstka a tím sama sebe vyloučila z volby starosty.

Tato situace vytvořila příznivé podmínky pro národního socialistu Jiří Jireše na zvolení starostou, protože byl jakožto zástupce levicové strany pro zbývající, převážně levicové strany, které ze svých řad volily starostu, přijatelnější než živnostník Jan Václavík.

Týdeník dával nezvolení živnostníka Jana Václavíka za vinu pouze lidovcům, kteří sice již podepsanou dohodu porušili a své spojence zradili, avšak pokud se podíváme na rozložení sil zvolených stran, které se podílely na volbě starosty, zjistíme, že pokud by se ostatní strany, které podepsaly výše zmíněnou dohodu, držely dohody, mohl se i v nastalé situaci stát živnostník Jan Václavík starostou.

Když se vyřadí strany, jež uplatily nárok na funkci prvního náměstka a tím samy sebe vyloučily z možnosti hlasovat o novém starostovi, konkrétně se jednalo o lidovce, agrárníky, stranu Národního sjednocení a odborovou organizací Čs. domova, a kteří disponovali 12 zastupiteli, pořád zbývalo 18 zastupitelů s možností hlasovat o obsazení úřadu starosty. Pokud ještě vyřadíme komunisty, kteří nebyli součástí výše zmíněné dohody, ubudou další 3 zastupitelé, stále však zůstávalo 15 zastupitelů, kterými disponovali živnostníci (6), národní socialisté (6) a sociální demokraté (3). Všechny tyto zbývající strany byly součástí dohody pojednávající o zvolení starosty a jeho prvního náměstka.

Pokud by se národní socialisté a sociální demokraté drželi dohody, byl by živnostník Jan Václavík zvolen starostou, protože 15 zastupitelských hlasů by na zvolení stačilo, když vezmeme v potaz, že 12 zastupitelských hlasů teoreticky odpadlo, protože se daní zastupitelé volby starosty neúčastnili.

Místo toho ale pro Jana Václavíka hlasovali pouze jeho živnostníci, zatímco národní socialisté se radši rozhodli podpořit svého kandidáta Jiřího Jireše, k čemu se posléze přidali i sociální demokraté a komunisté, Jiří Jireš byl tedy zvolen pouhými 12 zastupitelskými hlasy těchto levicových stran.

Z toho tedy vyplývá, že živnostníky v podstatě zradily všechny další strany, které výše zmíněnou dohodu podepsaly. Je pravda, že lidovci dohodu porušili první, ale jak se následně ukázalo, hlasy jejich zastupitelů nakonec vůbec nemusely být ke zvolení starosty potřeba, stačilo by, kdyby se držely dohody alespoň socialistické strany. Místo toho ale i ony živnostníky zradily a s pomocí komunistů si zvolily

svého, levicového kandidáta.

Kritika lidovců, kterou týdeník nijak nešetřil, byla na jednu stranu oprávněná, na druhou stranu ale týdeník vůbec nezmiňoval zradu a porušení dohody ze strany národních socialistů a sociálních demokratů, místo toho házel veškerou vinu na lidovce. To však nakonec nemusí být nikterak překvapivé, protože jak už bylo zmíněno výše, týdeník „Podkrkonošské rozhledy“ byl neoficiálně týdeníkem místních sociálních demokratů, takže je přirozené, že týdeník nechtěl očerňovat vlastní stranu či případně další levicovou, i když konkurenční stranu.

V Novém Městě nad Metují pravidelně kandidovalo do městského zastupitelstva 7 politických subjektů jednalo se o „Československou národní demokracii, Československou stranu národně socialistickou, Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou, Komunistickou stranu Československa, Československou stranu lidovou, Československou živnostensko-obchodnickou stranu stavovskou a Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu“. Ostatní strany působící ve městě byly zvoleny maximálně na jediné volební období, anebo vůbec.

O tom, kolik měly místní odnože těchto politických stran v období první republiky členů či o jejich podrobné činnosti není příliš mnoho informací. Avšak nějaké informace dostupné jsou, například místní odnož komunistické strany měla ve 20. letech minulého století 14 platících členů a jejich předsedou byl slévač František Kadaňka. Pro představu je však nutno dodat, že komunisté patřili k těm silnějším politickým subjektům působících ve městě.

Zajímavé je, že zaměstnanci místních továren byli spíše podporovatelé národních socialistů či lidovců a komunisté mezi nimi měli relativně málo podporovatelů.

Většina místních politických subjektů pořádala veřejné schůze, na nichž se probíraly aktuální politická témata.

Společně s politickými stranami ve městě působily i různé organizace, které na ně byly navázané či přidružené, jednalo se například o „Domovinu domkářů a malorolníků“, tato organizace byla přidružená k agrárikům nebo „Dělnický divadelní spolek Svítání“ a „Federovanou dělnickou a tělocvičnou jednotu“, tyto organizace zase byly navázané na komunisty.

V období první republiky politické subjekty reprezentovaly téměř výhradně určité skupiny obyvatelstva, stejně tak tomu bylo i v Novém Městě nad Metují. Například v komunálních volbách v roce 1931 najdeme mezi zastupiteli, jež byli

zvoleni za národní demokraty, 2 majitele velkých textilních podniků, 2 samostatné živnostníky, učitele ve výslužbě a účetního.

Živnostníky v městském zastupitelstvu reprezentovali společník větší firmy, rolník a 4 živnostníci. Národní socialisty reprezentovali především zaměstnanci, v zastupitelstvu je v dané volební období reprezentovali 2 osoby profesí tkadlec, dále pak penzista, fasádník, úpravčí a úředník. Zastupitelé komunistů byli většinou dělníci, jinak to nebylo ani po komunálních volbách v roce 1931. Za sociální demokraty byli ve zmíněných komunálních volbách zvoleni osoby profesí úředník a dělník. Lidovce v městském zastupitelstvu reprezentovali ředitel škol, trafikant, textilní dělník a vrchní revident státních drah ve výslužbě. Za agrárníky byl zvolen rolník a za občanskou pokrokovou stranu prokurista.¹²⁰

Za zajímavost stojí uvést, že někteří občané Nového Města nad Metují byli zvoleni do městského zastupitelstva ve všech komunálních volbách, které se konaly v období první republiky, jednalo se například o Majitele Textilky Antonína Nyklíčka či skladníka Václava Daška

V éře první republiky příliš nedocházelo k fluktuaci zastupitelů mezi politickými stranami. To platilo i v případě Nového Města nad Metují, kde za toto období došlo pouze k 2 přestupům kandidátů mezi politickými stranami.

Prvním případem byl ředitel školy Josef Höhl, který byl v roce 1919 zvolen do městského zastupitelstva za národní demokraty, ale ve volbách konaných v letech 1927, 1931 a 1938 byl zvolen za lidovce.

Druhým případem byl hostinský Severin Smola, ten byl v roce 1919 zvolen za sociální demokraty, ovšem o 4 roky později úspěšně kandidoval za komunisty.¹²¹

V období první republiky měli v místní samosprávě Nového Města nad Metují silnou pozici především národní demokraté, živnostníci a národní socialisté, což se pravidelně ukazovalo ve volbách. Silná pozice těchto politických stran ve městě se projevovala i ve volbách do okresního zastupitelstva Nového města nad Metují a do poslanecké sněmovny československého parlamentu.¹²²

---

¹²⁰ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 192-199)

¹²¹ ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 133-134)

¹²² ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, (s. 199)

6. Závěr

Jelikož je téma této diplomové práce dosti široké, je v ní zmíněno hned několik témat spojených s územní samosprávou českých měst a obcí v éře první republiky. Kromě vymezení podoby a vývoje územní samosprávy obcí a měst jsou zde představeny i statutární města, podoba obecní samosprávy prezentovaná na případu konkrétní obce či vymezení základních pojmů, které jsou v této diplomové práci častokrát zmiňovány.

Hned na začátku diplomové práce jsem vymezil určité pojmy. Jednalo se o pojmy obec, město, statutární město, územní samospráva a první republika. Důvod, proč jsem tyto pojmy definoval, byl takový, že s těmito pojmy ve velké míře pracuji a jsou v této práci hodně používány, proto jsem považoval za nutné je hned na začátku vymezit, aby čtenář měl, v případě, že by před přečtením této kapitoly definice těchto pojmů neznal, představu, co tyto pojmy znamenají. Rovněž je nutné zmínit, že tyto pojmy byly vymezeny povětšinou velmi stručně, protože cílem je čtenáře o těchto pojmech krátce informovat, nikoli je obsáhle vysvětlovat, protože o všech již zmíněných pojmech by bylo možné napsat samostatnou diplomovou práci. Za zmínku stojí také to, že definice obce je přejata z prvorepublikového zdroje, tudíž je čtenáři ukázáno, jak byla obec definována v éře první republiky. Jiné definice zde zmíněny nejsou, pro případ zájmu mohu čtenáře odkázat na svou bakalářskou práci nesoucí název „Vznik a zánik obce“ z roku 2020, kde je pojem obec vymezen několika definicemi, ať už historickými či současnými.

Poté jsem se přesunul na hlavní část diplomové práce, tím byl vývoj a obecná podoba územní samosprávy měst a obcí v období první republiky. V kapitole je kladen důraz na právní předpisy, které ovlivnily tuto problematiku a dění okolo nich, to znamená například, co dané právní předpisy přinesly či změnily, jaká byla situace okolo jejich přijímání nebo jak na ně reagovaly tehdejší politici a politické strany. V rámci vývoje byla hojně zmiňována především oblast volební, finanční a hospodářská.

V další části diplomové práce jsem se zabýval problematikou prvorepublikových statutárních měst. Kromě všeobecných informací ohledně této problematiky jsem v této kapitole představil i tzv. 3 hlavní prvorepubliková statutární města na našem území, u nichž jsem se věnoval především jejich sjednocením s okolními obcemi a jejich samosprávě v prvních letech existence samostatného Československa. V případě Velké Prahy jsem částečně vymezil i její

majetek, finanční situaci a hospodaření.

V poslední velké kapitole jsem ukázal, jak fungovala prvorepubliková územní samospráva měst a obcí na příkladu konkrétní obce. V rámci této ukázky bylo zmíněno, jak se dané obec vypořádala se vznikem samostatného Československa, jaké měla v rámci obecní samosprávy cíle a zda se jí je povedlo naplnit, jaký vlastnila majetek, jaká byla její finanční situace, jak hospodařila či jak v této obci probíhaly komunální volby, přičemž oblasti volební byl věnován největší prostor. Všechny konané komunální volby v obci byly totiž detailně rozebrány. Konkrétně lze zmínit například jaké politické strany v těch daných volbách kandidovaly a s jakým výsledkem, kdo obsadil úřad starosty či jaké bylo zastoupení politických stran v obecním zastupitelstvu nebo radě, prostor je věnován i různému sdružování stran nebo sporům mezi nimi.

V konečné části této diplomové práce jsou ještě vypsané zdroje použité k jejímu zpracování a přílohy.

V přílohách je ukázána původní podoba zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, seznam obcí, pro které byla zřízena státní regulační komise, dále pak jsou zde vypsané všechny obce, které se sloučily se zmíněnými statutárními městy a daly tak vzniknout rozlehlým městským centrům, ať už jde o územní rozlohu nebo počet obyvatel. Spolu s tím také různé statistické údaje v podobě tabulek, jež se týkají Nového Města nad Metují, jedná se například o počet obyvatel či přesný počet hlasů jednotlivých stran v obci kandidujících nebo fotografie, které se rovněž týkají Nového Města nad Metují, je na nich zobrazena například podoba kandidátní listiny použité v určitých komunálních volbách či fotografie místního sdružení národně socialistické mládeže.

Na závěr je třeba říct, že díky zpracování této diplomové práce jsem získal nové znalosti a poznatky, čímž jsem si prohloubil své dosavadní znalosti ohledně této problematiky. Zvolené téma se mi zpracovávalo dobře, i když na druhou stranu se musím přiznat, že jsem měl občas problémy s podobou prvorepublikové češtiny, především u použitých zdrojů, které pocházejí z tohoto období. Povahu své diplomové práce hodnotím pozitivně a doufám, že pro případné čtenáře bude srozumitelná a že díky ní získají třeba i nové informace a poznatky ohledně problematiky územní samosprávy českých měst a obcí v období první republiky.

7. Cizojazyčné resumé

The topic of this diploma thesis is quite broad, it mentions several topics related to the territorial self-government of Czech cities and towns in the era of the First Republic. In addition to the definition of the form and development of the territorial self-government of municipalities and cities, there are also presented statutory towns, the specific form of municipal self-government presented on the case of a specific municipality or the definition of basic concepts that are often mentioned in this thesis.

Right at the beginning of my thesis I defined certain terms. These terms were municipality, city, statutory city, territorial self-government and the First Republic. The reason why I defined these terms was simple, since I work with these terms extensively and they are used extensively in this work, I thought it necessary to define them right after the introduction so that the reader would have an idea of what these terms meant if he did not know before reading this chapter of the definition of these terms. It should be mentioned that these terms were defined mostly very briefly, because their aim was to inform the reader about these terms briefly and not to define them comprehensively, because it would be possible to create a separate thesis on all the already mentioned terms. It is also worth noting that the definition of a municipality is taken from a First Republic source, so it can show the reader how the municipality was defined in the era of the First Republic. Other definitions are not mentioned here, in case of interest I can refer potential candidates to my bachelor thesis entitled The formation and demise of the municipality from 2020, where the concept of the municipality is defined by many definitions, whether historical or contemporary.

Then the next part I moved on to the main part of the thesis, which was the development and general form of territorial self-government of cities and municipalities in the period of the First Republic. In the chapter I focus on the legislation that influenced this issue and what happens around it, for example, what the legislation brought or changed, what was the situation around its adoption or how the politicians and political parties reacted to it. Electoral, financial and economic section have been mentioned extensively as a part of this development.

In the next part of the thesis I dealt with the issue of the First Republic statutory cities. In addition to general information on this issue, I also analysed in this chapter the three main First Republic statutory cities in our territory, where I

focused mainly on their unification with surrounding municipalities and their self-government in the first years of existence independent Czechoslovakia. In the case of Great Prague, I have partially defined its property, financial situation and management.

In the last large chapter I showed how the First Republic territorial self-government of towns and municipalities worked on the example of a specific municipality. As part of this demonstration, it was mentioned how the municipality dealt with the emergence of an independent Czechoslovakia, what its goals were within the municipal self-government and whether it managed to fulfil them, what property it owned, what its financial situation was, how it managed to manage or how municipal elections were conducted in this municipality, the largest space was given the area of elections.

The final part of this thesis lists the sources that were used to process the thesis and annexes.

The annexes show the original form of the Act on the Establishment of an Independent Czechoslovakia, list of municipalities for which has been established a state regulatory commission, then I listed here all the municipalities that merged with the mentioned statutory cities and thus gave rise to large urban centers, whether in terms of territorial area or population. Furthermore, various statistical data in the form of tables relating to the Nové město nad Metují are shown here. These include, for example, the number of residents or the exact number of votes of individual parties in the municipality running for office, or photographs that also relate to Nové Město nad Metují, showing, for example the form of the candidate list used in certain municipal elections or photograph of the local association of National Socialist Youth.

Thanks to the elaboration of this thesis, I gained new knowledge and insights, which deepened my existing knowledge on this topic. I enjoyed working with this topic, which is always beneficial, although on the other hand I have to admit that I sometimes had problems with the form of First Republic Czech language, when I used the books and legislation that came from that period. I view the nature of my thesis positively and hope that it will be comprehensible to readers and that they will gain new information and knowledge about the topic of territorial self-government of Czech cities and municipalities in the period of the First Republic.

Klíčová slova:

Obec, město, statutární město, územní samospráva, první republika, zákon, volby

Keywords:

Municipality, city, statutory city, territorial self-government, First Republic, law, elections

8. Použité zdroje

Knižní publikace:

BALÍK, Stanislav, Komunální politika – obce, aktéři a cíle místní politiky, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha, 2009, 256 s. (s. 46), ISBN 978-80-247-2908-4

ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), 1. díl – Do roku 1945, 1. vydání, Scriptorium, Praha, 2014, 317 s., ISBN 978-80-87271-89-6

FLÖGEL, Jaroslav, Obecní zřízení, 1. vydání, Státní nakladatelství, Praha, 1923, 51 s., ISBN (Brož.)

JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, 1. vydání, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2005, 568 s., ISBN 80-7106-709-1

KADERÁBKOVÁ Jaroslava, PEKOVÁ Jitka, Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance, 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha, 2012, 300 s., ISBN 978-80-7357-910-4

KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky (1918-1938), Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), 1. vydání, Libri, Praha, 2000, 571 s., ISBN 80-7277-027-6

KOPECKÝ, Martin, Právní postavení obcí a krajů – základy komunálního práva, 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, 377 s., ISBN 978-80-7357-561-8

SCHELLE, Karel, Vývoj české veřejné správy, 1. vydání, Key Publishing, s.r.o., Ostrava, 2008, 432 s., ISBN 978-80-87071-92-2

SCHELLE, Karel, Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948, 1. vydání, Eurolex Bohemia, Praha, 2002, 389 s., ISBN 80-86432-25-4.

ŠOUŠA, Jiří, Obecní majetek v Čechách 1848-1938, Základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938, 1. vydání, Karolinium, Praha, 2009, 246 s., ISBN 978-80-246-1497-7

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, České právní dějiny, 3. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2016, 696 s., ISBN 978-80-7380-575-3

Právní předpisy:

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mjrfuya>

Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/976/1/2/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske/zakon-c-75-1919-sb-rad-voleni-v-obcich-republiky-ceskoslovenske>

Zákon č. 76/1919 Sb. z. a n. kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice, (Novela k obecním zřízením), Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/977/0/2/zakon-c-76-1919-sb-kterym-se-meni-a-doplnuji-nektera-ustanoveni-dosavadnich-obecnich-zrizeni-a-mestskych-statutu-v-ceskoslovenske-republice-novela-k-obecnim-zrizenim/zakon-c-76-1919-sb-kterym-se-meni-a-doplnuji-nektera-ustanoveni-dosavadnich-obecnich-zrizeni-a-mestskych-statutu-v-ceskoslovenske-republice-novela-k-obecnim-zrizenim>

Zákon č. 213/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Brnem, Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1113/0/2/zakon-c-213-1919-sb-o-sloucení-sousednich-obci-s-brnem>

Zákon č. 214/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mrrgqgte>

Zákon č. 295/1919 Sb. z. a n., kterým se upravuje správa obcí, o jejichž sloučení nebo rozloučení se jedná, (§ 1), Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1196/1/2>

Zákon č. 443/1919 Sb. z. a n., jímž upravují se služební poměry úředníků při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Wolters Kluver, Aspi [online].

Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1344/1/2/zakon-c-443-1919-sb-jimz-upravuji-se-sluzebni-pomery-uredniku-pri-obcich-v-cechach-na-morave-a-ve-slezsku>

Zákon č. 444/1919 Sb. z. a n., jímž mění se některá ustanovení zákona ze dne 3. října 1907, čís. 63 z. z., pro Čechy o služebních poměrech okresních úředníků v Čechách, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nbugqwt>

[online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nbugqwt](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6nbugqwt)

Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1565/1/2>

Zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1668/1/2/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim>

Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou.

Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjrgqwt>

Zákon č. 115/1920 Sb. z. a n., o volbách do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1695/1/2/zakon-c-115-1920-sb-o-volbach-do-ustredniho-zastupitelstva-hlavniho-mesta-prahy/zakon-c-115-1920-sb-o-volbach-do-ustredniho-zastupitelstva-hlavniho-mesta-prahy>

Zákon č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1696/1/2>

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgewt>

[online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgewt](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjsgewt)

Zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1746/1/2>

Zákon č. 190/1920 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje obecní řád města Olomouce, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/040-1920.pdf>

Zákon č. 278/1920 Sb. z. a n., o složení a působnosti místních výborů ve Velkém Brně, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/053-1920.pdf>

Zákon č. 266/1920 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, Beck-online [online].

Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mrwgywtg>

Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organisaci politické správy. Beck-online [online].

Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6mjsguwta>

Zákon č. 77/1927 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6nzz>

<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi3v6nzz>

Zákon č. 169/1930 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazů územní samosprávy, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5115/0/2/zakon-c-169-1930-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-ze-dne-15-cervna-1927-c-77-sb-z-a-n-o-nove-uprave-financniho-hospodarstvi-uzemni-samospravy/zakon-c-169-1930-sb-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-ze-dne-15-cervna-1927-c-77-sb-z-a-n-o-nove-uprave-financniho-hospodarstvi-uzemni-samospravy>

Zákon č. 208/1931 Sb. z. a n., o zřizování státních policejních úřadů, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/5362/1/2/zakon-c-208-1931-sb-o-zrizovani-statnich-policejnich-uradu>

Zákon č. 69/1935 Sb. z. a n., o finančních opatřeních v oblasti samosprávy, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm2v6nrzfuya>

Zákon č. 82/1935 Sb. z. a n. o ochraně a obraně proti leteckým útokům, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgm2v6obsfuya>

Zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu, Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6551/1/2/zakon-c-131-1936-sb-o-obrane-statu#c_28245

Zákon č. 75/1938 Sb. z. a n., jímž se doplňuje ustanovení § 5, odst. 1 zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům, Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/7133/1/2/zakon-c-75-1938-sb-jimz-se-doplnuje-ustanoveni-5-odst-1-zakona-o-ochrane-a-obrane-proti-leteckym-utokum/zakon-c-75-1938-sb-jimz-se-doplnuje-ustanoveni-5-odst-1-zakona-o-ochrane-a-obrane-proti-leteckym-utokum>

Nářízení republiky Československé č. 324/1921 Sb., jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6mzsgqwt>

Vládní nařízení republiky Československé č. 457/1921 Sb. z. a n., kterým se ku provedení § 114 ze dne 6. února 1920, č. 114 Sb. z. a n., vydávají předpisy o zabezpečení jednotnosti politické správy v sjednocené obci pražské, Beck-online [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6nbvg4wta>

Vládní nařízení č. 222/1926 Sb. z. a n., o úpravě politické správy v hlavním městě Praze, Wolters Kluwer, Aspi [online]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4296/1/2/vladni-narizeni-c-222-1926-sb-o-uprave-politicke-spravy-v-hlavnim-meste-praze>

Vládní nařízení č. 157/1927 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon ze dne 15. června 1927, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní

samosprávy stanovilo pro statutární města, Wolters Kluver, Aspi [online].

Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1927/073-1927.pdf>

Vládní nařízení č. 19/1937 Sb. z. a n., o některých změnách předpisů, týkajících se úpravy finančního hospodářství svazků územní samosprávy, vzhledem k některým ustanovením zákona ze dne 2. července 1936, č. 226 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon o přímých daních, Wolters Kluver, Aspi [online].

Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6789/1/2/vladni-narizeni-c-19-1937-sb-o-nekterych-zmenach-predpisu-tykajicich-se-upravy-financniho-hospodarstvi-svazku-uzemni-samospravy-vzhledem-k-nekterym-ustanovenim-zakona-ze-dne-2-cervence-1936-c-226-sb-z-a-n-kterym-se-meni-a-doplnuje-zakon-o-primych-danich>

Vyhláška presidenta zemské správy politické v Praze č. 68/1923 Sb. z. a n., kterou se magistrátu města Liberce odnímá agenda politického úřadu, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1923/031-1923.pdf>

Vyhláška presidenta zemské správy politické ve Slezsku č. 184/1924 Sb. z. a n., kterou se purkmistrovskému úřadu (magistrátu) města Opavy odnímá agenda politického úřadu, Wolters Kluver, Aspi [online]. Dostupné z:

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1924/091-1924.pdf>

Internetové zdroje:

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Sociologická encyklopedie, [online]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_(MSgS))

Univerzita Palackého v Olomouci (UPOL) – Katedra společenských věd, Dějiny Československa (1918-1992), [online]. Dostupné z:

<http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

Zprávy z MUNI, Olomouc, Bystrc, Náměšť. Ten nebo ta?, [online]. Dostupné z:

<https://www.em.muni.cz/vite/3832-olomouc-bystrc-namest-ten-nebo-ta>

Olomoucký deník.cz, Velký Olomouc 1919. Jak a proč vznikl?, [online]. [cit. 11.02.2022]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/velky-olomouc-jak-a-proc-vznikl-slavi-20090329.html

Nové Město nad Metují, Základní informace, [online]. Dostupné z:

<https://www.novemestonm.cz/o-meste/zakladni-informace/>

9. Přílohy

Seznam obcí, pro které byla zřízena státní regulační komise

Břevnov, Bubeneč, Hlubočepy, Dejvice, Chaby, Jinonice, Horoměřice, Kopanina, Kamýk, Kněžves, Kněživka, Přední, Košíře, Liboc Dolní, Lysoleje, Lichoceves, Motoly, Přílepy Velké, Radlice, Nebušice, Roztoky, Ruzýň, Řeporyje, Řepy, Smíchov, Selc, Statenice, Stodůlky, Střešovice, Sukdol, Tuchoměřice, Úholičky, Třebonice, Únětice, Vokovice, Veleslavín, Žalov, Zlejčín, Hostivice, Sobín, Chuchle, Lahovice, Lipenec, Lipany, Lochkov, Modřany, Točná, Radotín, Slivenec, Zbraslav, Záběhlice, Žabovřesky, Dolní Břežany, Písnice, Cholupice, Lhota, Hodkovičky, Horní a Dolní Krč, Kunratice, Braník, Lhotka, Libuš, Michle, Podolí, Nusle, Chodov, Hostivař, Šeberov, Vršovice, Záběhlice, Královské Vinohrady, Dolní Měcholupy, Horní Měcholupy, Újezd, Petrovice, Hrdlořezy, Malešice, Žižkov, Strašnice, Štěrboholy, Bořanovice, Bohnice, Brnky, Březnoves, Velké Čakovice, Čimice, Dáblice, Husinec, Hloubětín, Hostavice, Dolní Chabry, Chvaly, Karlín, Klecany, Kbely, Kobylisy, Kyje, Letňany, Myškovice, Dolní Počernice, Prosek, Přemyšlení, Sedlec, Satalice, Střížkov, Třeboradice, Troja, Vinoř, Vysočany, Zdiby¹²³

Seznam obcí připojených k Praze (na základě zákona č. 114/1920 Sb., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou)

Bohnice, Hloubětín, Prosek, Karlín, Kobylisy, Troja, Střížkov, Vysočany, Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Jinonice, Hlubočepy, Košíře, Liboc, Radlice, Motoly, Smíchov, Sedlec, Střešovice, Vokovice, Veleslavín, Hostivař (bez osad Milíčov a Háje), Braník, Hodkovičky, Krč, Michle, Nusle, Podolí, Královské Vinohrady, Vršovice, Záběhlice, Malá Chuchle, Zátíší (část obce Modřany), Hrdlořezy, Malešice, Strašnice, Žižkov¹²⁴

---

¹²³ Zákon č. 88/1920 Sb. z. a n., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím, (§ 3)

¹²⁴ Zákon č. 114/1920 Sb. z. a n., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, (§ 1)

Seznam obcí připojených k Brnu (na základě zákona č. 213/1919 Sb., o sloučení sousedních obcí s Brnem)

Bohonice, Černovice, Juliánov, Husovice, Obřany, Maloměřice, Královo Pole, Medlánky, Řečkovice, Komín, Komárov, Kamenný Mlýn, Jundrov, Kohoutovice, Lískovec, Horní Heršpice, Dolní Heršpice, Slatina, Přizrenice, Tuřany, Vejvanovice, Žabovřesky, Židenice¹²⁵

Seznam obcí připojených k Olomouci (na základě zákona č. 214/1919 Sb., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem)

Bělidla, Černovín s osadou Klášter-Hradisko, Chvalkovice, Hejčín, Hodolany-Rolsberk, Lazce, Nová Ulice, Nový Svět, Novosady, Neředín, Pavlovice, Povel, Řepčín¹²⁶

Průměrná sazba obecních přírážek v Československu za rok 1930

Velikost obce podle počtu obyvatel	Činžovní daň	Ostatní daně
do 500	88 %	183 %
500-1 000	99 %	191 %
1 000-2 000	111 %	181 %
2 000-3 000	118 %	188 %
3 000-5 000	119 %	205 %
5 000-10 000	113 %	220 %
10 000-20 000	135 %	232 %
20 000-30 000	113 %	230 %
30 000-50 000	92 %	244 %
50 000- 100 000	147 %	263 %
100 000 a více	65 %	208 %

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 75)

¹²⁵ Zákon č. 213/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Brnem, (§ 1)

¹²⁶ Zákon č. 214/1919 Sb. z. a n., o sloučení sousedních obcí s Olomoucem (§ 1)

Podoba zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu
československého

V den ústřední 28. srpna 1918
a novel samostatnosti národa
zákona

Original práce zákona
československé republiky
Karel Soukup

vydaný Národním shromážděním dne 28. srpna 1918

Samostatný stát československý vznikl z území zjedineho seřpoučleného
dosavadního předmlužského se stásem novým, aby nenarůstaly zátěž a úp-
něn byl rozšířením území k novému státu, kterýmžto územím
zjedineho Československého národa jako vykonával státní úřady
národní:

Článek I —
Státní formou československého státu má býti ústřední demokratická republika
s centrálním úřadem národního shromáždění v Praze jako orgánem zjedineho
národního. Než se tak stane vykonávají úřady státní
úřady.

Článek II
Všecky dosavadní úřady a úřady zákonem a národním shromážděním
zjedineho.

Článek III
Všecky úřady republiky, a státní úřady státní, územní, územní, územní
obecní pro příslušný ústřední úřad a úřad územní a úřad
dle domě platí zákon o území

Článek IV
Zákon tento má býti platným dnem vydání.

Článek V
Všechny úřady národního shromáždění, aby tento zákon provedla

Dáno v Praze, dne 28. srpna 1918

Antoniín
Antonín Švehla, Alois Rašín, Jan Štěpán
Karel Soukup, D. Václav

Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky (1918-1938), Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), 1. vydání, Libri, Praha, 2000, 571 s., (s. 36), ISBN 80-7277-027-6

Způsob ustanovení obecních zastupitelstev v červnu 1919

Velikost obcí podle počtu obyvatel	méně než 2 000	2 000-5 000	více než 5 000
Počet obcí, ve kterých se konaly volby	10 086	517	167
Volby bez hlasování	4 379	26	0
Volby podle zásady poměrného zastoupení	5 271	491	167
Volby podle zásady relativní většiny	436	0	0

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 79)

Nové Město nad Metují

Počet obyvatel města během období první republiky a v moderní době

Rok	1921	1930	2010
Obyvatel	3 499	3 827	9 817

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 163)

Základní údaje o vybraných komunálních volbách konaných ve městě

Rok	1927	1938
Kandidátní listiny	8	8
Počet kandidátů	145	130
Počet ženských kandidátů	6	6
Počet zvolených kandidátů	30	30
Počet zvolených ženských kandidátů	0	0
Kandidáti / oprávnění voliči	5,9 %	4,8 %
Kandidáti / zastupitelé	4,8 %	4,3 %
Oprávnění voliči	2 440	2 731
Volební účast ve městě	89,2 %	86,5 %

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 101)

Počet zastupitelů a jejich kontinuita

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Počet zastupitelů	30	30	30	30	30
Zvolení nováčci	21	19	14	16	14
Zvolení nováčci v %	70	63,3	46,7	53,3	46,7
Bezprostředně znovu zvolení zastupitelé	5	10	15	13	14
Nikoli bezprostředně znovu zvolení zastupitelé	4	1	1	1	2

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 132)

Termíny komunálních voleb konaných ve městě

Zastupitelstvo	15.06.1919	16.09.1923	16.10.1927	27.09.1931	22.05.1938
Rada	03.07.1919	01.10.1923	31.10.1927	09.11.1931	21.06.1938

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 173)

Výsledky voleb do obecního zastupitelstva v období mezi válkami

Československá národní demokracie (v roce 1938 Národní sjednocení)

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	676	509	388	458	384
Získané mandáty	11	8	5	6	5

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Československá strana národně socialistická

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	676	397	345	411	455
Získané mandáty	11	6	5	6	6

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Československá strana lidová

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	246	307	333	338	368
Získané mandáty	4	5	5	4	5

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Československá sociálně demokratická strana

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	289	115	214	200	269
Získané mandáty	4	2	3	2	3

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Československá živnostensko-obchodnická strana

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	419	477	449	471
Získané mandáty	-	6	7	6	6

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Komunistická strana Československa

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	182	231	284	220
Získané mandáty	-	3	3	4	3

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Republikánská strana (agrárníci)

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	-	68	116	122
Získané mandáty	-	-	1	1	1

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Národní strana práce

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	-	105	-	-
Získané mandáty	-	-	1	-	-

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Občanská pokroková kandidátka

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	-	-	94	-
Získané mandáty	-	-	-	1	-

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Odborová organizace Československého domova

Rok voleb	1919	1923	1927	1931	1938
Získané hlasy	-	-	-	-	64
Získané mandáty	-	-	-	-	1

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 196)

Sdružení národně socialistické mládeže v Novém Městě nad Metují po roce 1921

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 198)

Kandidátní listina Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, která byla určena na volby do obecního zastupitelstva v Novém Městě nad Metují v roce 1931

1.

Kandidátní listina

Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu
a Domoviny domkářů a malorolníků

odevzdaná co hlasovací lístek při volbě obecního zastupitelstva
v Novém Městě nad Metují dne 27. září 1931.

Čís. řad.	Jméno a příjmení voleného	Stav	Bydliště	Čís. pop.
1	Wenclik Jaroslav	rolník	Nové Město n. Met.	56 b
2	Špráchal Antonín	malorolník	"	84 c
3	Kos Karel	úředník	"	225 b
4	Hanuš Jan	malorolník	"	107 b
5	Pechánek František	tajemník Rep. str.	"	214 b
6	Kosař Bohumil	malorolník	"	41 b
7	Obst Cyril	spr. okr. hosp. zál.	"	185 b
8	HAMPL Alois	malorolník	"	104 c
9	Šmída Josef	uč. okr. hosp. zál.	"	143 c
10	Tretera Josef	obch. zástupce	"	160 b

Zdroj: ČOPÍK, Jan, Proměny a kontinuita české komunální politiky – Územní samospráva v nové době (1850-2010), (s. 81)